



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTERNE
bag
CHRISTIAN
MERETE
og
CLAUS
OLDENBURG

Ottende
~~Tredie del~~ *B, C, D*
SULTZER
EGERBERG
&
MARIE SIMONSDATTER

Marie Oldenburg

S L Æ G T E R N E
b a g
C H R I S T I A N
M E R E T E
o g
C L A U S
O L D E N B U R G

MARIE OLDENBURG

Indholdsfortegnelse, personnavneregister, rækken
af hertuger af Gottorp samt kildeangivelse findes
sidst i bogen

T I L
E F T E R S L Æ G T E N

FORORD

Sammenhængen mellem Slægterne i et kulturbaaret Land, den sande Tradition, bestaar i at vide, hvorfra man kommer, fordi man aner og haaber og tror paa, at der findes noget, hvortil man skal hen.

(Emil Frederiksen om Martin A.Hansen)

"Slægterne bag Christian, Merete og Claus Oldenburg" er titlen på et samleværk om vore tre børns slægts-historie. Dette søskendekuld er udgangspunkt, próband, 1.generation i fremstillingen af deres ophav.

Samleværkets ottende del, afsnit XV, består af brudstykker af deres mødrene slægt. Deres morfars slægt i ren mandslinje, slægten Gasmann, er indholdet i afsnit XV A. I forordet hertil findes forklaringen på det genealogiske system, jeg anvender.

De herværende afsnit XV B, C og D handler om slægterne bag de tre ældste kvinder, der har giftet sig ind i den gasmannske stamrække. De er allesammen vore tre børns og vore børnebørns aner.

Mit formål er at få et indblik i de mennesker, vi er kommet af, deres tilværelse i de omgivelser og den historiske situation, de befandt sig i.

Oversigt over ottende del, afsnit XV

<u>GASMANN</u>	A		
SULTZER	B		
<u>EGERBERG</u>	C		
<u>Ester Westidatter</u>	C	litra	a
<u>Aarbye</u>	C	-	b
Præsteslægter i Nordvestsjælland	C	-	b,1,2,3
<u>Hahnefeldt</u>	C	-	c
Patricierslægter i Tøner	C	-	c,1-7
MARIE SIMONSDATTER	D		
GRÜNER	E		
<u>Aabye</u>	E	litra	a
Hvas og nonnen Anne Pedersdatter	E	-	b
Nørrejysk kleresi	E	-	b---
<u>Vinding</u>	E	-	c
Frøerne Vindings ophav	E	-	c---
Holm i Helsingør	E	-	d
<u>Røsted</u>	E	-	e
Midtsjællandske slægter	E	-	e---
To norske slægter	E	-	ee
Holmens faste stok	E	-	ee--
Birch i Hillerød	E	-	eee
<u>Arnesen</u>	E	-	f
Schønberg og Just	E	-	f---
<u>JOHANSEN</u>	F		
DYSSEL	G		
<u>Spormann</u>	G	litra	a
Biskop Morten Madsen og hans hustru	G	-	b
Skotter og andre ved Øresund ..	G	-	b---
<u>Gerade</u>	G	-	c
Præsteslægter ved Limfjorden ..	G	-	c---
Hillerslevpræstens svigerfar ..	G	-	cc
<u>Thestrup</u>	G	-	d
Drabsmanden i Krekær og hans slægt	G	-	d---
Moth	G	-	dd
Flensborgslægter	G	-	dd--
Oluf Baggers slægt	G	-	ddd
Riegelsen og Holm i Nakskov ...	G	-	ddd-
INGER ANDERSDATTER	H		
BECH	I		
<u>Helsing</u>	I	litra	a
<u>Laura Iversen, kvindelinje-stam-</u> moder	I	-	b
ANELISTE, mv.			

Afsnit XV B

SULTZER

INDLEDNING

Navnet er utvivlsomt tysk, men jeg ved ingenting om, hvorfra eller hvornår slægten først er kommet til Danmark. I de københavnske, officielle papirer fra 1700-tallet staves navnet forskelligt: Sulzorn, Soltzor, Solzorn, Sulzer, Schultze, Zultzer, men hyppigst Sultzer. Familien Sultzer tilhørte den tyske menighed i Sct. Petri Kirke i København. De mange gammeltestamentlige fornavne skyldes sikkert pietistisk indflydelse.

Sultzer-stamrækken er kort, men anføres for en ordens skyld:

Første slægtled

8.gen.128/67

Julius David Sultzer (1701 eller 02 - 1771) gift med

8.gen.128/68

Anna Margretha (1702 eller 03 - 1769)

Andet (kvindelige) slægtled

7.gen.64/34

Anna Maria Sultzer (1734 - 1769) gift med

7.gen.64/33

Friederich Gasmann (1703 eller 04 - 1767)

TO GENERATIONER AF SLÆGTEN SULTZER I DANMARK

Sejle, sejle på salten sjø,
Lillegut styrer selv ifra ø,
sejler lige til bedstefars gård,
bedstefar selv udfør bislaget står.

(Af en norsk børnevis)

Første slægtled

8.gen.128/67

JULIUS DAVID SULTZER (1701 eller 02 - 5/4 1771)

og hans hustru

8.gen.128/68

ANNA MARGRETHA (1702 eller 03 - 16/6 1769)

Julius David Sultzer er født i 1701 eller 1702, men jeg ved ikke hvor. Han har stået i snedkerlære, er blevet svend og siden mester. Givet er det, at han blev indlemmet i staden Københavns snedkerlaug:

'Ao 1731 d.26 Januari blev efter Høj og Velædle Magistratens Befaling Sambling med Mestrene her udi Staden, udi Velædle Hr. Raadmand Kibemanns over Værelse, begærende de for 2de Quartaler forfaldne tids Penge fra St.Hansdag 1730 og til nye Aar 1731 Pro Persona 4 danske Rd(?), og hvad videre Restantz som for de forige quartaler skal indfordris, saa der for disse 2de Quartaler betalís af de tilstede Værende Mestre, som ved indsamlingernes Extra tælling androg udi Bet 11 Rdlr, 2 Skil. - Videre betales for gammel restantz fra forrige Quartal, 4 1/2 som til sammen giver den Summa 12 Rigsdaler saa til gammel Restands for disse 2de quartaler, efter følgende Mestre

Hver til nemlig

(herpå følger mestrenes navne og som den 17. og sidste)

bet: M.Julius David Sultzer

Tilsammen ... Rigsdaler og fire Mark som ... yngste Mester bør indfordre at det med fordreligt kan blive af Clarerit'.

Jeg håber, at den unge mester Sultzer har kunnet læse skriften og har kunnet finde ud af det regnskab, som forekommer mig meget dunkelt!

.....

Sandsynligvis giftede Julius David Sultzer sig kort efter, at han havde gjort sit 'mesterstykke', altså ca. 1730-31. Hans hustru Anna Margretha (8.gen.128/68) var født i 1702 eller 1703; heller ikke hendes fødested kender jeg eller ved, hvem hun var datter af, men hun var ret velhavende.

Deres ældste datter Louise (Lovise) kan være født ca.1732. Hun blev gift med brygger Lars Møller i København.

Det næste barn var Anna Maria Sultzer (7.gen.64/34). Hun blev døbt i Sct.Petri kirke den 1.oktober 1734. En del år senere kom sønnen Johan Jacob til verden.

Snedkermester Julius David Sultzer ejede et hus på hjørnet af Hyskenstræde og Kompagnistræde. Jeg antager, at hans snedkerværksted lå i husets stueetage.

.....

Udover at være snedkermester var Julius David Sultzer også forretningsmand, importør og aktionær i Asiatisk Compagni. Han var nært knyttet til sin jævnaldrende svigersøn, Anna Marias mand, grosserer og 'Fabriquer' Friederich Gasmann (7.gen.64/33); i mangt og meget havde de fælles interesser, og Sultzer lånte Gasmann penge til dennes mangeartede forretninger, når der var behov derfor.

(Se GASMANN, første slægtled).

Blandt de varer, som vi ved, at Sultzer importerede, var olie og kamfer i glas og foustager, som blev oplagret på gange og i loftskamre i hans afdøde svigersøns hus i årene 1767-69.

Mester Sultzers hustru Anna Margaretha døde den 16.juni 1769 af 'vattersot', en sygdom der får kroppen til at svulme op af væske. Den 20.juni blev hun begravet på 'Stadskirkegården' uden for Sct.Petri kirke, hvis præst Dr.B.Münter 'kastede jord på'. Snedkerlaugets

Ligkasse, som Mester Sultzer hvert år betalte sit gebyr til, udbetalte 20 rd. til begravelsen. I en skrivelse af 29. juli 1769 erklærede arvingerne, at de havde fået 'fuldkommen og fornøvelig Valuta' for den arv, der kunne tilkomme dem efter deres mor.

Den ene af disse arvinger, den unge enke og moder Anna Maria Gasmann døde af 'svindsot' i sit hjem på Gl.Mønt den 14. oktober samme år og blev også begravet på Stadskirkegården.

Anna Maria Gasmann efterlod sig en forældreløs dreng, Christian Friederich, som var fyldt 2 år den 28. august. Samme dag som Anna Maria døde, sendte gamle Mester Sultzer bud efter skiftekommissionen til den fornødne forseglings- og amortisationsforretning (amortisation = henlæggelse under den døde hånd) i den afdødes bo, og, ligeledes samme dag meldte den gamle bedstefar sig som 'føedværge' for den lille dreng. 'Føedværge' vil formentlig sige den værge, der påtog sig at opføde den umyndige efterladte.

Men først næste år, 7 måneder senere, skriver han i Københavns Overformynderi under på følgende:

Anno 1770 den 10^{de} May

For afge: Friderich Gasmann, forrige Grosserer og afdøde Hustrue Anna Maria Sultzer, denne sammes anden Søn navnlig Christian Fridrich gl.: til aug. 3 Aar paatager jeg underskrevne Julius David Sultzer, Snedker, boende på Hiørnet af Compagnie og Hysken Strædet mig at være Formynder og Værge for hvad ham i fæderene og møderene Arv kan tilfalde, da jeg under min Haand forpligter at forestaae Værgemaalet ... (de sidste fire ord er uforståelige)!
Julius David Sultzer

Hvilken kærlighedsgerning af den 67-årige enlige, gamle bedstefar at tage den lille purk til sig i sit hus. Man kan tænke sig, at han har taget 'Lillegut' ved hånden og vist ham det spændende snedkerværksted, og de har måske gået tur Ved Stranden og set på skibe. Men, bedstefars pige Anna, har sikkert for en stor del taget sig af drengen.

Oppe i 'salen' hos bedstefar var der iøvrigt god plads til at tumle sig. Udover gardiner om de to fag vinduer og et spejl var der tilsyneladende kun et bord med to fløje og et indlagt chatol. Det ser ud til, at Mester Sultzer mest levede i sit 'senge-kammer'. Foruden en stor himmelseng med omhæng omkring og en tinkammerpotte neden under - var der et højt, indlagt chatol og en lille indlagt dragkiste, hvorover der hang et vægskab. Henne ved vinduet stod en skrivepult. Herinde havde han sit sølvtøj: En spølkumme og en liden skål, en sukkertang, 6 theskeer og 3 spiseskeer.

Jeg ved ikke, om Mester Sultzer var møbelsnedker, men i så fald kunne det tænkes, at de indlagte chatoller og dragkister og de klapborde m.m., der prydede hans og det gasmannske hjem, måske alle var udgået fra hans værksted?

Ved siden af bedstefars sengekammer var der et andet kammer med forskellige gamle møbler, bl.a. en kommode, et sengested, hvor måske Anna sov, og en slagbæk, hvor jeg forestiller mig, at lille Christian sov.

Der gik 1 1/2 år, så døde den gamle snedkermester 'af alderdom' i sin store himmelseng, den 5. april 1771, 69 år gammel. Hans søn, den medicinske student Johan Jacob Sultzer gik bud efter 'Rettens middels fuldmægtig', der indfandt sig på afdødes bopæl og forseglede alt det ovennævnte tilligemed det spartansk udstyrede køkken. Til stede var - foruden sønnen - datteren Lovise og hendes mand, brygger Lars Møller, samt tjenestepigen Anna og to - formodentlig snedkersvende - Hans Rasmussen og Hans Grønnegaard.

I skrivepulten forefandtes Bankosedler, dukater, også Specie-dukater og almindelige rede penge; tilsammen en stor sum.

Yderligere blev det noteret, at der i huset var ni huslejere, hvoraf de fem var jøder.

Begravelsen fandt sted på Stadskirkegården den 10. april, og Snedkerlaugets Ligkasse betalte dertil 33 rd. Pastor Münter, der to år tidligere havde begravet - først hans hustru og så hans datter - begravede nu den gamle snedkermester.

Men inden længe måtte pastor Münter atter begrave et medlem af familien Sultzer. Sønnen Johan Jacob Sultzer døde - før den 23. maj samme år. Han havde studeret medicin i syv år og havde ikke fuldenendt studiet, da døden indhentede ham.

Under skiftets behandling indløb der en indbydelse, dateret 14. august 1771, til Julius David Sultzer til General-Forsamling i Asiatisk Compagnie.

Boet efter Mester Sultzer var stort og indviklet med aktier og obligationer, med 'Auctions-Conditioner' over ejendomme, i hvilke afdøde havde pant, med domme i gældssager, panteobligationer, etc.etc.

Da boet blev sluttet den 21. marts 1775, næsten 4 år efter Sultzers død, viste det sig, at hans formue, alt iberegnet, udgjorde 23.401 rd. og gælden 7.364 rd. Det vil sige, at arven, som datteren Lovise Møller og dattersønnen Christian Friederich Gasmann skulle dele, udgjorde 16.037 Rd.

Den lille Christian, der var 3 1/2 år gammel, da hans morfar døde, kom nu i huset hos sin voksne halvsøster, Marie Dorothea Hoffmann, hvis mand blev drengens formynder og værge.

(Se GASMANN, andet slægtled).

.....

Andet (kvindelige) slægtled

7.gen.64/34

ANNA MARIA SULTZER (døbt 1/10 1734 - 14/10 1769)

gift 5/4 1758 med

7.gen.64/33

FRIEDERICH GASMANN (1703 eller 04 - 30/4 1767)

Anna Maria var næstældste barn af snedkermester Julius David Sultzer (8.gen.128/67) og hans hustru Anna Margretha (8.gen.128/68).

Hvad vi med sikkerhed ved, er, at Anna Maria blev døbt den 1.oktober 1734 i Sct.Petri kirke i Nørregade i København. Hun blev båret over dåben af Madam Fabricius og Jomfru Kellermann var hendes huemor. De mandlige faddere var Ludewig (med et ulæseligt efternavn), Caspar Jäger og Michel Esmann.

Anna Maria voksede op med en lidt ældre søster Lovise og en bror, Johan Jacob, der var en del yngre. Familien tilhørte den tyske menighed ved Sct.Petri og man kan vist roligt gå ud fra, at Johan Jacob har gået i den udmærkede tyske skole, der var knyttet til kirken.

Pigebørn dengang fik nok undervisning, hvis deres forældre var omsorgsfulde, men de gik ikke egentlig i skole. Undervisningen foregik i reglen i hjemmet, måske sammen med jævnaldrende veninder, fra nabolaget. Hvis forældrene ikke selv påtog sig undervisningen, engagerede de ofte 'omvandrende' lærere eller lærerinder, i dette tilfælde måske en eller anden fra den tyske skole eller menighed.

Der er ikke tvivl om, at Anna Maria var dobbeltsproget og formodentlig har talt tysk og dansk nogenlunde lige godt. I voksenalderen læste hun pietistiske tyske bøger, men også Holbergs komedier!

Da Anna Maria var et par og tyve år, fik hun en aldrende frier, sandsynligvis en af hendes fars forretningsforhindelser, grosserer og fabrikant Friederich Gasmann (7.gen.64/33). Han kom fra Thüringen, men havde boet i København i ca.25 år. Han var enkemand og på alder med Anna Marias far.

Hendes søster Lovise giftede sig fornuftigt med brygger Lars Møller, en solid mand - vel i en nogenlunde passende alder. Hvad ville Anna Maria dog med den gamle grosserer? Men der var sikkert noget særligt over Friedrich Gasmann. Han var særdeles dygtig, sprudlende vital, foretagsom og ivrig; han var en velhavende forretningsmand; der var glans over ham; varmhjertet, godmodig, gavmild, men ilter!

Den 5.april 1758 viede den tyske præst dem i 'salen' i hendes barndomshjem på hjørnet af Hyskenstræde og Kompagnistræde.

(Se GASMANN, første slægtled).

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Første slægtled

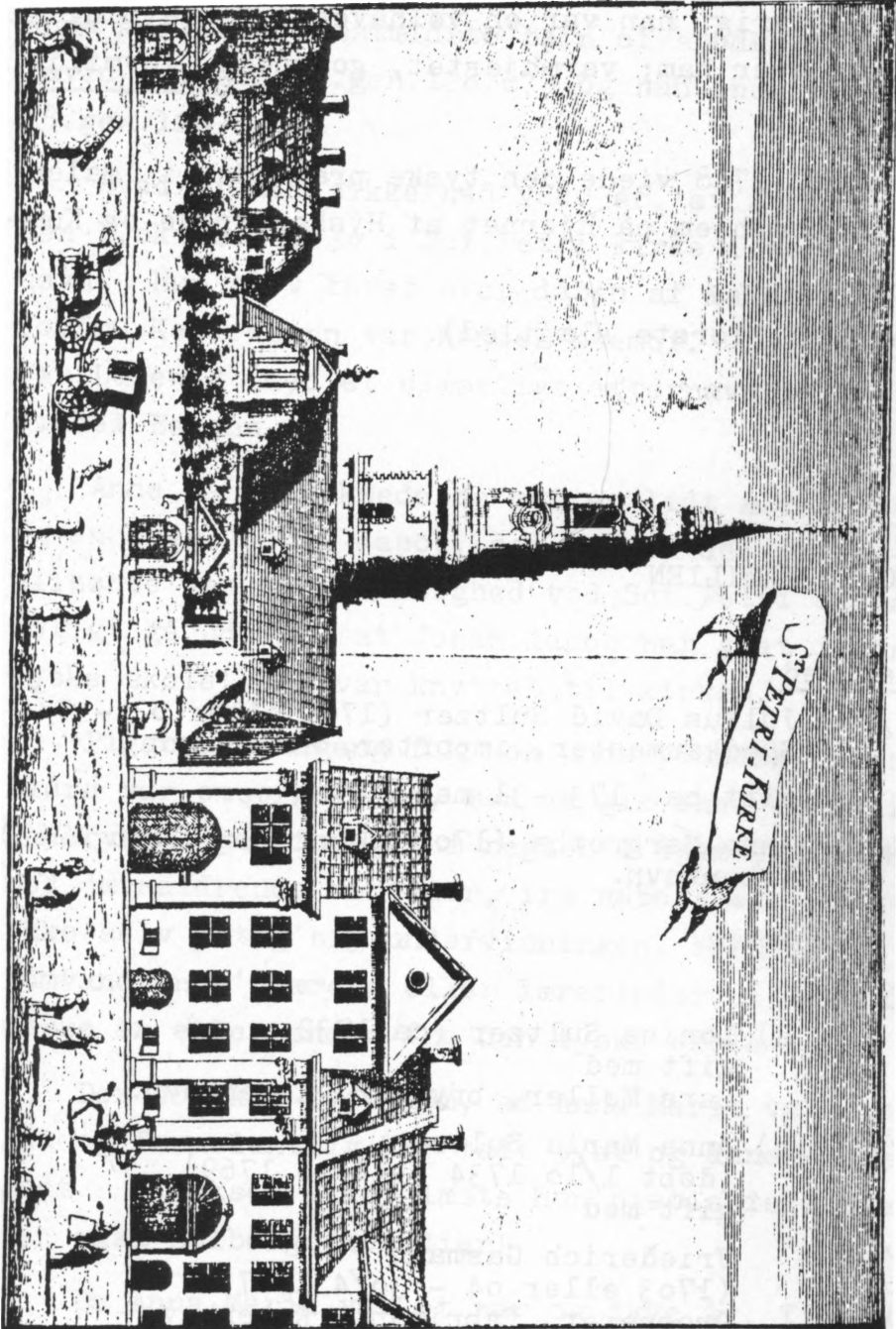
- 8.gen.128/67 Julius David Sultzer (1701 eller 02 - 5/4 1771)
Snedkermester, importør, København
gift ca. 1730-31 med
- 8.gen.128/68 Anna Margretha (1702 eller 03 - 16/6 1769)
København.

Børn:

Andet slægtled

- a) Louise Sultzer (ca.1732 -)
gift med
Lars Møller, brygger, København.
- 7.gen.64/34 b) Anna Maria Sultzer
(døbt 1/10 1734 - 14/10 1769)
gift med
- 7.gen.64/33 Friederich Gasmann
(1703 eller 04 - 30/4 1767)
Grosserer, fabrikant, København
- c) Johan Jacob Sultzer
(- /4 eller /5 1771)
stud.med., København.

.



1763, rechts das alte Pastorat (Stich von H. Quist)

Afsnit XV C

EGEBERG

INDLEDNING

Navnet Egeberg er ikke ualmindeligt som stednavn i Danmark, og der er da også idag en eller flere familier ved navn Egeberg her i landet. Efter alt at dømme er de dog ikke af samme slægt, som den her nævnte, hvis stamfader er degnen Hans Kaaberøe i landsbyen Store Egebjerg i Odsherred; så vidt jeg kan se, har han kun mandlige efterkommere i Norge, nemlig den berømte slægt, der grundlagde og i mange år ejede firmaet 'Westye Egeberg og Co'.

Men de kvindelige efterkommere bærer også slægtens egen-skaber videre, og min tipoldemors stamrække ser sådan ud:

Første slægtled

9.gen.256/137
Hans Kaaberøe (levede 1697) gift med
9.gen.256/138
Ester Westidatter (levede 1697)

Andet slægtled

8.gen.128/69
Westi Hansen Egeberg (1697-1778) gift med
8.gen.128/70
Valborg Mortensdatter Aarbye (1699-1779)

Tredje slægtled

7.gen.64/35
Martin Westisen Egeberg (1718-1780) gift med
7.gen.64/36
Frederikke Hahnefeldt (ca.1732-1784)

Fjerde (kvindelige) slægtled

6.gen.32/18
Henriette Susanne Egeberg (1766-1828) gift med
6.gen.32/17
Christian Friederich Gasmann (1767-1826).

Slægten Egeberg i Norge

Fjerde mandlige slægtled, Westye Egeberg (1770-1830) (se familieoversigten) kom i 1786, 15-16 gammel til Kristiania, hvor hans søster, fru Amalie Behmann, boede; han blev ansat i handelshuset Jacob Heftye og Brødre, derpå hos Thomas David Heftye og Co.

Westye Egeberg fik den 18.februar 1800 borgerskab som købmand i Kristiania og etablerede sig som kommissionær og speditør og drev desuden en krambodshandel med kolonialvarer. Ved disse forretninger tjente han så godt, at han den 1.april 1805 - sammen med købmand, senere statsråd Carsten Tank (se 1.del, Oldenburg, pg.100) - købte 2/3 af Gahnsbruget, skovdistrikt med savværk, ved Øieren og overtog bestyrelsen af bruget, hvis firmanavn vist nok allerede fra da af var Westye Egeberg og Co. I 1810 købte Westye Egeberg også Tanks part. Trælastfirmaet skulle snart blive et af de største i Norge. Under skiftende, snart gode, snart vanskelige handelsforhold, lykkedes det Westye Egeberg, dels ved forsigtige, men kloge beregninger, dels ved sit vindende væsen, der skaffe ham mange venner og gode forbindelser, at styre firmaet igennem indtil sin død 27.februar 1830. Han var den 16.marts 1802 blevet gift med Anna Sophie Muus, og de fik ti børn. Westye Egeberg tog sig smukt af sine tre ældste søstre på deres gamle dage.

5.slægtled: To af sønnerne, Westye Martinus Egeberg og Peder Cappelen Egeberg, førte handelshuset videre. De ejede 1835-97 Sanne og Soli Brug i Tune, fra 1836 den sidste tredjedel af Gahnsbruget og købte i 1846 Romedals Almenning (=dansk: alminding). De bekostede i 1848 for en stor del anlægget af Norges første jernbane - mellem Kristiania og Eidsvold. Westye Martinus Egeberg var ugift, men to af Peder Cappelen Egebergs sønner førte firmaet videre.

6.slægtled: Disse to brødre, Ferdinand Julian Egeberg og Einar Westye Egeberg begyndte i 1890 et høvleri på Sørøngen i Kristiania. Ferdinand blev desuden kabinetskammerherre hos kong Oscar II. (Min farfar, godsejer Christian Frederik Gasmann (4.gen.8/5) besøgte i året 1893 sin farmors slægt med det, som han skriver, 'ansete og florerende Handelshus').

7.slægtled: Handelshuset blev ført videre af Ferdinand Egeberg søn, Westye Parr Egeberg, og af Einar Westye Egebergs søn, der hed som sin far! Ingen af disse to fætre fik sønner, og firmaet - for så vidt det endnu måtte

eksistere - ledes ikke mere af slægten Egeberg. Westye Parr Egebergs bror Oscar (hvis gudfar var kong Oscar II) blev skovejer på Skinnarbøl ved Kongsvinger, og her lever slægten videre med dennes søn:

8.slægtled: Oscar Egeberg, med sin bror Westye, og søn:

9.slægtled: Westye Egeberg og dennes sønner:

10.slægtled: Ferdinand og Halvor, der begge hedder Westye Egeberg.

Slægten Egeberg hører til en af de mest fremtrædende i Norge og har bidraget til almenvellet gennem sine interesser for kunst, videnskab, politik, forsvar, socialforsorg, mm. Store dele af skovdistrikterne er idag rekreative områder eller udstykket til beboelseskvarterer.

Lige oven for Oslo ligger den gamle, smukke Bogstadgård. En overgang tilhørte ejendommen slægten Anker, men ved indgifte først i mange år slægten Wedel-Jarlsberg og senere, atter ved indgifte, slægten Egeberg. Fru Westye Parr Egeberg, f.Ninni Wedel-Jarlsberg, har skænket hele Bogstadgård til Oslo kommune. Hovedbygningen med alt indbo står idag som et museum for fin slægtskultur.

(Disse oplysninger har jeg for størstedelen fået ved brevveksling med fru Lucy Höegh, datter af Westye Parr Egeberg, der venligt har sendt mig en kopi af 'Westye Egebergs Slægt', samlet i 1910 af E.A.Thomle, som - skønt den ikke er uden fejl - har suppleret min viden om slægtens ophav i Danmark.)

Vi har under vort ophold i Norge haft den glæde at besøge forstkandidat Oscar Egeberg og frue på den dejlige gamle gård Skinnarbøl og der truffet de to næste generationer.

.....



Westye Egeberg.

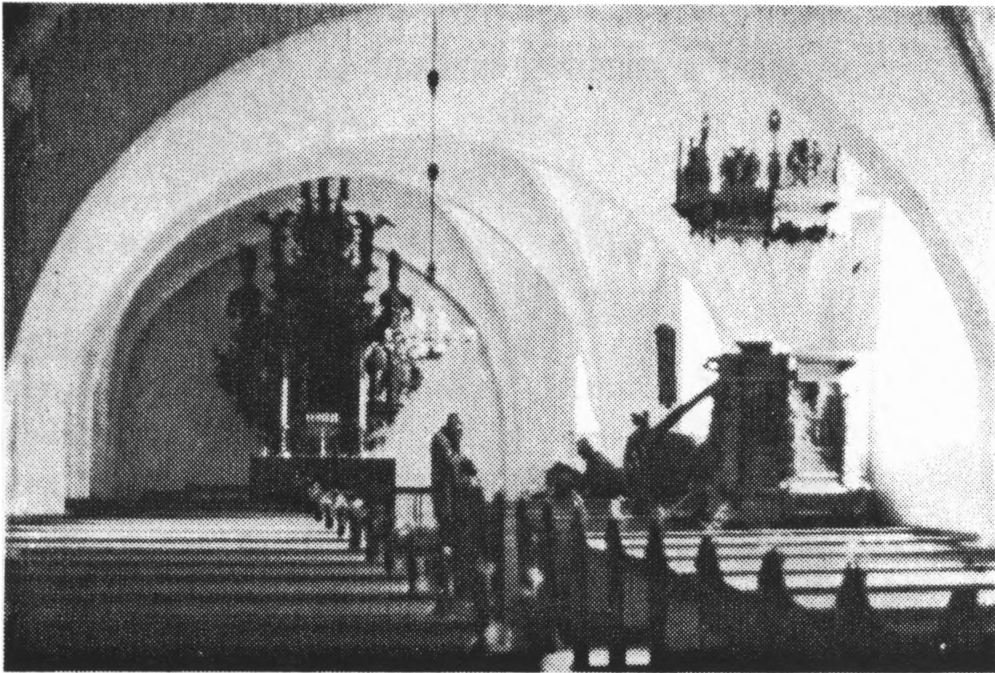
1770 - 1830

Fra E.A. Thomle: Westye Egebergs Slægt.



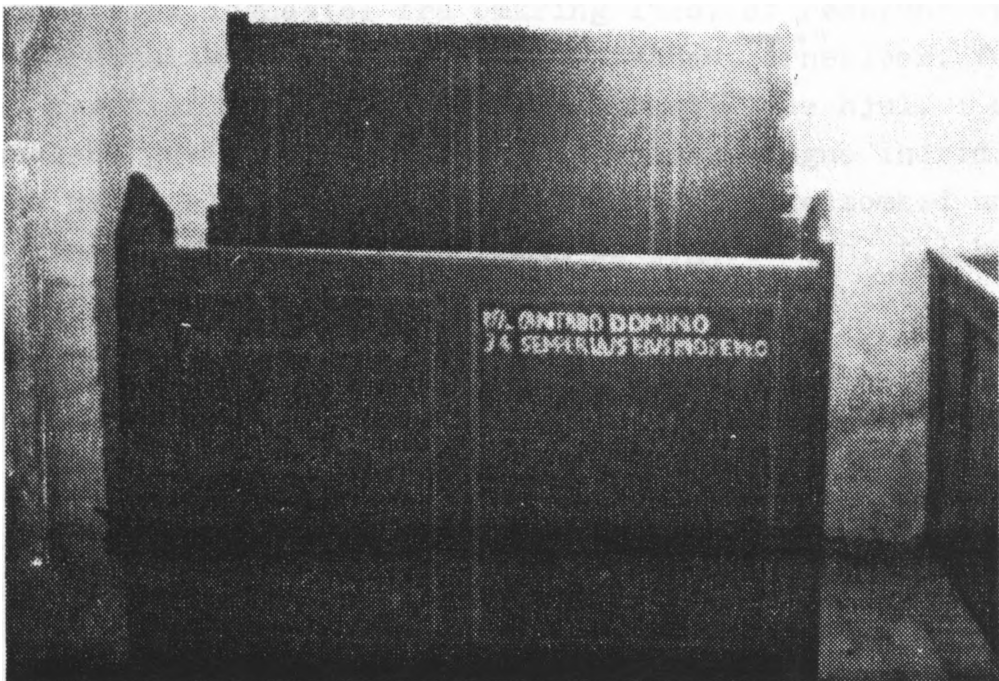
Store Egebjerg ligger n.ø. i kortet. Man må forestille sig Sidingefjord og Lammefjord fyldt af vand (bag de nuværende dæmninger). Fra St. Egebjerg tog man via Kongsøre til Kisserup på Tuse Næs og atter med færge over fjorden til Holbæk.

Generalstabskort 1:100.000, 1948.



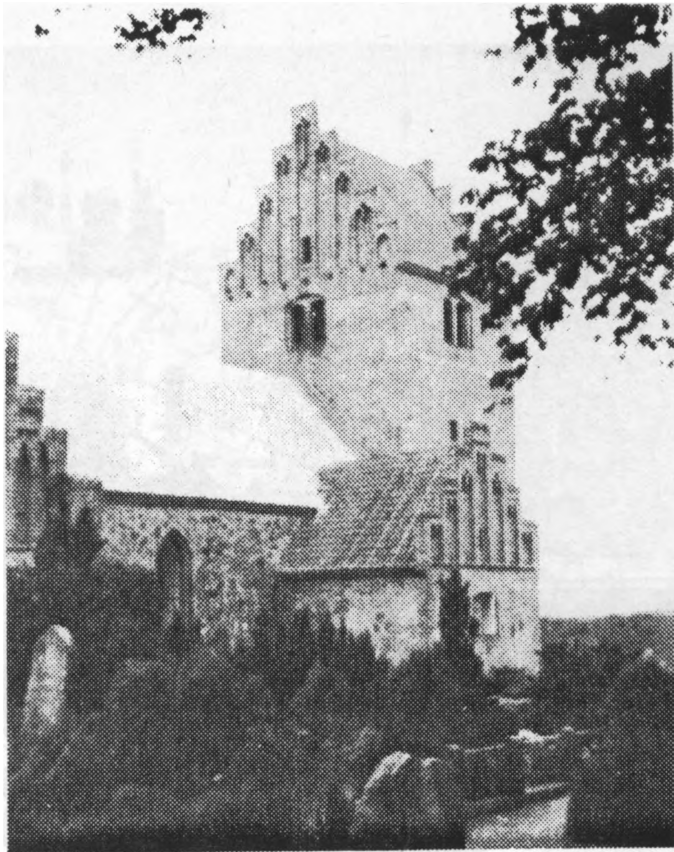
St. Egebjerg Kirke med Lorentz Jørgensens altertavle og prædikestol fra 1648. Vi står ved degnestolen

Marie-Louise Gasmann fot.



Degnestolen med den hvide påskrift af 1694, formodentlig malet af Hans Kaabørøe.

Marie-Louise Gasmann fot.



St.Egebjerg Kirke. M-L.G. fot.



Lysabild Kirke. T. Oldenburg fot.

FIRE GENERATIONER AF SLÆGTEN EGEBERG I DANMARK

Jeg vil synge for Herren,
altid hans pris i min mund.

(David, af 34.Salme i Salmernes Bog)

Første slægtled

9.gen.256/137 HANS KAABERØE (16.. - 17..?)

og hans hustru

9.gen.256/138 ESTER WESTIDATTER (16.. - 17..?)

Hans Kaaberøe (Kobberø, Knaberø eller Knaberød) var degn og skoleholder i landsbyen Store Egebjerg i Odsherred på Sjælland i slutningen af 1600-tallet. Hvorfra han har fået sit tilnavn er uvist. Jeg har hverken i danske eller norske stednavnsfortegnelser kunnet finde en klar lighed med dette mærkelige tilnavn.

.....

I Store Egebjerg kirke findes i koret, bag prædikestolen, en sengotisk degnestol fra omkring 1520, af rødbrunt træ med jernbeslag og med biskop Urnes våben, ørnekløen, foruden rosetter og et våben med to sidestillede hjul, i degnestolens gavle. I pulsten har adskillige degne indridset deres navne eller initialer, vel sagtens i kedsomhed under for lange prædikener! Men foran på degnestolen, til højre for dens aflåselige skabsdør, står malet med hvidt:

34.PSA.CANTABO DOMINO
SEMPER LAUS EIUS IN ORE MEO.
1694.

Denne jublende indskrift har jeg i dansk oversættelse ladet stå som motto for slægten Egebergs danske historie, thi den er sandsynligvis malet af Hans Kaaberøe.

Han kan umuligt have malet den i kedsomhed under en for lang prædiken. Indskriften er formodentlig malet, mens degnen var alene i kirken, måske for at hænge salmenumre op, og den passer fortrinligt til en ung, from og sangglad mand, glad ved det latin, han har lært, og glad ved livet.

Degneparret Hans Kaaberøe og Ester Westidatter fik mindst to børn, Inger Hansdatter Egeberg og Westi Hansen Egeberg (8.gen.128/69). Børnene fik altså ikke deres fars tilnavn, men navn efter deres fødeby, og med drengen gik dette slægtsnavn videre. Det er uvist, hvilket barn der var ældst, men Westi blev født den 1.november 1697 og blev en velbegavet og lovende dreng.

Hans Kaaberøe havde sikkert god grund til at være glad. Skolen lå mellem Store Egebjergs firlængede gårde og velholdte haver, lige ved et stort gadekær. Degnen havde selv fire tønder land og fik i årlig afgift desuden vel op mod 40 tønder rug (Trap, 1851), men yderligere tjente han ved at synge til barnedåb, bryllup og begravelse. Hvor tit har han ikke stået ved den romanske granitdøbefont, parat med håndklædet og med sit Amen! Hvor tit har han ikke beundret Holbækbilledskæreren Lorentz Jørgensens dengang nye barokprædikestol og prægtige altertavle, skåret i 1648 - med korsfæstelsesrelief i midten og oppe på hver side de Urners og de Lindenovers våben. Når han trådte ud af våbenhusets dør, var der i godt vejr den skønneste udsigt over det kuplede landskab, med skove og marker, og over Sidinge fjord, som dengang gik helt ind til landsbyen Vig.

Den gamle grå granitstenskirke med de røde munkestens-tilbygninger ligger pragtfuldt på Kirkebjergtet, 56 m over havet og kun 2 1/2 km fra Isefjorden. Kravlede man op i kirketårnet, har man på klare dage kunnet se Kattegat i nord, Vejrhøj og Sejrobugten i vest, i øst over Isefjord til Hornsherred, og i syd både ud over Sidinge fjord og, hinsides runde høje, den dengang blånende og blinkende Lammefjord. Landskabet har været endnu skønnere dengang end idag; møller og kirketårne knejsede på de kuplede morænebakker.

Skulle man fra Egebjerg til Holbæk var det ikke nødvendigt at tage den lange tur rundt om 'Draget' ved Dragsholm, man kunne blot gå ned til stranden ved Braadegaard og

blive færget over Sidinge- og Lammefjord til Tuse næs, spadsere over næsset og igen blive færget over Holbæk fjord direkte til byens havn.

Man kan tænke sig den stolte fader tage denne tur med sin søn Westi, da drengen skulle begynde i Holbæk latinskole.

Andet slægtled

8.gen.128/69

WESTI HANSEN EGEBERG (1/11 1697 - 16/9 1778)

og hans hustru

8.gen.128/70

VALBORG MORTENSDATTER AARBYE (30/10 1699 - 1/9 1779)

Westi Hansen Egeberg blev født i Store Egebjerg skolehus den 1.november 1697. Han var en særdeles kvik og velbeværet dreng, kom i Holbæk latinskole og blev student i 1714. Den 14.juli samme år blev han immatrikuleret ved Københavns Universitet, hvor han den 1.juli 1716 tog baccalaaurgraden, den første filosofiske grad for den, der ønskede at studere teologi. Westi ville drive det videre end sin far, ville ikke være degn men præst, men - naturen gik over optugtelsen og satte en kæp i hjulet på den velbevægede unge mands fremtidsønsker.

Westi forelskede sig nemlig så hæftigt i provstedatteren Valborg Mortensdatter Aarbye fra Vallekilde, at hun - i utide - i 1718 nedkom med en søn. Det var en skandale, og man kunne ikke uden videre blive præst med en sådan skamplet på sig.

Nogle uger før eller efter fødslen blev de gift, og drengen blev døbt og fik navnet Martin (Morten) Westisen Egeberg (7.gen.64/35). Ved brylluppet var Westi 21 og Valborg 19. Hendes far var død i 1706, og det er uvist, hvornår moderen døde. Men Valborg havde en 4-5 år ældre søster, Birgitte, der var gift med degnen i Føllenslev, Peter Zimmermann, og det er formodentlig ham, der tog affære og skaffede sin uheldige svoger en levevej som

som skoleholder i annexsognet i Sørslev, ikke langt fra Vallekilde, - på bakkerne omkring Svinninge Vejle, en arm af Lammefjorden. Børnene i Sørslev mentes altså ikke at tage skade af at blive undervist i katekismus, ABC og den lille tabel af en mand, der var blevet nødt til at gifte sig under upassende omstændigheder!

Men Westi opgav ikke håbet og brugte sin fritid til at studere videre på egen hånd. Den 23.december 1720 fik han bevilling til 'at komme i geistligt Embede, hvor og naar det lovlige ske kunde, naar han først havde bevist, at han ellers havde forholdt sig skikkelig og vel og naar han efter sine Midler og Leilighed samt Biskopens Billigsigelse havde erlagt noget til nærmeste Hospital'. (Bogstaveringen er sikkert moderniseret af E.A.Thomle i 'Westye Egebergs Slægt', 1910).

Den 10.juni 1721 tog Westi Egeberg teologisk embeds-eksamen med karakteren haud.illaud., men skolelærer var han stadig.

Imidlertid fik han et bedre embede som skoleholder i Kalundborg, og her blev sønnen Hans Henrik døbt i Vor Frue Kirke, den 3.marts 1723, hvor Westis søster Inger var blandt fadderne.

Westi Egeberg må have forholdt sig 'skikkelig og vel' og må have erlagt et tilstrækkeligt beløb til nærmeste hospital, for senest i 1725 blev han personel kapellan hos pastor With ved Sct.Peders Kirke i Slagelse.

Der gik nogle år, så en lørdag aften ankom kong Frederik IV på en gennemrejse til Slagelse og tilsagde pastor With, at han agtede at bivåne højmessens i Sct.Peder næste formiddag. Der gik panik i pastor With, han blev syg af rædsel, og kapellanden måtte træde til. Den unge mand sad hele natten og arbejdede med en prædiken, der blev så god, at kongen lod Egeberg kalde til sig efter gudstjenesten og lovede ham det første ledige sognekald, han søgte.

Den 16. april 1729 blev Westi Egeberg sognepræst i Lysabild på Als, men forud ligger en noget mærkelig historie. Egeberg var nemlig ikke blandt de 24 ansøgere til kaldet, hvor Thomas Christensen Hee var opført som nr. 2 på listen i gratialprotokollen; i randen findes to kgl. resolutioner: 'Vi bevilge allernaadigst at Thomas Christenssøn Hee dette vacante Sognepresteembede til Lysabild Menighed paa Alsen maa confereres' og derpå: 'Vi have siden forandret vores allernaadigste Tanker derhen, at Capellanen i Slagelse Hr. Westy Egeberg dette vacante Lysappell Kald skal confereres'. I det bevarede koncept til kaldsbrevet er Hees navn streget ud i teksten, og i marginen står navnet Westi Egeberg. Det siges, at Hee byttede med et kald i Norge, men formodentlig ikke helt frivilligt?

Men nu lysnede det for Westi Egeberg, og han kom til Lysabild netop i de forårsdage, da æbleblomsterne lyser i alle haver og abildgårde. Præsten var da 31 år og hans kone 29. Nu kom familien i langt bedre kår; det synes, som om en sognepræst var syv gange så godt aflagt som en degn, men han måtte naturligvis også føre større hus og havde større forpligtelser.

Der var efterhånden seks børn i familien, tre drenge og tre piger: Martin, Hans Henrik, Sara Marie, Ester, Westye og Inger Sophie, kun de to sidste blev født i Lysabild præstegård.

.....

Lysabild sogn ligger på den sydøstligste spids af Als, mellem Østersøen og Høruphav; der er småbakket og frodigt, og marker og veje er skærmet af levende hegn; i dag er der ingen skov, men stednavnene tyder dog på, at det har der tidligere været: Vibøge, Skovby og Lysabildskov.

Den brede, hvide kirke med det store, blytækte tag ligger højt, og dens tårn med spir tjente som sømærke. Sagnet går, at hvor kirken står, var der en herreborg med

volde og grav; borgherren slog sin uven, en jysk herremand, ihjel, og som sone for dette drab, rev han sin borg ned og byggede en kirke. Voldene blev sløjfet i 1841, men endnu i dag synes det, som om kirken ligger oppe på et firkantet voldsted, kantet af et stendige og høje træer.

I mange år var der 'Helligblodsmarked' i landsbyen, fremkaldt af valfarten til kirkens nostie, der ved et under havde blødt af medynk ved et søslag i årene 1416-22 under Erik af Pommerens krig mod Holstenerne om Sønderjylland. Kirken er usædvanlig stor og kan rumme mange mennesker. En række piller deler det brede, lyse rum i to kirkeskibe og desuden er der et sideskib mod nord. Alteret er i en noget pyntet barokstil med åbninger på hver side, dækket af forhæng, hvor præsten kan gå ind og ud. Loftet danner lave, gotiske spidsbuer og der er middelalderlige kalkmalerier, som ansigter, hvis mund gaber om et hul i muren ved spidsbuernes hjørneribber.

Præstegården ligger uden for kirkegårdens vestdige. Her findes endnu en gammel stråtækt, hvidkalket lade med rødt bindingsværk og en rød port i gavlen, muligvis fra 1700-tallet. Landsbyen har endnu mange smukke, brede, stråtækte huse i den sønderjyske stil.

.....

Westi Egeberg var agtet og myndig, på én gang elsket og frygtet af sin menighed, en åndfuld og begavet mand, der prædikede godt. Han var økonomisk anlagt, og hans egne tarv var beskedne, hvilket fremgår af en sag for provsteretten, som Westi Egeberg var medlem af: En ung præst fra Årskøbing, Heino Brolund - forøvrigt Westi Egebergs tilkommende svigersøn - var ankommet til præstegården i Kegnæs (udtales: Kajnæs!), halvøen syd for Als, og anlagde sag imod sin formand, fordi huset var utæt, og det trak ind i hans værelse. Den unge Brolund sagde, at han hellere ville undvære en ret mad til middag end undvære et tæt og

lunt værelse, hvortil Egeberg svarede: 'Jeg gider, sandt for Gud, ikke høre sådan dum snak! Skulle jeg nøjes med en ret mindre til middag, fik jeg de fleste middage ingen mad'! På sine børns opdragelse havde han dog intet sparet - hvor meget eller hvor lidt der så kom ud af det ...

Da Westi Egeberg havde været præst i Lysabild i 20 år, overlod han embedet til sin ældste søn Martin, men blev boede i Lysabild, formodentlig i præstegården.

Da guldbrylluppet nærmede sig - i 1768 - havde hans børn og venner overtalt den gamle til at spendere 100 rd. til at fejre begivenheden, men ved nærmere eftertanke opgav han festen; dels var han en hader af al overdådighed, dels har han måske ikke villet ribbe op i den gamle skandale; de 100 rd. gik i 1775 til optagelsen af ti børnebørn i et nyoprettet livrenteselskab!

Denne stærke mand lukkede sine øjne den 16. september 1778, 81 år gammel. Året efter døde hans hustru, den 1. september 1779. De efterlod sig en formue på over 4000 rd.!

OVERSIGT OVER FAMILIEN

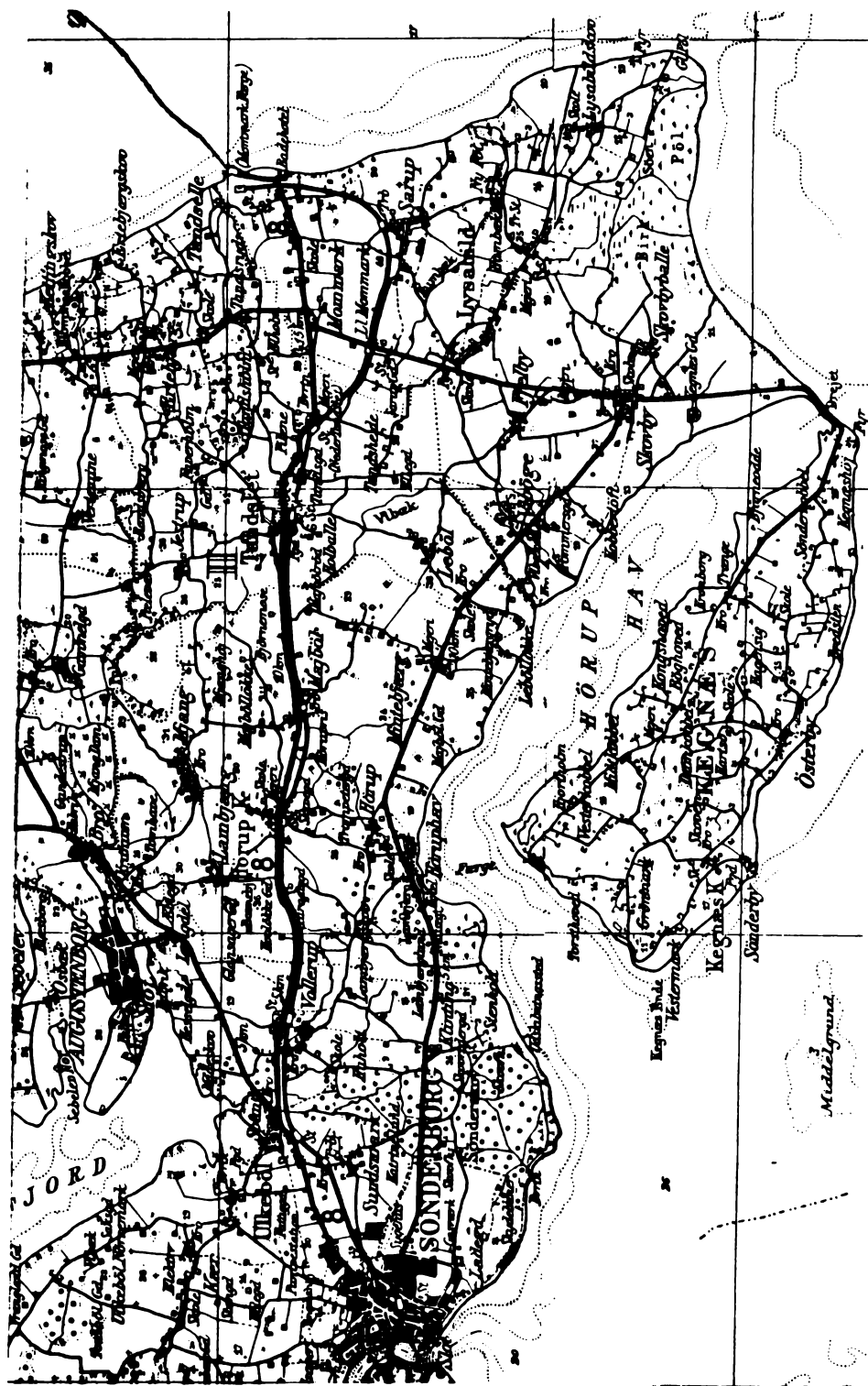
Andet slægtled

- 8.gen.128/69 Westi Hansen Egeberg
(1/11 1697 - 16/9 1778)
Sognepræst i Lysabild, Als
gift i 1718 med
- 8.gen.128/70 Valborg Mortensdatter Aarbye
(30/10 1699 - 1/9 1779)

Børn:

Tredje slægtled

- 7.gen.64/35 a) Martin Westisen Egeberg (se nedenfor)!
- b) Hans Henrik Egeberg
(døbt 3/3 1723 - begravet 11/5 1784)
Prospektmaler, byskriver i Fredericia
gift 1756 med
Suzanne Dorothea Hahnefeldt
(døbt 3/6 1735 - begravet 23/12 1785)
- c) Sara Marie Egeberg (-)
gift 27/5 1750 med
Heino Gerhard Brolund
(f. i Ærøskøbing 5/8 1723 - begravet
i Hørup 3/5 1795)
Sognepræst i Hørup, Als.
Han gift 2) med Anna Maria Frauch, død 1780
3) med Christiane Amalie Burchhardt
fra Segeberg (1745 - 6/8 1804)
- d) Ester Egeberg
(døbt 20/11 1725 -)
gift 8/4 1755 med
Esben Esbensen
() Synsmand, Tandhede, Lysabild
- e) Westye Egeberg (15/5 1735 - 20/8 1766)
Ur- og bøsse-maker i Lysabild
gift 26/7 1759 med
Maren Kristensen (-)
- f) Inger Sophie Egeberg
(døbt 1/11 1739 -)
gift med
? Petræus (-)
Forpagter, accoucheur i Lysabild.



Lysabild Kirke og Præstegård ligger ved vejen fra Mommark til Kegnæs. Landsbyen strækker sig ned mod Lysabildskov. - Generalstabskort 1:100.000, 1946.



København Skildret af Rach og Eegberg

Tredje slægtled

7.gen.64/35 MARTIN WESTISEN EGEBERG (1718 - 14/4 1780)
og hans hustru

7.gen.64/36 FREDERIKKE HAHNEFELDT (ca.1732? - 31/3 1784)

Martin Westisen Egeberg var et 'elskovsbarn'. Han blev født i 1718 - måske i sin mosters hjem i Føllenslev skole i Nordvestsjælland - nogle uger før eller efter at hans forældre kunne gifte sig og bosætte sig i Sørslev skole i annexsognet. Med dem flyttede den lille dreng først til Kalundborg og senere til Slagelse.

Da Martin var omkring 11 år gammel, brød familien op fra Nordvestsjælland, hvor den - måske især på mødrene side - havde meget dybe rødder, og begav sig ud på den store, forunderlige rejse til den fjerne ø Als, hvor faderen skulle være sognepræst.

I Lysabild sogn var spændende ting for en dreng: Der var den gamle Kegnæsgaard - ved 'Drejet', der fører over til Kegnæs, hvor, kun 11 år tidligere, Tordenskiolds hest var druknet i voldgraven, da vindebroen brast under den ridende søhelt, der - i 1718 - var på parforcejagt med hertugen af Augustenborg som vært; - og der var den stejle, øde pynt ved Gammel Pøl med udsigt over mod Ærø; - der var stranden lige nede ved Sarup, hvor man kunne bade; - og der var Mommark færgegård, hvor smakken sejlede over til Søby på Ærø, og hvor man kunne se på de rejsende og snakke om vejr og vind med skipperen.

Men frihedens sødme varede ikke længe. Martin kom på latinskolen i Sønderborg og blev student i 1739, 21 år gammel (!). Derpå tog han til København for at studere teologi og blev immatrikuleret på universitetet den 18.december samme år. Teologisk kandidat blev han den 18.februar 1744 med haud.illaud.

Hvad Martin tog sig til i de næste 4 år, véd jeg ikke, men den 9.august 1748 blev han ordineret - formodentlig

i Odense domkirke - og derpå personel kapellan hos sin far. Allerede et halvt år derefter, den 17. januar 1749, overlod hans far ham embedet som sognepræst i Lysabild, men forældrene blev boende - velsagtens i præstegården.

På snakken mellem Kommark på Als og Søby på Ærø kunne man gøre bekendtskaber. Det er ikke utænkeligt, at præstefamilien fra Lysabild og amtsforvalterfamilien fra Gråsten på Ærø, har truffet hinanden første gang på overfarten. Amtsforsvalteren havde en nydelig datter, Frederikke Mahnefeldt (7.gen.64/36). Martin forelskede sig i Frederikke, de blev gift i 1750. Måske var der dobbeltbryllup, for den 27.maj 1750 blev Martins søster, Sara Marie, gift med en fætter til Frederikke, nemlig Heino Gerhard Brolund fra Ærøskøbing, sognepræst først i Kegnæs, senere i Hørup på Als. Frederikke flyttede ind i præstegården i Lysabild, hvor man må gå ud fra, at hendes svigerforældre også boede.

Det unge præstepar fik 7 døtre - og endelig, 4 år efter den yngste datter, Henriette Susanne (6.gen.32/18), kom til sidst en søn til verden, Westye, fjerde slægtled (se indledningen).

Biskop Ramus fra Odense kom på visitats og gjorde sine iagttagelser: Den unge frue, Frederikke, var i høj grad forfængelig og opfyldt af lyst til at glimre; den unge præst var godmodig og skikkelig, men manglede aldeles sin faders ånd! Martin Egeberg sang som en engel, men prædikede som et får!!! skrev bispen. Stakkels, skikkelige Martin, som ikke kunne hamle op med sin selvoptagne kone og stod i skygge af sin myndige, begavede far, der - måske i håb om, at Martin ville vokse med embedet - overlod det til ham, skønt menigheden vel havde været bedre tjent med den gamle? Og hvordan var forholdet mellem svigerdatter og svigermor? De var sikkert meget forskellige. Martins forældre blev meget gamle; han begravede sin far i august 1778 og sin mor i august 1779; selv kom han i jorden 8 måneder senere, i april 1780.

Da havde familien Egeberg levet i Lysabild i 51 år. Frederikke flyttede til Sønderborg, hvor den ældste datter

var gift med skipper Erik Iversen; de fire næste døtre synes at være kommet til København, mens de to yngste piger og Westye nok er fulgt med deres mor. Enkepastorinde Frederikke Egeberg døde i Sønderborg den 31. marts 1784.

Udover hvad der kan læses ud af Familieoversigten foran om Tredie Slægtled, er følgende værd at fortælle om:

- a) Martins fem yngre søskende:
- b) Hans Henrik, der var født i Kalundborg i 1723, blev, som sin bror Martin, student fra Sønderborg latin-skole og drog til København; han havde talent for at tegne og male. Sandsynligvis kom han i lære hos hofskilder Peter Wichmann, og ligeså sandsynligt er det, at slotspræsten i København, Erik Pontoppidan (1698-1764), der havde været præst på Als indtil 1735, har kendt sin jævnaldrende kollega Westi Egeberg og måske allerede dengang på Als bemærket drengens evner.

Erik Pontoppidan var pietist, hvilket naturligvis behagede den pietistiske konge, Christian VI; tillige var Pontoppidan en stor topografisk og historisk kender og samler, hvilket behagede kong Frederik V, der besteg tronen i 1746, og på dét område fandt den nye, livsglade konge og den pietistiske slotspræst foreløbig hinanden.

Et af Hans Henriks først kendte billeder stammer netop fra året 1746, et prospekt af København - med tårne og tinder - set fra Øresund, der vrimler med skibe med danske splitflag. I 1747 fik Hans Heinrich Eegberg, som han kaldte sig, sammen med den unge prospektmaler Johannes Rach (1721-83) - gennem Pontoppidan - den opgave at male en række prospekter med københavnske motiver til kongen; i begyndelsen anviste Pontoppidan dem, hvilke prospekter kongen ønskede, og attesterede indtil marts 1748 regningerne, der blev betalt af partikulærkassen; så blev Erik Pontoppidan biskop i Bergen, men han nåede altså at få de to unge malere sat igang.

Deres store produktion stod på i årene 1747-50; og en enkelt gang afleverede de personligt et billede til kongen oppe på det pragtfulde Christiansborg Slot, og den dag var de meget fine og udstyret med pyntekårder med hæfte af sølv!

Nogle af billederne er malet efter forlæg af allerede eksisterende stik, men de fleste er helt originale; alle er malet med oliefarver på lærred eller træ, de fleste måler 41 x 54 cm. Alt ialt malede Rach og Eegberg 173 malerier, 76 fra København, 61 fra byer og slotte i Slesvig, Holsten og Norge, og dertil 36 billeder med scener fra finlappernes liv; men bortset fra de sidste, så koncentrerer billederne sig især om bygningsværker, der er omhyggeligt gengivet. Perspektivet er ofte stærkt overdrevet, og gadelivsscenerne er naivt, men morsomt fremstillet. Farverne er friske med en forkærlighed for at fremhæve det røde og blå. Den lyseblå sommerhimmel med lette skyer, det lyseblå vand og det klare lys er så typisk dansk! Nogle af billederne er egenhændige, men de allerfleste er malet i fællig - hvordan de to unge mennesker så har båret sig ad med det?

Størsteparten af billederne opbevares idag på Nationalmuseet, og de er atter og atter gengivet i historiske værker. I 1932 udgav Holbergsamfundet en bog med 72 københavnske billeder i sort og hvidt, og i 1977 udgav Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck de samme billeder i farver og i et større format 'Holbergtidens København', en meget smuk bog.

Rach rejste omkring 1751 til Holland og videre ud i verden. Hans Henrik begyndte at studere praktisk jura. Den 7. januar 1752 blev han udnævnt til Raadstue-, By- og Skifteskriver i stabelstaden Fredericia, vel en gunst fra hoffets side, for Hans Henriks eksamen som 'dansk jurist' var endnu ikke i hus; den fik han den 5. maj samme år, da han blev eksamineret af herredsfogeden i Als Sønder Herred, der gav ham karakteren 'ej aldeles ubekvem', og mindre kunne vel ikke gøre det mellem venner!

Omkring 1756 blev Hans Henrik gift med sin svigerindes søster, Suzanne Dorothea Hahnefeldt, døbt 3/6 1735 i Rise kirke på *Ærø*.

I Fredericia malede Hans Henrik i 1761 et portræt af Frederik V; det hænger på byens rådhus med denne smukke indskrift:

Tak Naadige Monark! Kong Friederich den Femte
Som ved Din Naadig Hielp vor Raadstue ikke glemte.
Gud gif Dig Fryd og Fred, at Du maa see Dit Land
til de graa herdet aar i een Lyksalig Stand.

Biskop Erik Pontoppidan var vendt hjem fra Bergen i 1755 og begyndte at samle materiale til 'Den danske Atlas'. Hans Henrik, der nu til en afveksling kalder sig H.H.Eggeberg, tegnede to prospekter af Fredericia, set fra nord og set fra syd. Egebergs to prospekter blev stukket i kobber i 1767 og 68 og kom med i værket. Hans Henrik Egeberg døde i Fredericia i 1784 og hans hustru i 1785.

De fik 6 børn, men kun to døtre blev voksne. Alle deres tre sønner døde unge og ugifte, så familienavnet Egeberg kom ikke videre her.

c) Den næste i søskendeflokken var Sara Marie, født enten i Kalundborg eller Slagelse. Hun blev gift med den før omtalte kuldskære unge præst i Kegnæs (senere Hørup), Heino Gerhard Brolund, en fætter til Frederikke Hahnefeldt. Han var søn af borgmester Brolund i *Ærøskøbing* og dennes hustru, Anna Beate Riga, som var halvsøster til amtsforvalter Johann Christoph Hahnefeldt (8. gen. 128/71). (Se afsnit XV C, litra c, HAHNEFELDT, første slægtled, og litra c,1, THOMSEN, syvende slægtled).

d) Ester, der var døbt i Sct. Peder i Slagelse, blev gift med synsmand Esben Esbensen, der boede på Tandslet Hede eller Tandshede i Lysabild Sogn.

e) Westye, der blev ur- og bøsse-maker i Lysabild, fik med sin hustru Maren kun to døtre, så slægtsnavnet Egeberg gik heller ikke videre ad den vej.

f) Inger Sophie blev gift med accoucher (=fødselshjælper!) Peträus, som en tid var forpagter på gården Grundstrup. Han ejede hele 18.000 rdl., men tabte formuen igen, dels ved slet økonomi, dels ved processer. Til sidst måtte svigerfaderen, den gamle pastor Westi Hansen Egeberg, give ham noget af præstegårdsjorden til leje.

.....

Den ældste af denne søskendeflok, som jeg her har givet en særlig omtale, var den 'unge' præst i Lysabild, som satte syv døtre og en søn i verden:

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Tredje slægtled

- 7.gen.64/35 Martin Westisen Egeberg
(1718 - 14/4 1780)
Sognepræst i Lysabild
gift 1750 med
- 7.gen.64/36 Frederikke Hahnefeldt
(ca.1732 - 31/3 1784)

Børn, alle født i Lysabild:

Fjerde slægtled

- a) Sophie Margrethe Egeberg
(døbt 13/4 1751 - død 18/10 1825 i Kristiania)
gift 9/2 1776 med
Erik Iversen (-)
Skipper i Sønderborg. Skilt!
- b) Sara Marie Egeberg
(døbt 19/9 1753 - død 14/9 1825 i Kristiania)
gift 14/5 1784 med
Niels Jacobsen
(døbt 1/9 1758 i Frederikshald -
død 29/1 1791 i Tromsø). Tolder.
- c) Ida Amalie Egeberg
(døbt 11/6 1756 - død 13/9 1833 i Kristiania)
gift ca. 1784 med
Johan Henrik Behmann
(f.1738 i Vester Skerninge på Fyn -
død 7/7 1814 i Kristiania). Overtoldbetjent.
- d) Frederikke Egeberg
(døbt 6/10 1757 - død 8/5 1836 i København)
gift 14/5 1784 med
Christian Koch
(f.1750 i Bockholm i Holsten -
død 2/11 1789 i København).
Præst ved Kastelskirken.

- e) Valborg Cathrine Egeberg
(døbt 18/8 1761 - død 13/10 1800 i København)
gift med
... Rheder (-). Skibsfører.
- f) Johanne Martine Egeberg
(døbt 1/6 1764 - død 24/7 1847 i Næstved)
gift 1) ca.1788 med Bernhard Preen Wellejus
(f.9/10 1761 i Herlufmagle -
død 1/9 1814 i København)
Sognepræst.
gift 2) ca.1815 med Andreas Bryndum
(f.1772 i Over Fussing -
død 21/9 1831 i Marvede)
Sognepræst. Provst.
- 6.gen.32/18 g) Henriette Susanne Egeberg (se nedenfor)
- h) Westye Egeberg
(f.16/8 1770 - død 27/2 1830 i Kristiania)
gift 16/3 1802 med
Anna Sophie Muus
(f.12/11 1775 på Bragenæs i Norge -
død 17/1 1862 i Kristiania).

Hos E.A.Thomle 'Westye Egebergs Slægt', Kristiania 1910, har jeg fundet flere småfejl, der for mig at se er indløbet, fordi han ikke er rigtig kendt med danske lokaliteter. Men en ret graverende fejl er det, at han lader Henriette Susanne Egeberg være gift med en løjtnant Haas i Gentofte! Jeg véd ikke, hvor Thomle har det fra? Gift med ham var og blev hun ikke. På Landsarkivet i København fandt jeg hendes ægtevielse i Tyvelse Kirke den 27/4 1792, hvor hun stod opført med sit pigenavn. Hvem hun blev gift med og en rekonstruktion af, hvordan hun fandt sin tilkommende, kan læses i det følgende.

Fjerde (kvindelige)slægtled

6. gen. 32/18

HENRIETTE SUSANNE EGEBERG (døbt 9/4 1766 - 9/2 1828)

gift 27/4 1792 med

6.gen.32/17

CHRISTIAN FRIEDERICH GASMANN (29/8 1767 - 22/12 1826).

Henriette Susanne Egeberg blev født i Lysabild præstegård i januar eller februar 1766, men hun blev først døbt den 9.april, oppe i den store, lyse kirke.

Hun var den yngste af en flok på syv piger. Da lillebror Westye kom til verden i 1770, var familien fuldtallig,

og den ældste søster var 19 år gammel. I præstegården levede desuden de gamle bedsteforældre og i den nærmeste omegn diverse onkler og tanter, fætre og kusiner.

Pastor emeritus Westi Hansen Egeberg, den gamle bedstefar, der åbenbart var åndsfrisk og viljestærk til højt op i alderen, kan meget vel tænkes at have undervist sine børnebørn i de fornødne skolekundskaber, og det har nok ikke været så dårligt. Henriette var 12 år, da han døde. Iøvrigt må man forestille sig et dejligt landliv med tilknytning til dyrene, leg i gård og have og små udflugter til stranden.

Da faderen, pastor Martin Egeberg døde i 1780, var Henriette 14 år gammel, og kun den ældste af hendes søstre, Sophie, var gift - med skipper Erik Iversen i Sønderborg.

Det ser ud til, at de fire næste piger er kommet til København, så kun de to yngste, Hanne og Henriette ('Jette'?) og Westye er flyttet med moderen til Sønderborg, hvor hun døde den 31.marts 1784. Samme år, den 14.maj, holdt de to søstre Sara og Frederikke dobbeltbryllup i København, - og også Amalie og Valborg giftede sig, men derom senere.

Frederikke blev gift (1784) med Christian Koch, født i Holsten, søn af en arbejdsmand og allerede i 1782 præst ved Kastelskirken i København; det synes, som om dette præstepar har taget sig af de tre yngste, da moderen døde.

Den 9.oktober 1785 gik Westye til alters i Kastelskirken og drog derpå til Norge, kun 15 år gammel, først til Porsgrund og så til Kristiania for at søge lykken - og fandt den! (Se indledningen). Hanne kan meget vel have fundet sin tilkommende i sin søsters og svogers hjem i præstegården i Kastellet - den unge teolog Bernhard Preen Wellejus, der den 16.maj 1788 blev sognepræst i Næsby og Tyvelse i Midtsjælland; så kunne de gifte sig og flytte dertil.

I 1790 købte en ung mand ved navn Christian Friederich Gasmann en nyoprettet gård på omkring 100 tønder land ved Herlufmagle og kaldte gården 'Fridrichs Eeg' efter sin far. (Navnet Friederich kan staves på mange måder)!

Den unge præst i Næsby, Bernhard Wellejus, der var født og opvokset i præstegården i Herlufmagle, har sikkert hurtigt truffet den unge, nybagte landmand og inviteret ham hjem, og således kan det tænkes, traf Henriette Egeberg og Christian Gasmann hinanden.

Bernhard Wellejus viede dem den 27. april 1792 - mærkeligt nok ikke i Næsby kirke, men i annexkirken i Tyvelse, en ældgammel, dengang kullet, lille kirke med en ualmindelig smukt udskåret barokaltertavle. Henriette var da lige fyldt 26 år, men hendes brudgom endnu ikke 25.

I det udstyr, som bruden bragte med til 'Frederikseg', var nogle smukke spiseskeer af Fabritius-sølv, hvoraf mine søskende og jeg har fået hver én til minde om vores tipoldemor.

(Se GASMANN, andet slægtled).

Udover hvad der står i Familieoversigten og hvad der ellers er blevet fortalt om Henriette Susanne Egebergs søskende i forbindelse med hende selv, vil jeg tilføje følgende:

a) Sophie, den ældste, var, som allerede nævnt, blevet gift med skipper Erik Iversen i Sønderborg, men de blev skilt, da han blev grebet i tyveri af så grov karakter, at han blev idømt tugthusstraf. Hun flyttede til Kristiania, hvor hendes bror Westye tog sig af hende.

b) Sara, som var den ene af de to brude ved dobbeltbrylluppet i København den 14. maj 1784, blev gift med nordmanden Niels Jacobsen fra Frederikshald. Han begyndte sin løbebane på toldkammeret i sin fødeby, men kom i 1779 til København og blev ansat ved det norske toldkontor i General-

toldkammeret. Måske har han i København rådet sin unge svoger Westye til at tage til Norge? Niels Jacobsen blev den 13.december 1787 udnævnt til tolder i Tromsø, et embede, der var blevet oprettet samme dag - i anledning af frigivelsen af handelen på Finmarken og anlægget af byen Tromsø. Sara flyttede med sin mand op til det høje Nord, hvor han døde efter kun fire års virke deroppe, 33 år gammel. Embedet blev ikke opslået ledigt efter ham. Også Sara søgte til sin bror i Kristiania, hvor hun døde i 1825 efter at have været syg i 21 år og blind de sidste 11 år.

c) Ida Amalie blev gift ca.1784 med den 46-årige Johan Henrik Behmann, en præstesøn fra Vester Skerninge på Fyn. Efter en ret omtumlet tilværelse med praktisk-juridisk arbejde både i Norge og i Danmark ved forskellige embeds-kontorer, blev han fra 3.oktober 1781 'taxateur' (?) og overtoldbetjent i Kristiania. Amalie blev gift med ham på dette stadi af hans tilværelse og har boet i Kristiania, da hendes lillebror Westye kom til byen i 1786, hvor hun naturligvis tog sig af ham, ligesom han igen tog sig af hende, da hun blev enke i 1814. Amalie døde i 1833, tre år efter sin bror.

d) Frederikke var den anden brud ved dobbeltbrylluppet i København den 14.maj 1784. Hun blev gift med præsten ved Kastelskirken, Christian Koch fra Bockholm i Holsten. Christian blev først tysk og derpå dansk student og studerede teologi ved Københavns Universitet. Han døde som præst ved Københavns Kastel i 1789, efter kun fem års ægteskab, 39 år gammel. Frederikke, der havde en lille søn, levede som enke i København til sin død i 1836.

e) Valborg blev gift med en skibsfører Rheder, og hun døde i København, 39 år gammel.

f)'Hanne' (Johanne Martine) har vi fulgt indtil hendes mand, sognepræst Bernhard Preen Wellejus viede hendes lillesøster Henriette i Tyvelse kirke den 27.april

1792. Præstegården lå dengang i Næsby, formodentlig lige ved siden af den store granitkirke, der idag er stærkt restaureret. Brylluppet blev sikkert fejret i præstegården.

Dér blev de indtil januar 1798, da Wellejus blev præst i de nærliggende sogne Glumsø og Bavelse. Den 3. januar 1812 tog Wellejus sin afsked på grund af sygdom; de flyttede til København, hvor han døde den 1. september 1814.

Hanne var da 50 år gammel, men en frier stod parat! Det var den otte år yngre Andreas Bryndum, der var blevet sognepræst i Næsby og Tyvelse i 1798, da familien Wellejus flyttede til Glumsø. I 14 år havde de været naboer, og han har uden tvivl elsket Hanne, for han var ugift, indtil han kunne få netop hende!

Andreas Bryndum var født i Over Fussing, var student fra Randers latinskole og blev først kapellan i Lynge og Broby i Jylland, men blev så sognepræst i Næsby i en alder af 26 år, og Hanne var da 34.

Nu, da Hanne var blevet enke i 1814, søgte han bort fra Næsby, hvor hun tidligere havde været præstekone, og den 28. juli 1815 blev han sognepræst i Marvede og Hyllinge, lidt sydligere på Sjælland.

Da sørgeåret var forbi, kunne de gifte sig. Bryndum var sikkert en begavet mand, fik rang med amtsprovster samme år, som han kom til Marvede, og blev provst den 20. januar 1830. Den 21. september 1831 døde han, 58 år gammel, men da havde han dog haft 16 lykkelige år med sin Hanne.

Da hun nu for anden gang var blevet enke, flyttede hun til Næstved, hvor hun døde den 24. juli 1847, i en alder af 83 år.

Forbindelsen med familien Gasmann har uden tvivl været holdt ved lige gennem alle årene. Hendes søstersøn, Frederik Gasmann, var omkring 1826 ansat på godset Saltø, ikke langt fra Marvede præstegård, og fra Næstved var

der ikke langt til Næstelsøgården, hvor familien Gasmann da havde slået sig ned.

Hermed slutter min beretning om slægten Egeberg i Danmark.

.....



Næsby Kirke. M-L.Gasmann fot.

Afsnit XV C
Litra a

ESTER WESTIDATTER

INDLEDNING

Stamrækken vil jeg skrive i sin fulde udstrækning:

Første slægtled

11.gen. 1024/549 Michel (Mikkel)

Andet slægtled

10.gen. 512/275 Westi Michelssøn

Tredje (kvindelige) slægtled

9.gen. 256/138 Ester Westidatter (16.. - 17..) gift med
 9.gen. 256/137 Hans Kaaberø (16.. - 17..).

TRE GENERATIONER AF ESTER WESTIDATTERS SLÆGT

Henfarne slægter
 i landets marv
 sig ej fornægter.
 Bevar din arv.

(Johs.V.Jensen, af Hvor smiler fager)

Første slægtled

11.gen. 1024/549 MICHEL (MIKKEL)

Skønt jeg kun kender mandens fornavn, har jeg alligevel taget ham med, fordi jeg har en anelse om, at han måske skulle være af en gammel præsteslægt i Vallekilde, som skal omtales senere.

Mikkels sønnedatter var gift med degnen Hans Kaaberø i St.Egebjerg i Odsherred. Udfra hendes nedkomst i 1697 har jeg regnet ud, at Mikkel sandsynligvis må være født ca. 1612.

En kendt gåde lyder sådan: 'Præsten og hans datter og degnen og hans kone, de fulgtes ad til kirke. Hvor

mange var de'? Svaret skal ikke være '4' - men '3'! - for præstens datter var degnens kone! Præste- og degneslægter var faktisk stærkt indgiftet i hinanden, også i Nordvestsjælland.

Ester Westidatters slægt var ikke 'hvem-som-helst', når den er navngivet så godt for eftertiden. Min anelse går ud på, at denne Mikkel (11.gen.1024/549) skulle være identisk med sognepræsten i Vallekilde og Hørve, Mikkel Madsen Vallekilde (10.gen.512/279), der var født 1615 eller 16. Hvis det er rigtigt, har vi et 'anesammenfald' eller 'anetab', ganske vist i to på hinanden følgende generationer i forhold til anetavlens proband, men det er almindeligt. Hvis min anelse slår til, er Valborg Mortensdatter Aarbye (8.gen.128/70) tante til sin mand Westi Hansen Egeberg (8.gen.128/69), idet hendes mor var faster til hans mor. Men i alder passede ægteparret godt sammen, hun var to år yngre end han.

Anetab reducerer anernes teoretisk fuldstændig svimlende antal. Anetab bør påvises, når man er helt sikker, men det er jeg desværre ikke i dette tilfælde.

Andet slægtled

10.gen.512/275 WESTI MICHELSSØN

Navnet Westi (Vesti, Westye, hos Blicher: Visti) kommer af oldnordisk Véseti (af 'vi' og 'seti' = helligdom og sæde), betyder 'den, der sidder på viet, forestår, styrer viet'.

Morsomt er det, at navnet er gået igen i over 300 år, fra Westi Michelsen til hans datter Ester Westidatter og hendes søn Westi Hansen Egeberg og videre i slægten Egeberg, om end ikke i lige linje. I Norge har man fastholdt navnet med skrivemåden Westye.

De 11 generationer med navnet Westi eller Westye:

1. Westi Michelssøn, omkr. 1650. Hans datter
2. Ester Westidatter, g.m. degnen i St.Egebjerg. Deres søn
3. Westi Hansen Egeberg, præst i Lysabild. Hans søn
4. Martin Westisen Egeberg, præst i Lysabild. Hans søn
5. Westye Egeberg, grundlægger af handelshus i Norge.
Hans søn
6. Westye Martinius Egeberg, 'Westye Egeberg og Co'.
Hans brorsøn
7. Einar Westye Egeberg, 'Westye Egeberg og Co'. Hans
brorsøn
8. Westye Parr Egeberg, 'Westye Egeberg og Co'. Hans
brorsøn
9. Westye Egeberg, Skinnarbøl. Hans brorsøn
10. Westye Egeberg, Skinnarbøl. Hans sønner
11. Ferdinand Westye Egeberg og Halvor Westye Egeberg.
1984..

Tredje (kvindelige) slægtled

- 9.gen.256/138 ESTER WESTIDATTER (levede 1697)
gift med
9.gen.256/137 HANS KAABERØE (levede 1697).

Se EGEBERG, første slægtled.

.....

Afsnit XV C

Litra b

AARBYE

INDLEDNING

Denne slægt havde kaldt sig Aarbye i to slægtled, da en datter med dette efternavn giftede sig ind i slægten Egeberg. Hendes farfar kaldte sig Raklev, og hans far kaldte sig Nielsen. Det viser, hvordan det kan være tilfældigt, hvilket efternavn der bliver efterslægtens. Stamrækken ser således ud:

Første slægtled

11.gen.1024/553

Henrik Nielsen (ca. 1580-1619) gift med

11.gen.1024/554

N.N.Jespersdatter?

Andet slægtled

10.gen. 512/277

Jesper Henriksen Raklev (1608-18 - 1680) gift med

10.gen. 512/278

Birgitte? Mortensdatter?

Tredje slægtled

9.gen. 256/139

Morten Jespersen Aarbye (ca.1653 - 1706) gift med

9.gen. 256/140

Sara Marie? Mikkelssdatter Vallekilde?

Fjerde (kvindelige) slægtled

8.gen. 128/70

Valborg Mortensdatter Aarbye (1699 - 1779) gift med

8.gen. 128/69

Westi Hansen Egeberg (1697 - 1778).

FIRE GENERATIONER AF SLÆGTEN AARBYE

- syng ud om vor gamle mor!
 En krans af hav og fjord blev lagt
 om huset, hvor hun bor.

(Holger Drachmann, af Du danske mand)

Første slægtled

11.gen.1024/553 HENRIK NIELSEN (ca.1580 - 30/9 1619)

og hans hustru

11.gen.1024/554 N.N.JESPERSDATTER?

Henrik Nielsen må være født ca. 1580. I året 1608 blev han hjælpepræst i Raklev på Refsnæs (som idag kaldes Røsnæs) hos den gamle pastor Jesper (Casper) Melchiorson. Denne gamle gubbe døde i sit embede i 1611 efter at have været sognepræst i Raklev i 56 år! Den unge Henrik Nielsen overtog embedet efter ham.

Dengang var det skik, at unge præster giftede sig med deres forgængers enke eller - i heldigere tilfælde - med en datter af ham.

Med 'en til vished grænsende sandsynlighed' giftede Henrik Nielsen sig med en datter af sin forgænger, for hans søn, der blev født i Raklev, fik navnet Jesper. Der var især i 1600-tallet meget faste regler for navngivning, og den ældste søn blev altid opkaldt efter sin morfar.

Raklev Sogn ligger lige uden for Kalundborg og omfatter hele roden af Refsnæs - fra Kalundborg Fjord og over til Saltbæk Vig og Kattegat.

Ud mod Kalundborg Fjord er landskabet meget pragtfuldt. Kystlinien rejser sig med høje bakker, fra bronzealderens 'Småhøje', 64 m over havet, er der i klart vejr en vid udsigt over det friske, danske landskab - over Sejrbugt til Odden - over Storebælt til Fynshoved, og over Kattegat til Samsø i det fjerne.

Dengang da Henrik Nielsen kom til Raklev, var der endnu rester af den berømte Refsnæs skov tilbage, nemlig den lille

Nyruplund, og inde i lunden på en aflang grøn plads stod mandshøje sten til minde om kong Valdemar hin Unge, som dér på en vildsvinejagt fik skudt en dræbende pil i foden den 29. januar 1231. Siden forsvandt storskoven, for - efter denne for Danmark skæbnesvangre ulykke - gik det, som spået i folkevisen, at bøg og eg skulle gå til grunde, og herefter skulle der kun være det 'skarns Hundeløg' og 'nep' et Torn' at finde:

Herefter skal Revsnæs finde den Vind,
at der sig ei bjerge kan Raa eller Hind.
Hvor Revsnæs før havde tusinde Træer,
skal den hensvie stærkt Kulevej. (Fra Trap, 1851)

Heroppe i kulevejret i Raklev Sogn virkede Henrik Nielsen i ti år. At sognet stort set var fattigt, sandet og forblæst, tvivler jeg ikke på, men bød dog - ud over den landskabelige skønhed - også på visse goder: Fra det åbne vand kom friske vårsild, og fra Saltbækvig - med lavt, friskt vand, strandenge og moser - kom, om sommeren rejer, om efteråret fuglevildt og om vinteren gode tørv at varme sig ved i kulevejret.

I 1618 blev Henrik Nielsen præst i Kalundborg ved Vor Frue, Esbern Snares femtårnede kirke. Dengang stod Kalundborg Slot endnu og ragede op på det cirkelrunde voldsted med sine berømte tårne 'Fars hat', 'Folen', Bryggertårnet, Smedetårnet og Malttårnet. Landets arkiv var opbevaret her, og mange berømte statsfanger har siddet indespærret på slottet.

Henrik Nielsens tid i Kalundborg blev meget kort. Han døde 30/9 1619, allerede året efter sin tiltrædelse og i en ung alder, mellem 30 og 40 år gammel.

Andet slægtled

lo.gen.512/277

JESPER HENRIKSEN RAKLEV (1608-18 - 21/11 1680)

og hans hustru

lo.gen.512/278

BIRGITTE? MORTENSDATTER?

Jesper Henriksen Raklev blev født i Raklev, mens hans far var præst dér, altså engang mellem 1608 og 1618. Han kan således allerhøjest have været 10-11 år gammel, da hans far døde i Kalundborg.

Det eneste, man kan sige med nogenlunde sikkerhed, er, at livet dermed blev vanskeligt for drengen. Måske gik han på latinskolen i Kalundborg; den havde til huse i den gamle tiendelade i det sydøstre hjørne af kirkegårds-muren.

Han blev teolog som sin far, men studierne tog lang tid, måske har han måttet synge ved begravelser og andet for at tjene til livets ophold. Han var mellem 30 og 40 år, da han endelig fik sin eksamen og blev den 2.maj 1649 ordineret som personel kapellan til Tømmerup lige øst for Kalundborg, men nogen tid derefter blev sognepræsteembedet i nabosognet Årby ledigt, og han fik det.

Årby, eller som man dengang stavede det, Aarbye, med sin lange, rød-hvide landsbykirke ligger højt i sognets østligste ende, sammen med andre solide landsbyer. Resten af sognet strækker sig ud på Asnæs, som vistnok dengang, i sidste halvdel af 1600-tallet, mest var dækket af skov; hele sognet hørte ind under Kalundborg Ladegård. Asnæs er lavere og ikke nær så udsat for vind og vejr som Refsnæs, og skoven kunne bedre trives her. Om der har boet folk derude, har de nok ernæret sig ved skovarbejde og sildefiskeri.

Hr. Jesper Henriksen Raklev giftede sig. Jeg føler mig temmelig overbevist om, at hans tilkommende hed Birgitte Mortensdatter, og det er navneskikken fra dengang, der forleder mig til at tro det. Ældste søn i en børneflokk blev opkaldt efter sin morfar, den næstældste efter sin farfar. Den ældste datter blev, hvis hun var den førstefødte, opkaldt efter sin farmor, den næstældste efter sin mormor. Som det vil ses af det følgende, må - ifølge den skik - Jesper Henriksen Raklevs kone have heddet Birgitte Mortensdatter.

Med slig dristig slutning ville jeg have ladet det være nok, hvis jeg ikke i Raklev kirke havde set præsternes rækkefølge på en tavle. Efter Jesper Henriksen Raklevs far, Henrik Nielsen, kom en præst, der hed Morten Pedersen Riber. Det er fristende at tænke sig ham som far til Birgitte Mortensdatter! Det er let at forestille sig, at den faderløse Jesper fra Kalundborg tit er gået op på bakken til sit første barndomshjem, præstegården i Raklev og er blevet glad i den nye præsts lille datter! Lad være, hvad det være vil, en mulighed, jeg ikke kan bevise!

.....

Men i Årby præstegård blev der i 1653, måske 54, født en dreng, der som den førstefødte blev opkaldt efter sin morfar med navnet Morten (9.gen.256/139). Den næstældste dreng, født 11/1 1655, fik navnet Henrik efter sin farfar.

Drengene har kun været nogle småpurke, da ulykkerne brød ind over Danmark. I vinteren 1658 gik svenskekongen over isen og nåede Sjælland den 11.februar. Hæren rykkede rask fremad mod København, men blev dog standset ved den foreløbige fredstraktat i Roskilde. Den 7.august blev en ny vældig svensk hær landsat i Korsør. De svenske tropper bredte sig over hele Sjælland, og præsterne fik travlt med at grave altersølv ned under buske og sten. Også Kalundborg by og slot blev indtaget af svenskerne, som huserede overalt og med forkærlighed indkvarterede sig i de bedre huse, derunder præstegårde. De tog alt, hvad der var for hånden af indbo og heste og kvinder, og de nærmest åd familierne ud af deres huse.

Natten mellem den 10. og 11.februar 1659 slog Københavns borgere den svenske storm på hovedstaden tilbage. Det var et vendepunkt, men trængslerne var langt fra forbi.

I efteråret 1659 opererede en hollandsk flåde i de danske farvande for at forpurre et svensk herredømme i hele Danmark. Svenskerne begyndte nu 'den brændte jords' politik for at forhindre hollænderne i at få fodfæste. I

Kalundborg truede de med at brænde slottet og hele byen af. I sin rædsel betalte Kalundborgs borgmester svenskerne en stor mængde sølv og rede penge for at lade være; de nøjedes med at bryde slottet ned i bund og grund. (Rigets arkiv blev i hvert fald delvist reddet og anbragt på loftet over Trinitatis kirke, hvor det uerstattelige materiale gik op i luer under det Københavns store brand i 1728). Kort efter Kalundborg Slots tilintetgørelse kom den dansk-hollandske sejr ved Nyborg, og endelig kom freden i 1660, men på hårde betingelser.

En rig hollandsk købmand, Gabriel Marselis, der havde forstrakt den danske regering med en stor pengesum til kampen mod svenskerne, fik til gengæld hele Kalundborg Amt. Han solgte ud af amtet til andre, men selve Kalundborg Ladegårds gods forblev en samlet enhed. (Lerchenborg er af senere tilblivelse).

I alle disse år forkyndte Jesper Henriksen Raklev Evangeliet i Årby sogn. Han døde den 21. november 1680.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Andet slægtled

- 10.gen.512/277 Jesper Henriksen Raklev
(født i Raklev 1610-18, død i Årby
21/11 1680)
Sognepræst i Årby
gift med
10.gen.512/278 Birgitte? Mortensdatter?

Børn:

Tredje slægtled

- 9.gen.256/139 a) Morten Jespersen Aarbye (se nedenfor)
b) Henrik Jespersen Aarbye
(f.11/1 1655 i Årby - død 16/11 1708
i Terslev og Ørslev. Ligsten over ham
i Terslev Kirke (mellem Haslev og Ringsted)
gift med
Else Marie Hellegaard.

Tredje slægtled

9.gen.256/139

MORTEN JESPERSEN AARBYE (1653 eller 54 - 14/7 1706)

og hans hustru

9.gen.256/140

SARA MARIE? MIKKELSDATTER VALLEKILDE?

Morten blev født i præstegården i Årby i 1653 eller 54 og blev sandsynligvis opkaldt efter sin morfar. Han var kun 4-5 år, da svenskerne kom og hærgede landet gennem tre år. Angst, ufred, sygdom, fattigdom og ødelæggelser må have præget barndommen for Morten og hans lidt yngre bror Henrik.

Morten og Henrik kom på katedralskolen i Roskilde, og begge studerede derpå teologi i København. Morten blev kandidat i 1681, da han var 27 eller 28 år gammel.

Samme år kom han til Vallekilde og Hørve menigheder, fra 1682 udnævnt til personel kapellan for den gamle sognepræst Mikkel Madsen Vallekilde.

På den tid gik Vallekilde sogn på et lille stykke ud til Sejrbugt og over til Svinningevejle med Vejlebro. Herfra strakte annexsognet Hørve sig som en halvø ud i Lammefjord og op imod Dragsholm, der ejede alt fæstegodset i de to sogne, foruden et teglværk, vand- og vindmøller.

Da Morten Jespersen Aarbye kom til Vallekilde i 1681, stod Dragsholm endnu med sorte, afsvedne mure, efter at svenskerne engang i krigsårene 1658-60 havde brændt borgen af. I 1694 købte den norske søhelt Cort Adellers søn hele godset og byggede den gamle borg med de svære, middelalderlige mure op igen.

Kirken i Vallekilde er stor, hvidkalket med rødt tegltag og kantakkede gavle. Fra våbenhuset er der en skøn udsigt mod syd; kirkegården og en mark skråner brat ned til Svinningevejle, der dengang endnu lå blank mellem græs og tuer - vådt i vådt! Vender man sig om, inde i våbenhuset, ser man en gammel rigt beslået egetræsdoor, der fører ind til kirken.

Hørve kirke, også en typisk rød-hvid sjællandsk landsbykirke, ligger lavere, nede ved Lammefjorden, i landsbyens gadekryds.

Den gamle sognepræst, Mikkel Madsen Vallekilde, må have været meget affældig, for i hans levetid blev Morten Jespersen Aarbye udnævnt til sognepræst den 27.oktober 1685, og først syv år senere i 1692, døde den gamle i embedet og blev gravlagt foran alteret. To år senere døde den gamle præsteenke, Valborg.

Morten Jespersen Aarbye giftede sig - efter alt at dømme med præstens datter, måske netop efter den gamles død. Hun hed - hvis jeg gætter rigtigt! - Sara Marie? (Hendes datters ældste datter hed sådan).

De fik to piger. Den første blev født ca.1694, og hende kaldte de Birgitte - sandsynligvis efter barnets farmor? Den næste pige kom til verden den 30.oktober 1699, hun fik navnet Valborg - hvad den gamle præsteenke - hendes mormor? - hed.

Præstegården i Vallekilde er meget statelig. Den ligger ikke lige ved kirken, men nordligst i den store bondeby, vest for vejen imod Bjergesø. En stor have skråner ned fra den firlængede gårds smukke bindingsværks stuehus. Men den nuværende præstegård er vel næppe den samme som i slutningen af 1600-tallet? Dog kan vi nok regne med, at den har været blandt de største og bedste af landsbyens gårde.

I 1704 blev Morten Jespersen Aarbye provst i Ods og Skibbinge herreder. Skibbinge herred strækker sig vestpå til Saltbækvig og sydpå ned til Skarresø. Selve Skibbinge by, som har givet herredet navn, ligger i Vallekilde og var tidligere en slags købing - med havn?

Provsten døde i Vallekilde den 14.juli 1706.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Tredje slægtled

- 9.gen.256/139 Morten Jespersen Aarbye
(f.1653 eller 54 i Årby -
14/7 1706 i Vallekilde)
Præst og provst i Vallekilde-Hørve
gift med
- 9.gen.256/140 Sara Marie? Mikkelsdatter Vallekilde?

Børn:

Fjerde slægtled

- a) Birgitte Mortensdatter Aarbye
(f.ca.1694-1757)
gift 1) med
Peter Zimmermann (1693-1740)
Degn og skoleholder i Føllenslev
gift 2) med
Matthias Henriksen Fugl
Degn og skoleholder i Føllenslev
- 8.gen.128/70 b) Valborg Mortensdatter Aarbye (se nedenfor).

Her må jeg indskyde, at i nogle genealogiske skrifter kaldes præsten og provsten i Vallekilde ikke Morten, men Mogens, og hans døtre kaldes Mogensdatter. Jeg tror, det er forkert, enten en fejl-læsning og fejl-afskrivning, eller en misforstået forbedring. I de følgende generationer går navnet da også igen i den mindre folkelige form Martin. Mogens er en folkelig form af Magnus, mener man.

Fjerde (kvindelige) slægtled

- 8.gen.128/70
VALBORG MORTENSDATTER AARBYE (30/10 1699 - 1/9 1779)
gift med
- 8.gen.128/69
VESTI HANSEN EGEBERG (1/11 1697 - 16/9 1778)

Valborg blev født i Vallekilde præstegård den 30.oktober 1699, og hun var således kun 7 år gammel, da hendes far døde. Da jeg ikke véd noget sikkert om moderen, véd jeg heller ikke, hvornår hun døde. Men det lader til, at Valborg og hendes storesøster Birgitte er blevet på egnen i deres barndom og ungdom.

Som børn kunne de løbe op på Tinghøj (53 m.o.h.) og nyde udsigten over det bakkede landskab mellem hav og hav. Omkring landsbyerne gækkede gæssene og gaserne hvædede, og nede i vejlerne græssede får og lam. Husmændene stangede ål i sommeraftner med åleblus over det lave vand, men om vinteren slog de hul på isen for at lokke ålene til og ramme ålejernet i dem. Altsammen meget spændende for børn.

.....

Birgitte blev gift med Peter Zimmermann, der var degn og skoleholder i nabosognet Føllenslev, hvor kirken og landsbyen ligger mellem runde bakker.

For Valborg spillede den unge Vesti Hansen Egeberg en stor rolle. Han kom oppe fra Odsherred og havde gået på latinskolen i Holbæk. (De var måske - lidt langt ude - i familie med hinanden. Hvis hun skulle være hans tante, var det dog nærmest kun til at le ad). Nu var han 21 år og studerede teologi i København - og Valborg var 19 år. De tiltrak hinanden uimodståeligt.

Valborg blev klar over, at de to ventede sig et barn - ak, hvad nu? Deres fremtidsudsigter svandt brat, for Vesti kunne ikke blive præst med en sådan skamplet på sig, og hvorledes skulle han forsørge kone og barn?

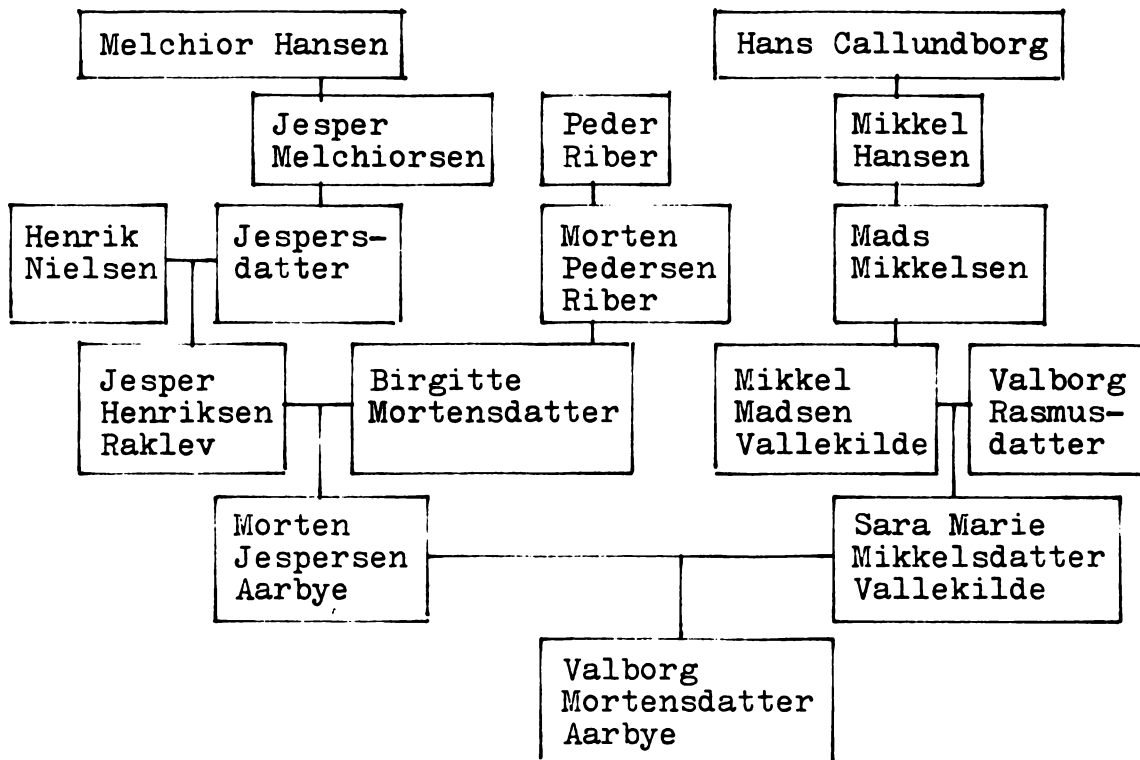
Hun betroede sig til Birgitte, og Birgitte gik til sin mand med den rystende nyhed. Peter Zimmermann var sikkert en praktisk mand med hjertet på rette sted. Det lykkedes at skaffe Vesti skoleholderembedet i annexsognet i Sørslev.

Valborg nedkom i utide; hun blev gift med Vesti enten lige før eller lige efter nedkomsten, og de rykkede ind i Sørslev skole. Den nyfødte dreng fik i dåben navnet Martin efter sin morfar, den afdøde provst i Vallekilde, der ganske vist var blevet kaldt Morten -; Martin var den oprindelige udgave af navnet, det navn biskop Martin af Tours havde båret.

(Se EGEBERG).

.....

Formodet anetavle over præsteslægter i Nordvestsjælland



Præsteslægter i Nordvestsjælland

Afsnit XV C

Litra b,1

JESPERSDATTER

INDLEDNING

Der er stor sandsynlighed for, at den her omtalte slægt hører hjemme i denne bogs anetavle. Stamrækken er kort og sparsom:

Første slægtled

13.gen.4096/2213
Melchior Hansen (- 1555)

Andet slægtled

12.gen.2048/1107
Jesper Melchiorson (f.ca.1530 - 1611)

Tredie (kvindelige) slægtled

11.gen.1024/554
N.N.Jespersdatter (f.ca.1588 -)
11.gen.1024/553
Henrik Nielsen (f.ca.1580 - 30/9 1619).

TRE GENERATIONER I RAKLEV

Husene dog med kirkenavn,
bygte til Frelserens ære,
hvor han de små tog tit i favn,
er os som hjemmet så kære -

(Grundtvig, af Kirken den er et gammelt hus)

Første slægtled

13.gen.4096/2213 MELCHIOR HANSEN

Melchior Hansen hørte til reformationens præster. Om han nogensinde har været præst i den katolske kirke, er et spørgsmål; i så fald havde han ikke taget cølibatet til efterretning, da hans søn Jesper må være født i den katolske tid.

Melchior Hansen var præst i Raklev på bakkekammen nord for Kalundborg. Han var bygmester for den nye kirke

i Raklev; den blev indviet i 1547 som den første nye kirke i Danmark efter reformationen. Kirken er bygget efter den reformatoriske tanke, at gejstligheden ikke skal holde noget hemmeligt for menigheden, derfor er der ingen adskillelse mellem kor og kirkeskib, men kun ét stort rum, hvor alle kan samles, se og høre, hvad der foregår. Oppe på væggen, langs loftet, er en bred rødlig frise, hvis indskrift endnu ikke er tydet.

Bortset fra at kirken intet kor har, ligner den i Raklev de fleste østdanske kirker; er hvidkalket, har tårn og våbenhus, har trappegavle og rødt tegltag.

Efter denne bedrift døde Melchior Hansen i året 1555.

Andet slægtled

12.gen.2048/1107 JESPER MELCHIORSEN (ca.1530 - 1611)

Jesper er den danske udgave af det tyske navn Kaspar. I middelalderen navngav man de hellige tre konger, der ligger i helgenskrinet i Köln; de fik navnene Kaspar, Melchior og Balthasar. I Raklev var både far og søn udstyret med disse hellige og fornemme navne.

Jesper Melchiorsen blev sognepræst i Raklev efter sin fars død i 1555. Han må vel have været mindst ca.25 år på det tidspunkt. Det er derfor, jeg har sat hans fødeår til ca.1530. I samfulde 56 år var han præst i Raklev og var i løbet af den tid gift tre gange. Den sidste gang holdt han bryllup i 1599, da han var op imod de 70 - efter alt at dømme!

En af hans hustruer hed Karin. Ved indgangen til sakristiet er et svært læseligt epitafium indfældet i væggen, måske har det oprindeligt været en ligsten i gulvet, og bogstaverne derfor nedslidte:

M...CH

Jens og Anna HAND DEN 15 MARTS og HVN DEN 1 APRIL:
BODE (døde?) Jesper Melchiors og Karin Jespers F...E
(tvende?) BØR. (n?) OG ER HER BEGRAVEN (etc.)

Et forældrepars fortvivlelse og sorg springer én her i øjnene - de dejlige børn skal ikke glemmes!

Først sent tog den gamle Jesper Melchiorson sig en hjælpepræst eller personel kapellan, der allerede i 1608 blev udnævnt til sognepræst på stedet, nemlig Henrik Nielsen (ll.gen.4096/2213), stamfader til den slægt, der endte med at kalde sig Aarbye.

Jesper Melchiorson blev dog i sit embede og døde i 1611.

Tredje slægtled

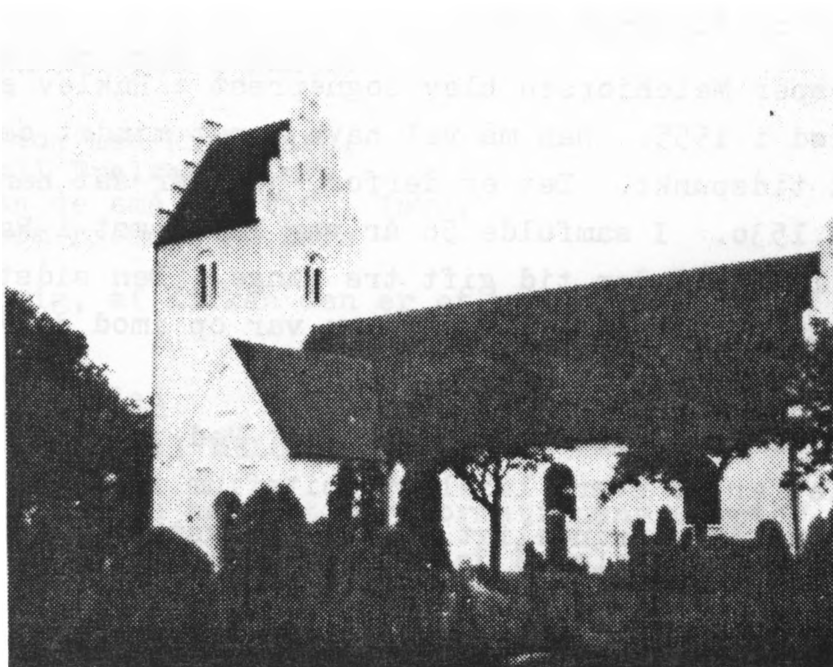
ll.gen.1024/554 H.H.JESPERSDATTER

gift med

ll.gen.1024/553 HENRIK NIELSEN (f.ca.1580 - 30/9 1619)

Antagelig er denne datter af Jesper Melchiorson født i det andet ægteskab; aldersmæssigt ville det passe bedst til det ægteskab, hun indgik med sin faders afløser i embedet.

.....



Raklev Kirke, bygget af Melchior Hansen, indviet 1547. Intet kor på kirken. M-L. G. fot.

Afsnit XV C

Litra b,2

RIBER

INDLEDNING

Hvem fik Morten Jespersen Aarbye (9.gen.256/139) sit fornavn efter? Og hvem var hans mor? Hvorfra kom hun, og hvad hed hun? Disse spørgsmål er allerede behandlet i Afsnit XV C, litra b, AARBYE, andet slægtled. Der findes begrundelsen for den her følgende stamrække, men om jeg har fået færten af det rigtige, véd jeg ikke med sikkerhed.

Første slægtled

12.gen.2048/1109 Peder Riber --

Andet slægtled

11.gen.1024/555 Morten Pedersen Riber (- 1639) --

Tredje slægtled

10.gen. 512/278 Birgitte? Mortensdatter gift med

10.gen. 512/277 Jesper Henriksen Raklev
(f.1608-18 - 21/11 1680).

TRE GENERATIONER AF SLÆGTEN RIBER

Jeg gik mig over sø og land,
der mødte jeg en gammel mand,
han sagde så og spurgte så:
"Og hvor har du så hjemme"?

(Af en gammel børnevise)

Første slægtled

12.gen.2048/1109 PEDER RIBER

Peder har haft hjemme i eller er kommet fra Ribe. Men om det er ham eller hans søn Morten, der først gik sig over sø og land, og dermed fik hjembyens navn knyttet til sig, kan jeg ikke afgøre.

Andet slægtled

11.gen.1024/555 MORTEN PEDERSEN RIBER

I Raklev kirke, nord for Kalundborg, havde Henrik Nielsen (11.gen.1024/553), stamfader til slægten Aarbye, været præst i ti år, fra 1608 til 1618, da han fik det bedre embede ved Vor Frue i Kalundborg.

Som sognepræst i Raklev blev han i 1618 efterfulgt af Morten Pedersen Riber, der blev i embedet til sin død i 1639, altså i 21 år.

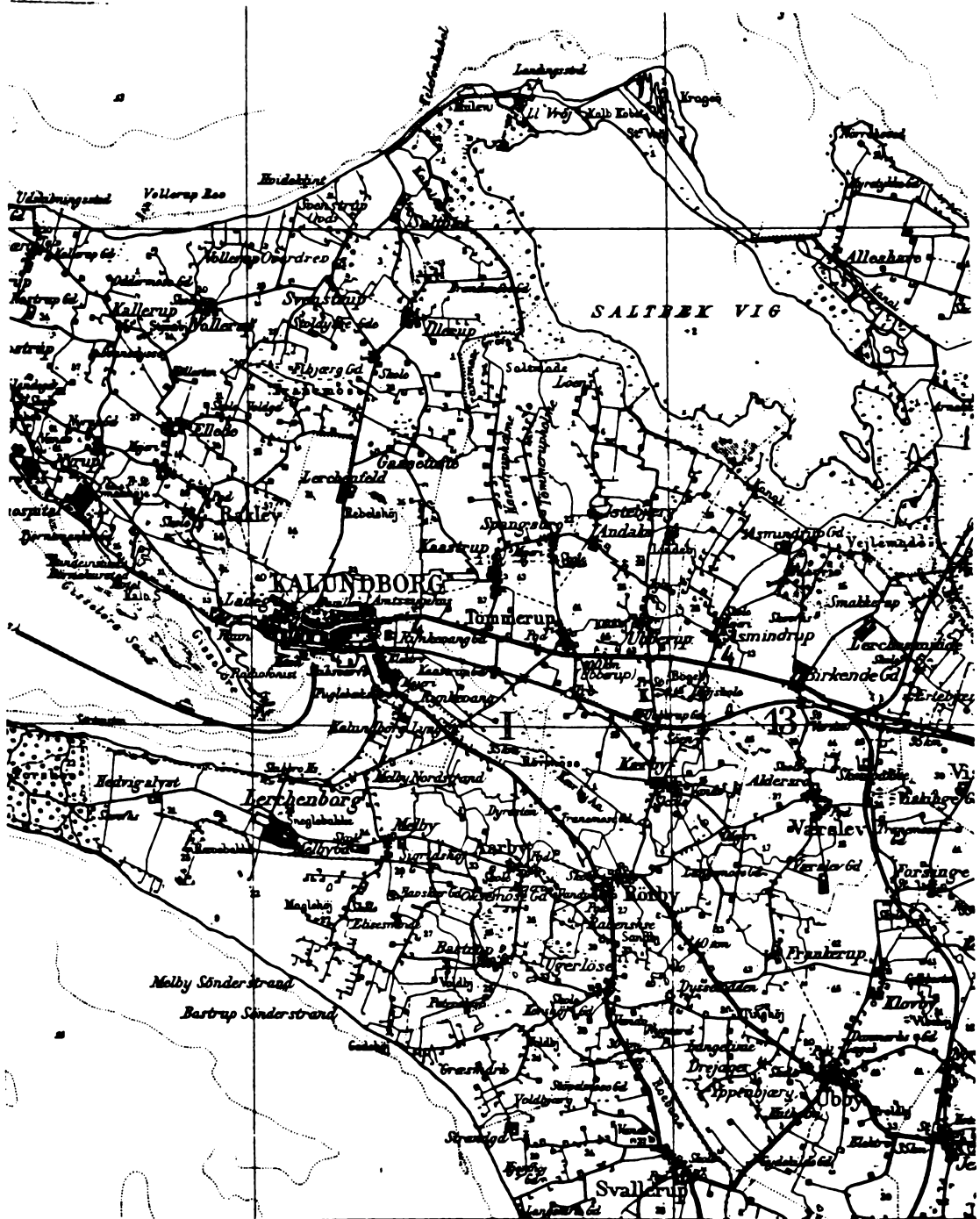
Tredje slægtled10.gen.512/278 BIRGITTE? MORTENSDATTER
gift med?

10.gen.512/277 JESPER HENRIKSEN RAKLEV

En datter af Morten må hedde Mortensdatter. Når hun gifter sig, vil hendes ældste søn -ifølge navneskikken, der især var gældende i 1600-tallet - få sin morfars navn, i dette tilfælde: Morten.

I præstegården i Aarbye fik Jesper Henriksen Raklevs førstefødte søn navnet Morten Jespersen Aarbye. Jesper Henriksen Raklev var født og opvokset i Raklev præstegård. Hans far, Henrik Nielsen, døde kun et år efter tiltrædelsen som sognepræst ved Vor Frue i Kalundborg. Jesper var endnu kun en halvstor dreng, da det skete. Den Mortensdatter, som han giftede sig med, fandt han måske i Raklev præstegård? Barndomshjemmet, der lå en kort spadseretur fra Kalundborg.

At jeg har tilladt mig at kalde hende Birgitte, kommer af, at hendes søn Mortens førstefødte fik det navn - og formodentlig er navneskikken blevet overholdt, så barnet fik farmors navn?



Fra n.v. ses Nyrup, Småhøje, Raklev, Kalundborg Ladegård, slotsruinen (Vor Frue ligger inde i byen), Tømmerup, Lerchenborg og Årby. - Generalstabskort 1:100.000, 1948.

Afsnit XV C

Litra b,3

VALLEKILDE

INDLEDNING

Westi Hansen Egeberg (8.gen.128/69) giftede sig i 1718 med en provstedatter fra Vallekilde; hendes navn var Valborg Mortensdatter Aarbye (8.gen.128/70).

I våbenhuset til Vallekilde kirke hænger en præstetavle og inde i kirken er indmuret et epitafium, som tilsammen gør følgende stamrække i høj grad sandsynlig:

Første slægtled

13.gen.4096/2225 Hans Callundborg

Andet slægtled

12.gen.2048/1113 Mikkel Hansen Callundborg (-1613)

Tredje slægtled

11.gen.1024/557 Mads Mikkelsen (- 1650)

Fjerde slægtled

10.gen. 512/279

Mikkel Madsen Vallekilde (1615 eller 16 - 1692) gift med

10.gen.512/280

Valborg Rasmusdatter (1624 eller 25 - 1694)

Femte (kvindelige) slægtled

9.gen. 256/140

Sara Marie? Mikkelsdatter Vallekilde gift med

9.gen. 256/139

Morten Jespersen Aarbye (1653 eller 54 - 1706).

FEM GENERATIONER AF SLÆGTEN I VALLEKILDE

Guds ord det er vort arvegods,
det skal vort afkoms være.

(Grundtvig)

Første slægtled

13.gen.4096/2225 HANS CALLUNDBORG

Denne, slægtens stamfader, er ikke opført på præstetavlen i Vallekilde, men hører hjemme i Kalundborg i tiden om-

kring reformationen; hans søn Mikkel kom til verden i den katolske tid eller lige omkring reformationen.

Andet slægtled

12.gen.2048/1113 MIKKEL HANSEN CALLUNDBORG(- 1613)

På præstetavlen i våbenhuset i Vallekilde kirke står Mikkel Hansen Callundborg opført som 2.præst efter reformationen. (Den 1.præst efter reformationen synes ikke at høre til det følgende slægtskab). Hr. Mikkel kom til Vallekilde og Hørve menigheder i 1561 og var præst for dem indtil sin død i 1613. Med ham satte familien sig tilsyneladende godt til rette i disse sogne.

Tredje slægtled

11.gen.1024/557 MADS MIKKELSEN (- 1650)

Hvor mange sønner Hr. Mikkel havde, kan jeg ikke sige, men det synes som om to af hans sønner efterfulgte hinanden i hans fodspor.

På præstetavlen læses som nr.3: Claus Mikkelsen, præst i Vallekilde 1613-20, og som nr.4: Mads Mikkelsen, præst i Vallekilde 1620-50. Det ser stærkt ud til at være to brødre. Claus døde i 1620. Og den enes død er den andens brød!

Fjerde slægtled

10.gen.512/279

MIKKEL MADSEN VALLEKILDE (1615 eller 16 - 12/5 1692)

og hans hustru

10.gen.512/280

VALBORG RASMUSDATTER (1624 eller 25 - 1694)

Mikkel Madsen blev født i Vallekilde i 1615 eller 16 og han er den første, der kalder sig Vallekilde, et navn, som slægten efterhånden kan bære med rette. Ved faderens død i 1650 efterfulgte han ham i embedet.

Over døbefonten i Vallekilde kirke er der i koråbnin-gen indmuret et epitafium af sten, muligvis var det tidligere

en ligsten i gulvet, men teksten er nogenlunde læselig:

Michael (Mikkel) Madsen Vallekilde
 pastor i Vallekilde og Hørve
 døde i sit 77.år,
 efter at have været præst der
 i 42 år fra 1650, den 12.maj 1692
 og Valborg Rasmusdatter
 der døde i sit 70.år 1694.
 Begravet ved alteret.

Bogstaveringen er min egen, men selve indholdet er korrekt. Genealogisk set, er det mest spændende, at den agtværdige præstekone hed Valborg. Jeg kommer tilbage til emnet.

Mikkel Madsen Vallekilde var præst i svenskekrigens onde år, da de svenske tropper sved Dragsholm af.

Det er denne Mikkel, som måske er identisk med Ester Westidatters farfar (se Afsnit XV C, Litra a, første slægtled).

Femte (kvindelige) slægtled

9.gen.256/140
 SARA MARIE? MIKKELSDATTER VALLEKILDE
 gift med?

9.gen.256/139
 MORTEN JESPERSEN AARBYE (1653 eller 54 - 14/7 1706)

På præstetavlen i våbenhuset til Vallekilde kirke ser man, at efter Mikkel Madsen fulgte Morten Jespersen Aarbye i embedet, allerede i 1685, syv år før den gamles død. (Se Afsnit XV C, Litra b, AARBYE, tredje slægtled).

Den nye præst i Vallekilde fik to pigebørn, Birgitte og Valborg. Hans forgængers hustru hed Valborg. Efter al mulig sæd og skik har den unge pastor Aarbye ægtet en datter af forgængeren og navngivet den næstældste pige, der ingen ældre brødre havde, efter mormoderen.

Valborg Mortensdatter Aarbye (8.gen.128/70) giftede sig i 1718 med Westi Hansen Egeberg (8.gen.128/69). Deres førstefødte søn fik navn efter sin morfar - dog i forbedret udgave som Martin, ikke det folkelige danske Morten.

Deres næstældste dreng fik navnet Hans efter sin farfar. Den førstefødte datter, efter de to drenge, fik navnet Sara Marie. Den næste datter fik navn efter sin farmor, Ester.

Jeg tror, at den lille Sara Marie fik navn efter sin mormor. Jeg tror, at hendes mormor hed Sara Marie Mikkel-datter Vallekilde og kom af den gamle præsteslægt i Vallekilde.

Hermed slutter min beretning om Aarbye og andre præsteslægter i Nordvestsjælland, et kleresi, der går tilbage til reformationen og føres videre i slægten Egeberg i to generationer.

Henriette Susanne Egeberg (6.gen.32/18), der giftede sig med Christian Friederich Gasmann (6.gen.32/17), har på sin fars side haft en mængde præster og en enkelt degn. Hendes bror Westye, der drog til Norge og slog sig op som stor trælasthandler, må have arvet sit forretningstalent fra mødrene side, regnskabstalentet fra sin morfar Hahnefeldt, handelstalentet fra dynastiet af storkøbmænd i Tønder.

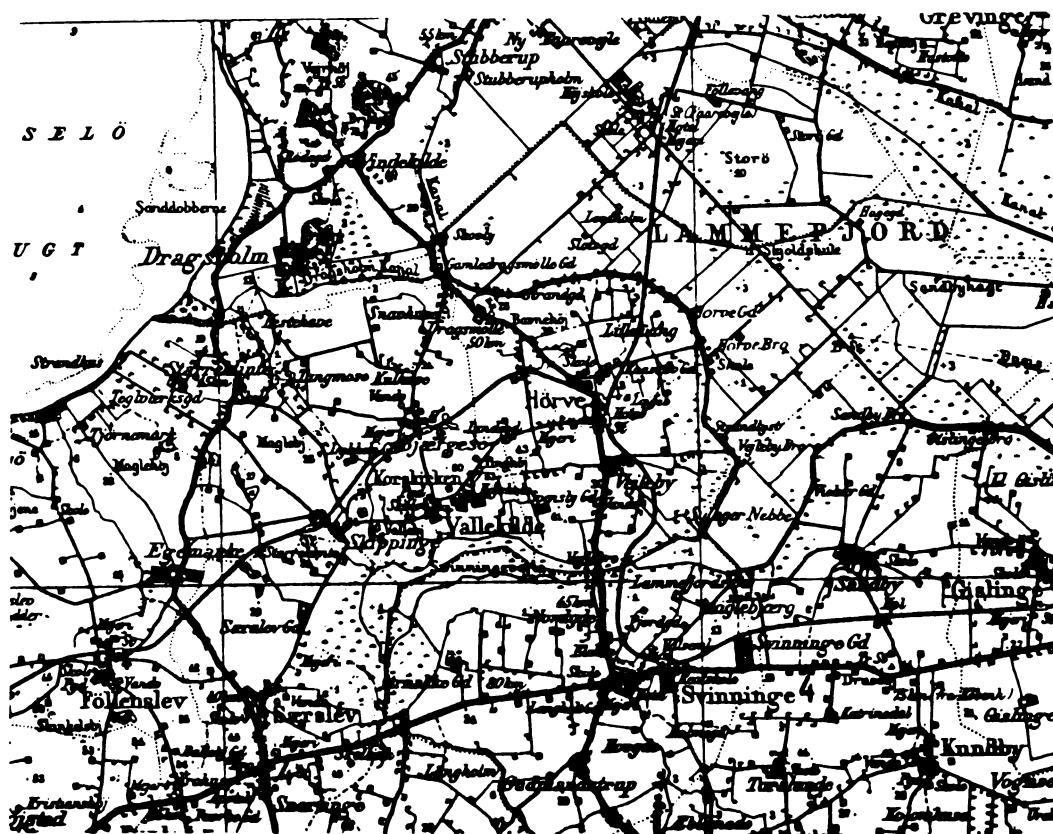
.....



Vallekilde Kirke. I koret t.v. hænger epitafiet over Mikkel Madsen Vallekilde, død 1692, og hans hustru, Valborg Rasmusdatter, død 1694. - M-L. Gasmann fot.



Vallekilde Kirke. Kirkegården skråner ned mod Svinningevejle. - Marie-Louise Gasmann fot.



Vandet gik fra Lammefjorden ind i Svinningevejle. Fra n.v. ses Dragsholm, Hørve, Vallekilde, Skippinge, Føllenslev og Sørslev; derfra er der ad landevejen sydpå ca 40 km til Slagelse. Generalstabskort 1:100.000, 1948

Afsnit XV C

Litra c

HAHNEFELDT

INDLEDNING

Navnet er tysk, må have noget med 'hane' og 'mark' (eller heraldisk felt) at gøre, men dets oprindelse kender jeg ikke. Det træffes først i 'Hertugdømmerne', og det har været stavet også Hanefeldt og Hannefeldt. Stamrækken er følgende:

Første slægtled

9.gen.256/141 N.N.Hahnefeldt (levede 1688) gift med
9.gen.256/142 Marina Thomsen (f.ca.1655-levede 1688)

Andet slægtled

8.gen.128/71
Johann Christoph Hahnefeldt (ca.1688 - 1770) gift med
8.gen.128/72
Sophie Margrethe Jünsen (- 1746 eller 47)

Tredje (kvindelige) slægtled

7.gen. 64/36
Frederikke Hahnefeldt (ca.1732 - 1784) gift med
7.gen.64/35
Martin Westisen Egeberg (1718 - 1780)

TRE GENERATIONER AF SLÆGTEN HAHNEFELDT

En kampens pris din dejlighed er vorden,
én bejler kom fra syd og én fra nord -

(Edv.Lembcke, af Du skønne land)

Første slægtled

9.gen.256/141 N.N.HAHNEFELDT (levede ca.1688)
og hans hustru
9.gen.256/142 MARINA THOMSEN (f.ca.1655 - levede 1688)

Hahnefeldt var rektor, sandsynligvis ved en latinskole i en købstad i et af hertugdømmerne, men ikke i Tønder og ikke i Slesvig by, hvor jeg har ledt efter ham. Antagelig er han kommet i hjemmet hos rektor Christoph Blume i Tønder og har der forelsket sig i fruens søster Marina. De to søstre

var født Thomsen og var af en gammel, kendt Tønderslægt. Marina var født i Tønder omkring 1655. Hun havde været gift med kgl. dansk-norsk ingeniørofficer Heino Gerhard Riga, havde med ham en lille pige ved navn Anna Beate, men var blevet enke i en ung alder. Rektor Hahnefeldt giftede sig med hende ca 1686. De fik ca 1688 en søn, som de kaldte Johann Christoph; det første af de to navne fik drengen efter sin morfar, rådmand Johan(nes) Thomsen (10. gen. 512/283), der endnu levede i Tønder.

Andet slægtled

8. gen. 128/71

JOHANN CHRISTOPH HAHNEFELDT (ca 1688 - 27/7 1770)

og hans hustru

8. gen. 128/72

SOPHIE MARGRETHE JÜNSEN (- 1746 eller 47)

Johann Christoph Hahnefeldt blev født ca 1688. Som ung mand var han kammerskriver i gottorpsk tjeneste. Hvornår han begyndte, er svært at sige. Det kan have været som lærling allerede i 15-års-alderen - altså ca 1703, eller måske med noget af en uddannelse bag sig, måske først som 25-årig, da ca 1713. Tidspunktet for hans tiltræden ville fortælle noget om hans politiske indstilling eller hans forældres, men nationalfølelse kan der næppe have været tale om, da folk endnu ikke var blevet "bevidstgjorte" i den henseende; de politiske forhold omkring det gottorpske hus var meget tilspidsede netop i de første tyve år af 1700-tallet under Den store Nordiske Krig.

De gottorpske hertuger havde gang på gang gjort fælles sag med kongerigets fjender. Hertug Friedrich IV af Gottorp var i 1702 faldet på slagmarken i Polen på svensk side; han efterlod sig en to-årig søn, Carl Friedrich, der, indtil han blev myndig, havde en formynder i sin farbror prins Christian August.

Efter hertug Friedrich IVs død på slagmarken i Polen holdt Gottorp sig neutral, mens Danmark efter krigens genoptagelse i 1709 og indtil 1713 led det ene nederlag efter det andet. Imidlertid var der en gottorpsk minister

Görtz, hvis samspil med de svenske tropper i Nordtyskland skulle få krigslykken til at vende sig til Danmarks fordel. Han lod de svenske tropper overvintre på fæstningen i Tønning, og her måtte disse såvel som de gottorpske styrker i forsommeren 1713 kapitulere overfor danskerne. Kong Frederik IV besatte nu de gottorpske områder i Sønderjylland, men ikke i Holsten. Formålet var at få disse sønderjyske områder ind under kronen igen. Allerede i 1715 garanterede både England og Prøjsen denne ordning, som blev stadfæstet ved den endelige fred den 3. juli 1720.

Da var den unge hertug Carl Friedrich af Gottorps ved at være myndig, men måtte for fremtiden nøjes med den holstenske del af sit hertugdømme.

Johann Christoph Hahnefeldt er trådt i gottorpsk tjeneste - enten da regeringen var neutral og udgik fra Gottorp Slot ved Slesvig By - eller efter kapitulationen i Tønning 1713, da regeringen blev forlagt til Kiel.

Inden den endelige fred blev underskrevet, men da det allerede måtte stå klart, at Sønderjylland ville forblive lukket land for hertugen af Gottorp, er Johann Christoph Hahnefeldt søgt nordpå. Den 31. maj 1720 fik han bestalling som amtsforvalter på Gråsten på Ærø i hertug Philip Ernst af Glücksburgs tjeneste. Det lille hertugdømme var nærmest som et meget stort gods og uden større politisk betydning.

Det er nemt at forestille sig, at hertug Carl Friedrich af Holsten-Gottorp har måttet indskrænke sin embedsmandsstab - og at en god stilling som amtsforvalter i hertugdømmet Glücksburg ikke var at foragte. Men rent personlige forhold kan have spillet ind. Johann Christophs halvsøster, Anna Beate Riga, der var nogle år ældre end han, giftede sig med borgmester Brolund i Ærøskøbing; byen hørte fra 1720 under Gråsten Amt. Om dette ægteskab blev indgået før eller efter Hahnefeldts tiltræden, ved jeg ikke; men en søn, Gerhard Heino Brolund, blev født i 1723; han blev præst på Als og gift med Sara Marie Egeberg. (Se s.28 og 30)

Ærø havde haft en mærkelig, ret ulykkelig skæbne, da den lille ø i 1633 var blevet delt i fire dele mellem fire medlemmer af det hertugelige hus Sønderborg, ætlinge efter kong Frederik II's yngre bror Hans.

I 1720 var forholdet ændret en smule, således at hertugen af Nordborg-Plön regerede over de gamle len på øens nordlige del (Søbygård) og øens sydøstligste del (Gudsgave med Marstal), mens hertugen af Glücksburg regerede over de gamle len på øens midte (Vodrup med Ærøskøbing - og Gråsten), der var blevet slået sammen til ét amt: Gråsten Amt med administrativt sæde på hovedgården Gråsten, hvor Hahnefeldt skulle bo.

.....

Dengang var Gråsten-nor et rigtigt nor. En smal tange, Drejet, langs Østersøkysten - nærmere betegnet Marstal eller Vejsnæs bugt - forbandt hovedøen med den del af Ærø, hvor Marstal ligger, dengang nærmest en ø for sig selv. Lenet hed Gudsgave, men beboerne kaldte det Skovlandet, så engang må der vel have været skov derude?

Herresædet Gråsten lå mellem Gråsten-nor og bugten, ikke langt fra Drejet, på en mark neden for bakkerne. Måske lå gården på et gammelt voldsted, men det ses ikke uden videre idag. Hvor herregården lå, er der rejst en mindesten. Jorden blev udstykket, og gården revet ned allerede i sidste halvdel af 1700-tallet. Hovedparcellen 'Gravendal' er en stor, smuk proprietærgård, der ligger på bakkeskråningen ovenfor det forsvundne Gråsten.

Nær Drejet er der en skanse, bygget til forsvar i krigen mod englænderne i 1807. Hele noret blev afvandet i forrige århundrede.

Johann Christoph Hahnefeldt var omkring 32 år, da han flyttede ind på Gråsten som amtsforvalter over området, der således bestod af byen Ærøskøbing og de to gamle len Vodrup og Gråsten. På øen gjaldt dansk ret, som var ny for ham, og som han måtte sætte sig ind i. I 1724 blev han tillige dommer i området.

I 1730 afstod hertugen af Nordborg-Plön sine ærøske besiddelser til kronen, således at Gråsten Amt nu fik en kongelig og ikke en hertugelig nabo på begge sider. I 1742 fik Hahnefeldt bestalling som hofrets-assessor - ved det glückburgske hof, hvad denne titel så måtte indebære?

Men snart kom hele øen under kronen. I 1749 købte Kong Frederik V Ærø's glückburgske del af hertugen, og den 9. december samme år fik Hahnefeldt sin bestalling som amtsforvalter og dommer på Gråsten bekræftet af den danske konge. Hahnefeldt var da omkring 61 år gammel og skulle sætte sig ind i de nye forhold. Hvorfor der i hertugernes tid havde været dansk ret gældende på øen, er måske et udtryk for sund sans og loyalitet over for landsheren; men besynderligt - omend logisk - er det, at kongen nu indførte slesvigsk ret på Ærø, fordi øen hørte med til det område, hvor kongen var hertug hos sig selv!

Hahnefeldt må dog antages at være kendt med slesvigsk ret fra sin tid i gottorpsk tjeneste.

.....

Johann Christoph Hahnefeldt var gift med Sophie Margrethe Jünsen. Jeg ved ikke, hvorfra hun stammer. Måske er navnet Jünsen en elegant fortyskning af det gode, danske navn Jensen? Måske fandt han hende på Ærø?

De fik to døtre, Frederikke (7.gen.64/36) og Suzanne Dorothea.

Frederikke var vistnok den ældste og må være født ca. 1732. Suzanne Dorothea blev døbt i (St.)Rise kirke den 3. juni 1735 ved den ældgamle, store, ret groft udhugne granitdøbefont.

Rise kirke ligger smukt på den sydvestlige side af Ærø med udsigt over mod Als. Det brede tårn har blytag, der ender i et højt spir. Kirkens kor er usædvanlig langt, øjensynligt udvidet; på gavlen er indmuret et kongekronet C5 1697; den danske konge var ubestridt landsherre over de små slesvigske hertugdømmer.

Inde i koret står en middelalderlig, trefløjet altertavle med billedskærerarbejde, meget smukt malet og forgyldt. Ovenover blev - efter 1766 - ophængt en lang udskræning af træ; midt i de langstrakte krummelyrer ses Kong Christian VII's dobbeltmonogram med lange, malede Dannebrogssflag 'hængende' ud fra de to syvtaller. Morsomt, men ikke just i stil med altertavlen!

Tårnet er åbent til kirken. Derude hænger en ejendommelig præstetavle med portrætter (?) af de første reformatoriske præster omkring et portræt af Luther. Under hvert præstenavn er herkomsten angivet: En jøde, en nordmand, en alsing, en sjællænder, o.s.v.

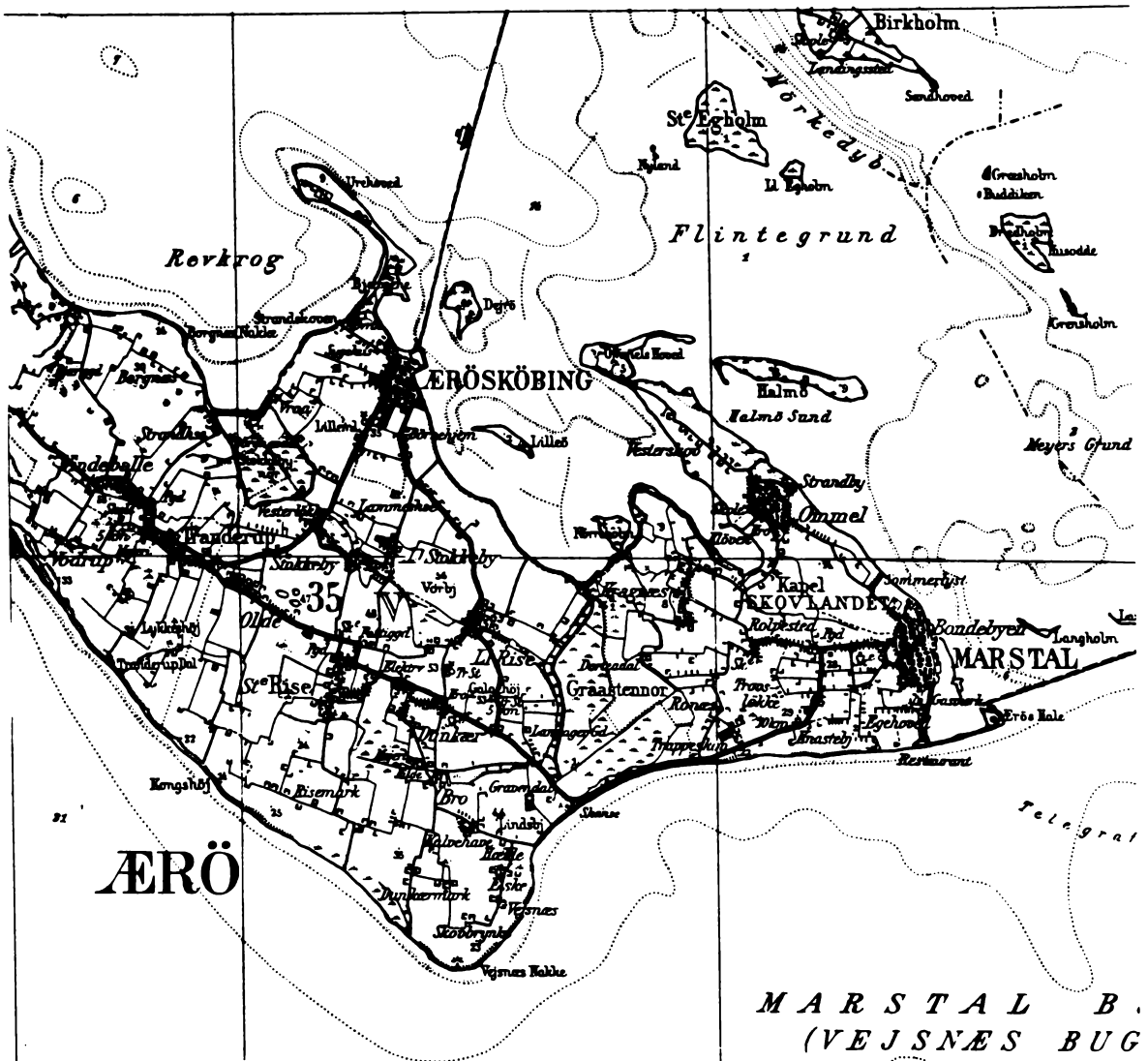
Dette var familien Hahnefeldts sognekirke. I 1746 eller 47 døde fru Sophie Margrethe Hahnefeldt fra sin mand og sine to halvvoxne piger og blev bisat i Rise Kirke.

De to unge piger, Frederikke og Suzanne Dorothea, var vel så raske fodgængere, at de kunne spadsere op på Helligbakken, som Lindsbjerg også kaldes. Deroppe, 44 m over havet, er der to store smukke stendysser, og deroppe fra kunne de se over til Als med Lysabild kirkespir ragende op over kirkebankens store træer. Derovre kendte de to ungersvende, Martin og Hans Henrik Egeberg.

Da døtrene fløj af reden og giftede sig med hver en bror, Frederikke med Martin i 1750 og Suzanne Dorothea med Hans Henrik omkring 1756, sad den gamle amtsforvalter alene tilbage, og meget forandrede sig omkring ham.

Det kunne forudses, at øens gamle retskredse skulle nedlægges og samles i én i Ærøskøbing. Allerede i amtsforvalterens levetid - i 1767 - blev jorden til Gråsten hovedgård udstykket. Men den gamle fik lov til at lukke sine øjne i sit hjem på Gråsten den 27. juli 1770. Han blev bisat i Rise kirke ved siden af sin hustru.

Retskredsen blev samlet i Ærøskøbing i 1773 og Gråsten blev revet ned.

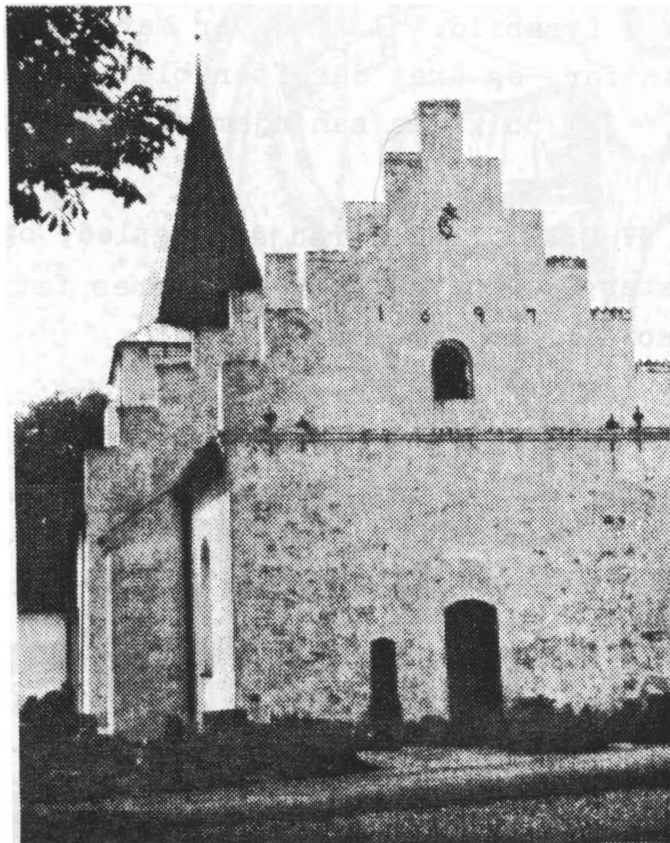


Gråsten lå mellem gården Gravendal og Skandsen ved Marstal Bugt. Vandet i Gråsten Nor gik omtrent hen til vejen. Fra n.v. mod s.ø. ses Vodrup, St. Rise og helligbakken Lindsbjerg.

Generalstabskort 1:100.000, 1946.



Indskrift på stenen: PÅ DENNE MARK LAA
HERREGAARDEN GRAASTEN. T.Oldenborg fot.



Store Rise Kirke. På gavlen ses
Christian Vs kronede monogram over
årstallet 1697. T.Oldenborg fot.

Tredje (kvindelige) slægtled

7.gen.64/36 FREDERIKKE HAHNEFELDT (ca.1732-1784)
gift med

7.gen.64/35 MARTIN WESTISEN EGEBERG (1718-1780)

Frederikke er født og opvokset på Gråsten hovedgård på Erø, hvor hun har haft en barndom i gode kår og omgivet af en natur så frisk og skøn, som næsten tænkes kan.

Frederikke så godt ud og var sikkert meget beundret på den lille ø som amtsforvalterens kønne datter! Den brave Martin Westisen Egeberg tabte ganske sit hjerte til hende:

Silkesko over gylden læst -
jeg har mig en jomfru fæst'-
jeg har mig en dejlig jomfru fæst'!

I.P.Jacobsens strofer falder mig ind, hver gang jeg tænker på det par.

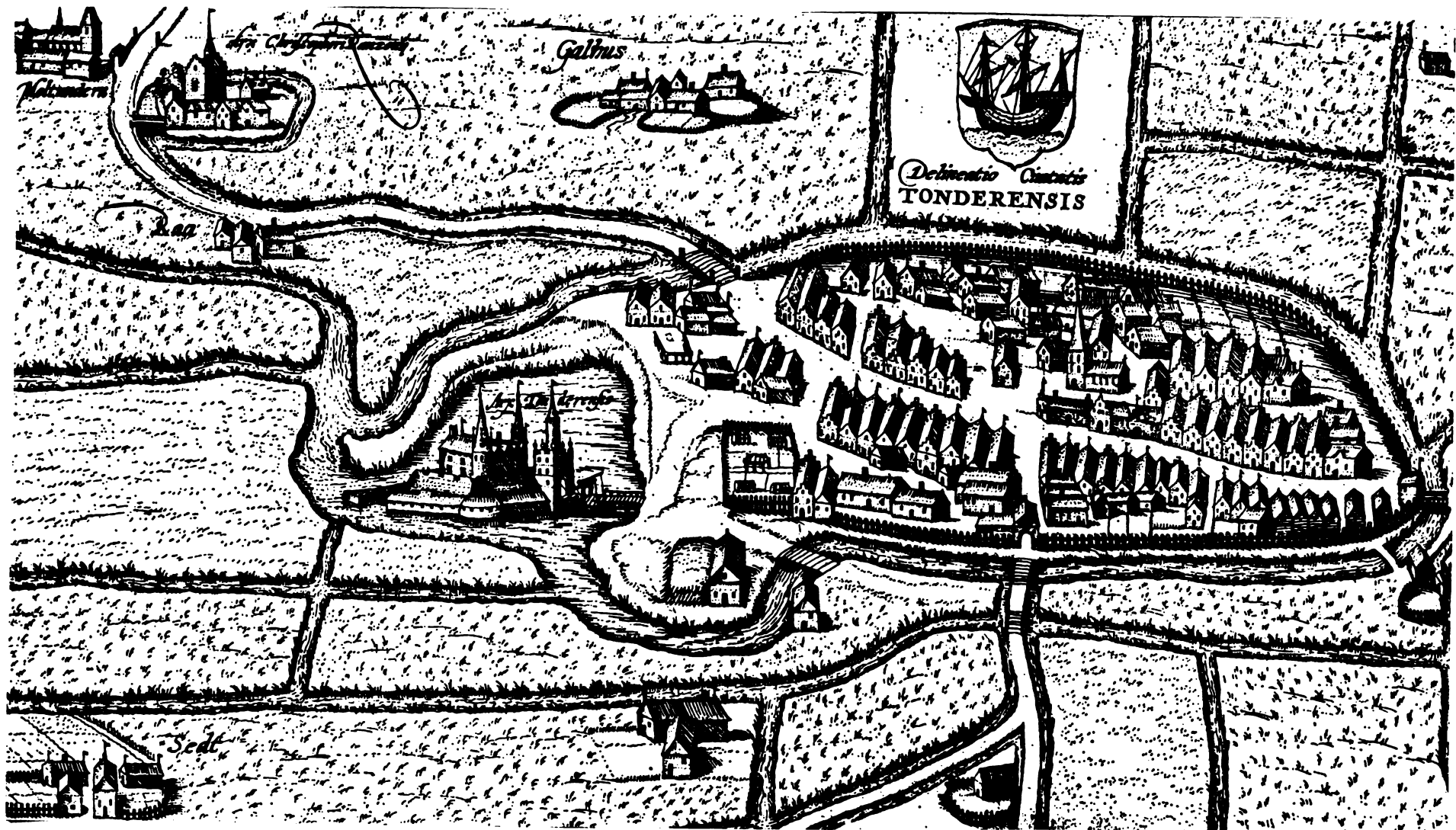
Martin var af en gammel nordvestsjællandsk præsteslægt; men i 1729 kom familien til Als, da faderen blev sognepræst i Lysabild. I 1748 var Martin blevet kapellan hos sin far, og året derefter blev han sognepræst i kaldet. I 1750 kunne han hjemføre Frederikke som sin brud.

(Se afsnit XV C, EGEBERG, tredje slægtled, også om Frederikkes søster Suzanne Dorothea og deres fætter, sognepræst Heino Gerhard Brolund).

.....



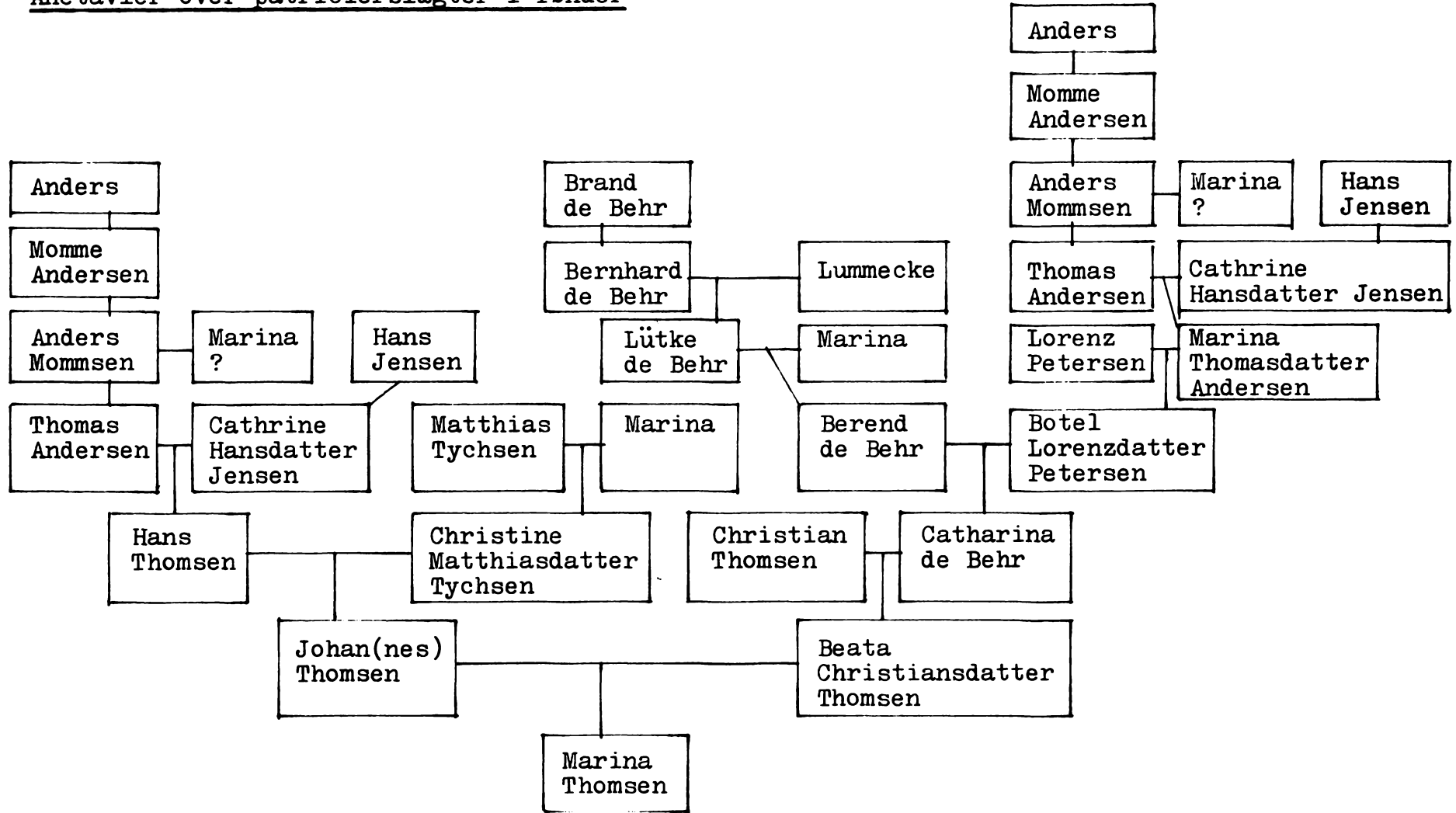
Rise kirke



Tønder 1588. Vidåen danner voldgrav. Rådhuset ses v. for kirken. Ø. for Tønder Slot ses et indhegnet kvægtorv. Foroven mod v. Møgeltønder og det senere Schackenberg samt Gallehus, hvor de to guldhorn blev fundet. Forneden mod v. Sæd, idag grænseovergang. - Braunius Theatrum Köln.

Anetavler over patricierslægter i Tønder

87



Patricierslægter i Tønder

Afsnit XV C

Litra c,1

THOMSEN

INDLEDNING

Marina Thomsen (9.gen.256/142), der omkring 1686 giftede sig med rektor Hahnefeldt (9.gen.256/141), var af gammel patricierslægt i Tønder, et handelsdynasti med stor indflydelse i bystyret. Det var en ret afgrænset gruppe af familier, stærkt indgiftet i hinanden. Gennem 200 års storhedstid satte de deres varige præg på byen.

Marina Thomsens fædrene slægt er blandt de ældst kendte i Tønder. Det vil være naturligt sammen med beskrivelsen af denne slægt at berette om de ydre vilkår og tilskikkelser, som var fælles for alle Marinas tønderske aner, hvorefter jeg for de andre slægters vedkommende vil nøjes med at fortælle om deres personlige forhold, for så vidt de kendes.

Efternavnet Thomsen blev knyttet til Marinas fædrene slægt i 1600-tallet, af hendes farfar.

Stamrækkens første fire slægtled figurerer endnu engang blandt Marina Thomsens aner, men med en generationsforskydning på to slægtled. Det medfører ane-sammenfald og dermed ane-tab, da de pågældende personer er identiske.

I sin fulde længde ser stamrækken således ud:

Første slægtled

15.gen.16384/9025 (= 17.gen.65536/36337)
Anders (levede omkring 1484)

Andet slægtled

14.gen.8192/4513 (= 16.gen.32768/18169)
Momme Andersen (1484 -)

Tredje slægtled

13.gen.4096/2257 (= 15.gen.16384/9085)
Anders Momsen (1512 - 1559) gift med
13.gen.4096/2258 (= 15.gen.16384/9086)
Marina ? (-1554)

Fjerde slægtled

12.gen.2048/1129 (= 14.gen.8192/4543)
Thomas Andersen (1542 - 1588) gift med
12.gen.2048/1130 (= 14.gen.8192/4544)
Cathrine (Hansdatter) Jensen (1552- 1608)

Femte slægtled

11.gen.1024/565

Hans Thomsen (1587 - 1650) gift med

11.gen.1024/566

Christine (Matthiasdatter) Tychsen (1590 - 1667)

Sjette slægtled

10.gen.512/283

Johan(nes) Thomsen (ca. 1614 - 1691) gift med

10.gen.512/284

Beata (Christiansdatter) Thomsen (ca. 1635 - 1661)

Syvende (kvindelige) slægtled

9.gen.256/142

Marina Thomsen (gift omkring 1686 med)

9.gen.256/141

(rektor) Hahnefeldt

SYV GENERATIONER AF SLÆGTEN THOMSEN I TØNDER

For en fremmed barskt og fattigt
 er vort land, men rigt på minder
 for dets børn og fuldt af skønhed;
 bondepigen guldhorn finder.

(Frit efter 1.vers af A.Egeberg Jensens sang til
 Tønder Statskoles translokation i 1922)

Første slægtled

15.gen.16384/9025 ANDERS (levede omkring 1484)

Slægtens stamfader hed Anders, et dansk navn, den danske
 form for Andreas. Den søn, som Anders fik i 1484, gav han
 det udpræget sønderjyske drengenavn Momme (14.gen.8192/4513),
 et fornavn, der vistnok ikke bruges mere, men kendes i efter-
 navnet Mommesen eller Momsen.

Anders var formodentlig hjemmehørende i Sønderjylland,
 i eller ved Tønder, og han kan være født omkring 1460 eller
 tidligere.

.....

Det historiske tidsbillede er dette, at tre år før Anders fik sin søn Momme, var kong Hans blevet valgt til konge og hertug - fra Nordkap til Elben - efter sin faders, Christian Is død i 1481.

Anders kan meget vel have levet samtidigt med den epokegørende Ribe-overenskomst af 1460, da det slesvig-holstenske ridderskab valgte den danske konge Christian I til deres hertug; kongen var en søstersøn af den barnløse hertug Adolf, der døde 1459 som den sidste schaumburgske greve af Holsten-Rendsborg-linjen.

Jeg vil prøve at genopfriske nogle træk af Sønderjyllands historie, fordi den spiller en betydelig rolle også i denne slægts historie.

.

Efter anglernes udvandring fra Sønderjylland (Angel) til England (Angelland) i 400-tallets første halvdel, blev Sønderjylland beboet af danerne ned til egnen omkring Egernførde. Et bredt bælte af tæt skov, øde heder, fugtig marsk samt Ejdere skilte dem fra de slaviske vendere, holstenerne, der var et sachsisk folk, og friserne, der langsomt bosatte sig nordpå i marsken. Det første Dannevirke blev bygget i 737 på den jyske halvøs smalleste sted, og i vikingetiden gik transit-handelen langs denne linje, fra Sliens inderste bund over til Trene-Ejder-vandvejen.

Trods stærkt pres sydfra blev det allerede i 811 fastslået, at Ejderen var grænsen mellem det danske og det tysk-romerske rige, og det var den indtil 1864.

Sachsiske kolonister begyndte at bosætte sig nord for Ejdergrænsen, frisere ligeså, begge dele foregik ganske fredeligt.

Kejser Lothar indsatte den første af den westphalske slægt Schaumburg som markgreve i Holsten i året 1110. I årene efter 1150 fortrængte hertug Henrik Løve af Sachsen venderne ved Østersøens kyst og grundlagde Lübeck.

Et kapløb om Østersøen begyndte, hævdet voldsomt af Valdemarerne, men med dansk nederlag ved Bornhoved 1227.

Efter Valdemar Sejrs død i 1241 fulgte en langvarig broderstrid i den danske kongeslægt, og det danske hertugdømme Sønderjylland blev genstand for et tovtrækkeri mellem danske og tyske interesser.

Valdemar Sejrs søn Abel var dansk hertug af Sønderjylland og gift med den schaumburgske grevedatter Mechtilde. For Tønders vedkommende blev det af ret enestående og tidligt fortyskende betydning, at hertug Abel i 1243 indførte 'Lybsk Ret' i byen; appelretten sad først i Lübeck, siden i Holsten. Når tondringerne appellerede en sag, måtte de begive sig derned og tale deres sag på tysk.

En anden tidlig fortyskning i hertugdømmet kom af, at Mechtilde forlenede meget jordegods i Sønderjylland til holstenske riddere som tak for deres bistand til hendes arvingers fordel i den kongelige broderstrid.

Kulminationen af Schaumburg-grevernes stræben blev nået i 1326, da grev Gert havde den reelle magt i Danmark. Han indsatte sin 12-årige slægtning, hertug Valdemar af Sønderjylland, som marionetkonge i Danmark; som tak derfor lod han drengen forære sig hele hertugdømmet Sønderjylland med det bindende løfte, at Sønderjylland aldrig nogensinde skulle genforenes med Danmark. Denne genistreg søgte de følgende danske konger at forpurre, men uden held. De schaumburgske grever holdt naturligvis på deres ret. Det er måske allerede fra denne tid, at man fra tysk side gik over til at kalde Sønderjylland 'Schleswig'.

.....

Vi nærmer os nu den tid, da vores slægt dukker frem af ukendtheden i Sønderjylland. Anders kan, som nævnt, være født omkring 1460 eller tidligere, og netop på den tid skete der epokegørende ting i Sønderjylland.

Da den schaumburgske slægt af Holsten-Rendsborg-linjen uddøde med hertug Adolf i 1459, valgte ridderskabet den

første oldenburgske konge i Danmark, Christian I, til deres hertug. Da Danmarks grænse var Ejderen, blev Christian I - ved Ribe-overenskomsten af 1460 - sin egen vasal i Sønderjylland og den tyske kejsers vasal i Holsten; han og ridderne skrev under på, at hertugdømmerne Slesvig og Holsten skulle blive 'ewich tosamende ungedelt', hvad der kunne være blevet en fordel for alle; til gengæld var det slet ingen fordel for Christian I, at han måtte købe andre arvinger ud, dels greven af den schaumburgske Holsten-Pinneberg-linje, dels sine egne oldenburgske brødre, samt hæfte for sin morbrors gæld - med uhyre summer, som han måtte låne hos det rige holstenske ridderskab.

Den mægtigste mand indenfor dette ridderskab, Henning Pogwich, havde allerede i den forgældede hertug Adolfs tid haft pantebrev på Tønder Len; tyngtet af gæld måtte Christian I i 1470 atter pantsætte det til Pogwich og hans sønner, der skaltede og yaltede med deres pantelen. De opkrævede en 'kongeskat', som de stak i egen lomme, og de førte et sandt rædselsregimente: En genstridig bonde blev slået ihjel, en anden fik næse og ører skåret af; et sendebud blev slået ihjel midt i et møde, og en stakkels bondekone, der ikke ville opgive at amme sit eget spædbarn til fordel for en ung grevinde. Pogwichs nyfødte barn, fik begge bryster skåret af - 'nu skal du hverken amme dit eller mit barn'! Den ene klage efter den anden indløb til Christian I, og endelig i 1480 var han i stand til - med trussel om pavens bandlysning - at fordrive familien Pogwich og andre lignende riddere fra deres pantelen. Men da pantebrevet for Tønder Len endnu ikke var udbetalt, følte familien Pogwich sig meget forurettet og gjorde embedet besværligt og uroligt for den kongelige lensmand, der efter 1480 sad på Tønder Slot.

Som nævnt blev Hans konge i 1481, men allerede i 1490 måtte han forsørge sin 19-årige bror Frederik med et hertugdømme, og det blev syd for Kongeåen, og på trods af ridderskabets modstand. Kong Hans ville til sin mors og til sin bror Frederiks store fortrydelse ikke opgive sin

ret syd for Kongeåen, så de to hertugdømmer blev delt både nord og syd for Ejderen. Den unge hertug Frederik fik bl.a. Tønder Len, og han tog sæde på Gottorp Slot.

Dette var tidsbilledet med historisk baggrund! Så godt som jeg nu kan gøre det. (Med hensyn til Sønderjyllands historie - også hvad der står i afsnit XV C, litra c, HAHNEFELDT - har jeg oprindeligt fået hjælp af prof.dr.phil. Troels Fink, men der kan måske have indsneget sig et eller andet, som han ikke ville lægge navn til).

Andet slægtled

14.gen.8192/4513 MOMME ANDERSEN (1484 -)

Momme Andersen var født i 1484 og han blev købmand og borger i Tønder. Byen hed fra gammel tid Lille Tønder (på plattysk: Lütkentondern) til forskel fra Møgeltønder (= Store Tønder; møgel er den jyske form for magle, af olddansk mikli, mikil = stor). Men Lille Tønder havde allerede dengang forlængst overgået Møgeltønder i størrelse og betydning.

.....

Amerikas opdagelse i 1492 bragte nye varer til Europa, og udnyttelsen af de store sølvminer i Mellems- og Sydamerika skabte pengerigelighed og høje priser. Opdagelsen af søvejen til Indien, som hollænderne i høj grad benyttede, bragte andre nye varer. Samtidigt kom uår og hungersnød i Sydeuropa.

Alt dette var gunstigt for en by som Tønder, der var en af de få havnebyer på Jyllands vestkyst. Ret store skibe - kogger som afbildet i Tønders byvåben - kunne gå til kaj i Vidåen, i den bredning, der strakte sig mellem slotsbanken og byens sydvestlige del.

Der var transithandel fra Østersøen tværs over Sønderjylland fra Åbenrå med omladning i Tønder. Der var nogen sejlads på Norge og lidt 'Ummefart' omkring Skagen, men navnlig sejlede man sydpå og vestpå, til Elben, til Østfrisland og især til Holland. Man udførte korn og flæsk,

saltet og røget, men fremfor alt levende stude, der blev drevet ned fra Nørrejylland. Og man hjemførte manufakturvarer, kolonialvarer, byggematerialer, hollandske kakler, vin, tobak og - kridtpiber! Eksport og import har i Tønder givet navn til to smøger, der fører ned til havnen: Kogade og Pebergade.

.....

Momme Andersen tog del i denne givtige handel, han giftede sig og fik børn. (En søn Jürgen - eller Jørgen - er senere nævnt i 1549 som en voksen mand). I 1512, da Momme Andersen var 28 år, fik han sønnen Anders (13.gen.4o96/2257), der blev opkaldt efter hans far. I 1520, da Momme Andersen var 36 år, blev han medlem af byrådet i Tønder; det var kun for købmænd, men på livstid. Udover det sædvanlige virke, hvor byrådet bl.a. havde dømmende myndighed, fik det travlt efter tilskikkelser af katastrofemæssig art.

I 1517 havde der været en stor ildebrand i byen, da alle husene i Østergade og hele Sortebrødreklostret brændte. I 1522 galede den røde hane atter over Tønder, denne gang tog ilden alle husene i Vestergade og hele kvarteret deromkring. Ilden sprang fra det ene stråttækte hus til det andet. Gang på gang pålagde byens råd borgerne at lægge teglsten på tagene, men da der i grøfter og ved søer i den lave marskegn vrimlede med tagrør, som det var betydeligt billigere at tække med, fik byrådet ikke meget ud af sine henstillinger.

.....

I 1523 blev Christian II afsat som konge og flygtede, og hans farbror, hertug Frederik på Gottorp blev dansk-norsk konge og samtidigt eneste hertug i både Slesvig og Holsten; enheden fra før delingen i 1490 var genoprettet, hvilket kunne siges at være en fordel.

Kong Frederik I opholdt sig stadig mest på Gottorp og viede bestandig en stor del af sin interesse og virksomhed til hertugdømmerne. Samme år som han var blevet konge, lod

han Sortebrødreklostret i Tønder genopbygge efter branden, men ikke til klosterbrug; det blev indviet til et Helligåndshus, et hospital for syge og gamle.

Reformationen stod for døren, Luthers lære gik som en løbeild over Danmark, blev prædikeret i Tønder første gang i 1526. Over hele landet brød den længe opsparede foragt og harme over for tiggermunkene voldsomt ud i 1530, og sortebrødre og gråbrødre blev jaget ud af deres klostre i alle danske byer. I Tønder havde sortebrødrene været husvilde siden branden i 1517, men tilbage var stadig gråbrødrene, hvis kloster lå lige over for slotsholmen. Da kong Frederik I i eftersommeren 1530 besøgte slottet, bøn-faldt munkenes pater, Nicolaus Thybo, kongen om hans beskyttelse, men forgæves! - til trods for at Frederik I af navn var katolik! På kongens bud lod lensmanden den 30. september 1530 de grå tiggermunke drive ud af deres kloster. Bygningerne blev revet ned, grunden blev inddraget i slottets område og materialerne blev brugt til en udvidelse af slottet.

Det blev dog kong Christian III, som i 1536 gennemførte reformationen nord for Kongeåen, som hertug lidt tidligere syd for den. En luthersk tanke var det, at gudstjenesten skulle foregå på modersmålet og ikke på latin. Som ung havde Christian III oplevet Luthers optræden over for kejser Karl V i Worms, og han havde siddet under Luthers prædikestol i Wittenberg. Christian III var - som sin far Frederik I - ganske sikkert mer tysk- end dansktalende; 'Luthers eget sprog' var for ham langt at foretrække, så hvor det overhovedet var muligt, indførte han tysk som kirke- og skolesprog. Det lod sig gøre i Sønderjyllands sydligste landsogne og i alle købstæderne syd for den nuværende grænse samt i Tønder; dér havde det tyske sprog efterhånden fået indpas med de mange tilflyttere sydfra. Men det var plattysk, man talte - med et stærkt islæt af dansk (sønderjysk). I Tønder var dansk - med et islæt af plattysk - dog stadig hjemmesprog, ikke alene i almuen, men også i de store hjemmehørende købmandsfamilier, dengang og et godt stykke frem i tiden.

Ifølge Kirkeordinansen af 1542 skulle der i hver købstad være en latinskole og en degneskole. I Tønder skulle degnen tale tysk til børnene, hvorfor skolen blev kaldt 'Den tyske Skole'. (I 1614 fik en borger tilladelse til at oprette en dansk 'skrive- og regneskole' for ti drenge, men det blev ham pålagt, at de ikke måtte vække forargelse ved at tale dansk i kirken eller andetsteds. Skolen eksisterede kun i to år).

Tønder havde efter reformationen kun én kirke, Sct. Nicolaj, og bønderne i byens landsogn havde ingen egen kirke; de forstod og talte kun dansk, sønderjysk; den eneste dansksprogede gudstjeneste blev fromessen kl. 5.30 om morgenen, som det for bønderne var 'en sand umulighed' at nå ind til - og i stedet for at gå til tysksproget gudstjeneste foretrak de at gå i tørvemosen om søndagen!

En pommerskfødt sognepræst i Tønder mente, at disse dansktalende, 'uvidende' bønder førte 'et bestialske levned', og han forsøgte med 'fodknægte' at jage dem fra tørvemosen til kirken! (I 1631 begyndte man at indføre højtysk i kirken, hvorpå borgerne beklagede sig, fordi der ikke blev prædikeret for dem på plattysk 'som et for denne enfoldige menighed mere forståeligt sprog', men nej, i 1652 blev højtysk gennemført totalt).

.....

Tønder lå på en ø mellem Vidåens to arme, på kanten mellem marsken og 'gesten' (= istidslandskabet), og man levede under bestandig trussel af stormflod. Den 2. november 1532 brød havet igennem digerne og slugte land, hele kystlinjen og landskabet blev sørgeligt forandret.

I 1539 kom pesten til Tønder. Lægemidler imod den fandtes knapt nok, men i alle sygdomstilfælde ville folk i byen hellere kurere sig ved 'en slurk varmt øl end ved en medicus'.

Der er ingen oplysning om, hvor længe Momme Andersen levede, så det er usikkert, hvor meget af dette han

oplevede. Pesten i Tønder indtraf 55 år efter hans fødsel - men han kan være død både tidligere eller senere. Lad os slippe ham her, nu da hans søn Anders er blevet voksen.

Tredje slægtled

13.gen.4096/2257 ANDERS MOMSEN (1512 - 1559)
og hans hustru

13.gen.4096/2258 MARINA ? (- /7 eller/8 1554)

Anders Momsen blev født i 1512 i et velstående købmandshjem i Tønder. Han blev som sin far købmand, eksportør og importør med egne skibe, ret fladbundede skuder, der ikke så let gik på grund i vadehavet. Det var Tønders virkelige storhedstid, da skibene stadigvæk kunne gå direkte ind til byens havn.

Anders Momsen giftede sig; hans hustru hed vistnok Marina, et elsket pigenavn i Tønder, og med hende fik han flere børn. (Det menes, at den ældste søn hed Karsten, nemlig den Karsten Andersen, der blev borgmester i byen 1570-78 og hvis epitafium er det ældste af alle i Tønder). Af de andre børn kendes med sikkerhed Thomas (12.gen. 2048/1129), der blev født i 1542.

.....

Fra 1523 havde der ingen andre hertuger været i hertugdømmerne end selve den danske konge, men han sad ikke alt for fast i sadelen, da mange ønskede at få Christian II igen.

Det var urolige år i Grevefejdens tid, og efter at Christian III var blevet konge, var der bestandig trusler fra Christian II's tilhængere og arvinger. Flere gange i løbet af 1530erne og 40erne måtte der fra Tønder stilles 40 til 60 mand med 'harnisk, lanser, spyd og håndgevær', og byens 'bursprog' (vedtægter) påbød borgerne at holde deres krigsudrustning i orden.

Hertug-konge-enheden varede kun til 1544, da Christian III fandt, at tiden var inde til at forsørge sine to yngre

brødre, Hans og Adolf, med hver en del af hertugdømmerne, dog beholdt kongen selv en del af dem, alle tre fik noget i Sønderjylland og noget i Holsten. Hans, kaldet den ældre, fik Tørning Len med Haderslev og rykkede ind på slottet, hvoraf i dag næsten intet er tilbage; desuden fik han Løgumkloster Amt og Tønder Amt og By. Adolf flyttede ind på Gottorp, og herfra regerede han sin del af hertugdømmerne.

Allerede ved Ribe-overenskomsten i 1460 havde det holstenske ridderskab sikret sig en lignende stilling og indflydelse, som det danske rigsråd havde, med valget ved kongevalg og med et råd på 12 stormænd i en fællesregering; hertil sendte adel, kirke og købstæder deres repræsentanter, men ikke bønderne. Fællesregeringen betød, at ridderskab, kirke og købstæder i det daglige stod under deres hertug, men i sidste ende, i store og afgørende spørgsmål, stod de under kongen. De slesvigske købstæder følte sig, hver og én, som 'kongens by'. Ridderskabet følte sig knyttet til den konge, som det havde været med til at vælge.

.....

Nu var Tønder altså kommet under hertug Hans den ældre i Haderslev. Han var, ud fra sine forudsætninger, en god og patriarkalsk landsfyrste, der i det daglige regerede selvstændigt i sit lille hertugdømme og interesserede sig levende for sine undersåtters ve og vel.

Under indtryk af den store stormflods ødelæggelser (i 1532) begyndte han nu en omfattende inddigning af den udsatte marskegn - med nye kog'er bag diget og nye veje derud. Ved andre marskbyer blev der lagt ét stort havdige med én stor sluse ved indsejlingen til byen; ved Tønder blev der lagt flere mindre diger med mindre sluser på tværs af Vidåen. Denne ordning var muligvis god for marskbønderne, og Tønder blev muligvis bedre beskyttet mod stormfloder, men mange tondringer var utilfredse og ikke uden grund, for herefter kunne kun små skibe passere sluserne og den søværts handel blev aldrig mere for Tønder, hvad den havde været. Større fragter måtte gå til og fra forskellige anløbssteder på kysten.

Men endnu gik handelen strygende, og der blev tjent store penge. Anders Momsen, som var en af Tønders størkøbmand, blev rådmand i 1546.

.....

Den 25.februar, netop i 1546, enedes byens købmænd om at genoplive det gamle købmændslav (lag, laug, gilde), der med sine tidligere katolske traditioner var opgivet ved reformationen. Nu fik selskabet nye love. For at blive medlem skulle man være en 'ærlig, oprigtig og from mand' og dertil ganske velhavende. Der skulle ydes ikke så lidt til lavets 'hovedstol', til fallitkassen og til den fælles øldrikning.

Borgmestre og rådmand, byskriver og byfoged var selvskrevne medlemmer, foruden andre købmænd, embedsmænd, undertiden endog lens- eller amtmanden.

Ved den hyggelige og bramfri øldrikning fik hele lavet en vis indflydelse på bystyret. Men derudover var hovedformålet at afholde storstilede fester til fastelavn og til Sct.Hans. Også andre bylav havde tilsvarende fester, men købmændslavets var langt de mest storstilede. Lavet blomstrede i trekvart århundrede og fra dets protokoller kendes byens mest fremtrædende borgere.

To medlemmer nød hvert år godt af 'hovedstolen', mod næste år at være værter ved gilderne, der foregik på skift i deres eget hus eller, i tilfælde af pladsmangel, på rådhuset. Der blev udnævnt fire lidmænd, som hver valgte to skaffere, og disse skulle lede festen det år.

Fastelavnsugen begyndte med en fælles gudstjeneste om søndagen, og kl.1 mødtes 'brødrene' i gildeshuset, hvor skafferne åbnede festen ved at banke i gulvet med skafferstavene. Ved varmt øl blev lavets forretninger drøftet, og kl.3 kom damerne, hvorpå spisningen kunne begynde. I lavets storhedstid blev der foruden hovedretterne serveret et 'kødfad' og tre omgange ål og medisterpølse. Efterretterne var mandelkage, vafler, 'Gode Råd', postejer, æbler og nødder. Senere indskrænkede man måltidet noget,

så hver dame kun fik tildelt ti vafler og fire 'Gode Råd'! ('Gode Råd' er rektangulære, tynde kager, der bages ved at klemme dejen mellem to mønstrede, hede jern på en tang; de kendes især på Jyllands vestkyst og i Norge).

Så begyndte dansen til piber og trommer og violiner. De, der ikke dansede, forslog tiden med at spille terning og kort. Tappere og mundskænke gik til hånde ved øltønderne, fyrbøderne betjente kaminer og ovne. Lidmændene holdt streng orden; tøjlesløshed var forbudt, fylderer ligeså; den, der kastede op i andres påsyn, måtte betale en tønde øl i bod!

Formummethed, udklædning og masker var forbudt i købmandslavet, for at ingen udenforstående skulle snige sig ind i det halvofficielle gildeshus. De eneste, der ellers kom ind - udover 'brødrene' med familie og private gæster - var latinskoledrenge, der opvartede med sang og deklamation, samt de piger og karle, der var sagt til for at følge deres herskab hjem med lygte i hånden; de sidste blev budt ind i et sideværelse og trakteret med øl, mens de ventede, men da det gentagne gange skete, at piger og karle drak mere, end de havde godt af, blev der sat en stopper for traktementet.

. Sådant gik det løs lige til fredag, også med ringridning i dages løb. En gang holdt amtmanden gilde på slottet, hvor der blev trukket lod om en okse, som Peter Doctor vandt! Men ifølge et væddemål måtte amtmanden ud med nok en okse, og hele selskabet gik ned i slotsgården for at se den få hugget hovedet af med et slagsværd!

Sommerfestens store attraktion var fugleskydning. Man skød med armbrøst til 'papegøjen', og fuglekongens hæderspris var 1 1/2 alen bukseklæde.

Uden for festlighederne, ved de almindelige lavsmøder, slog skafferne i gulvet med stavene kl. 9 om aftenen, så var det tid at gå hjem, hvis man da ikke fortsatte på værtshus. Herfra sørgede værten for, at gæsterne blev fulgt afsted med lygte for ikke at træde i kokasser og

skarn eller falde ned i en kælderhals. Hjemme i huset havde den gode hustru sat lys i vinduet for at lede ægtemanden på rette vej.

Alt dette var såre lystigt, men for Anders Momsen fik lystigheden en brat ende.

.

Søndag den 8. juli 1554 var Anders Momsen ude ved en havn eller anløbsbro på kysten, måske ved Dagebøl, hvor han var med ved befragtningen af et skib. Det var en varm dag, og på vej hjem derfra tog han ind på kroen i Sønder Løgum for at lække sig med et krus øl. Foruden andre gæster var der i krostuen også en adelsmand, som Anders Momsen aldrig før havde truffet; det var junker Erik Emmiksen fra Tyrstrupgård nord for Haderslev. (Tyrstrupgård kom i Christian IVs tid ved mageskifte under krønen, og i 1773 overlod Christian VII jorden til Brødremenigheden, som dér anlagde den lille by Christiansfeld).

Erik Emmiksen havde nok fået en tår over tørsten, for han begyndte at håne og drille Anders Momsen for hans skjorte, der var syet af fint lin. Junkeren blev mer og mer nærgående, de andre gæster lagde sig imellem og søgte at tale ham til rette, mens Anders Momsen skyndsomt trak sig tilbage og kørte videre hjemad mod Tønder. Junkeren indhentede ham snart, og Anders Momsen holdt til side for at lade ham komme forbi, som det sømmede sig en borger over for en adelsmand. Men Erik Emmiksen sprang af vognen, trak kården og gik løs på ham. 'Hellere end at sætte mig til modværge bad jeg ham om fred og for Guds skyld tænke sig om, jeg havde jo intet gjort ham'. Imidlertid havde der samlet sig et opløb på vejen. 'Han råbte op om, at jeg skulle dø for hans hænder...', han sårede begge mine hænder og mine arme ganske alvorligt, ialt fem gange, før jeg ville sætte mig til modværge. Men da jeg havde min yderste nød og fordærv og intet andet end den skinbarlige død for øje, stak jeg igen, hvilket stød desværre, jeg klager for Gud, blev hans banesår'.

På foranledning af den dræbtes slægt erklærede hertug Hans allerede den 10. juli Anders Momsen for fredløs, men han var i mellemtiden flygtet ud af landet. Den 24. august skrev han et brev til hertug Hans, hvorfra ovenstående skildring er oversat fra plattysk; han bad heri hertugen om at lade øjenvidner afhøre for retten - i håb om derved at få frit lejde til at vende hjem til kone og børn og sin handel. Men da var hans kone allerede død og hans ejendom forseglet og beslaglagt, hjemfalden til hertugen som bod for manddrab. Hertug Hans, der ellers havde ord for at være en god landsfyrste med stor velvilje over for sine undersåtter, kunne eller ville åbenbart ikke gå imod ridderskabet; den dræbtes slægt nægtede at give sin tilslutning til frit lejde for Momsen. Han forblev fredløs og flakkede om i udlandet. Han henvendte sig til markgreven af Brandenburg og til hertug Albrecht d.æ. af Prøjsen, en svoger til hertug Hans; de talte begge Momsens sag over for hertug Hans, men forgæves. Anders Momsen døde i landflygtighed i 1559.

Den 27. november samme år overlod hertug Hans den fædrene arv til Anders Momsens børn.

Fjerde slægtled

12.gen.2048/1129 THOMAS ANDERSEN (1542 - 2/5 1588)

og hans hustru

12.gen.2048/1130 CATHRINE (HANSDATTER) JENSEN (1552 - 18/9 1608)

Thomas Andersen blev født i et velhavende og godt købmandshjem i Tønder i 1542 og har vel haft en lykkelig barndom indtil den 8. juli 1554, da hans far i selvforsvar kom til at dræbe en adelsmand og som fredløs flygtede ud af landet; hans mor døde samme sommer, muligvis som en følge af choket. Thomas var dengang 12 år, og han så aldrig sin far igen. Formodentlig har familie og lavsbrødre taget sig af de forældrelose børn.

Efter faderens død i udlandet fik Thomas og hans søskende den beslaglagte arv tilbageleveret af hertug Hans, den 27. november 1559. Thomas var da 17 år gammel.

Det lykkedes at banke faderens forretning op igen, og allerede 20 år gammel blev Thomas medlem af købmandslavet.

Det var måske ved et gilde i købmandslavet nogle år senere, at Thomas dansede med den purunge Cathrine og forelskede sig i hende? Hun var 10 år yngre end han og kan vel være kommet til fest med sine forældre i en temmelig ung alder; hun var datter af en ret fremtrædende borger og købmand i byen, han havde det gode, danske navn Hans Jensen (13.gen.4096/2259).

De blev gift, da Cathrine var omkring 20 år, og de fik fem børn: Marina, født 1573, Andreas 1576 (bemærk, at det danske navn Anders, der ikke er gangbart i Tyskland, nu er ændret til Andreas!), Catharina (moderens navn i den oprindelige form), hun blev født 12.august 1581, Anna, hvis fødselsår ikke er kendt, og endelig Hans (11.gen.1024/565), født 12.december 1587. (Det er gennem denne ældste datter Marina, at det anetab sker, som er omtalt i indledningen; hun indgår i anetavlen som 13.gen.4096/2272).

.....

De politiske forhold ændrede sig igen. Hertug Hans d.æ. døde ugift i 1580, og hans hertugdømme blev 1581 delt ved lodtrækning mellem hans bror Adolf på Gottorp og hans brorsøn Frederik II, der havde været konge af Danmark-Norge og hertug af Slesvig og Holsten siden 1559.

Lodtrækningen faldt således ud, at kongen fik Tørninglen med Haderslev, og hertug Adolf fik Løgumkloster Amt og Tønder Amt og By. Samtidigt opnåede hertug Adolf arveret for sine efterkommere til hele det gottorpske hertugdømme; dermed var sæden lagt til 'en stat i staten' og kommende fortrædeligheder.

I 1585 lod hertug Adolf Tønder Slot gennemgå en stor og kostbar istandsættelse; da han havde uindskrænket magt over hertugdømmets bønder, blev det de rige marskbønder, der kom til at betale slottet.

Som før nævnt var købstæder, kirke og adel repræsenteret i Fællesregeringen og havde derved en finger med i spillet angående skatter o.lign. Men lidt personlig velvilje var også nyttig; købmandslavet i Tønder inviterede i sommeren 1586 hertug Adolf til fugleskydning på 'Papegøjemarken'; samtidigt kunne hertugen beundre Tønders mange nye huse og det nye rådhus, stråttækt (sic!), og i bindingsværk med påklinede tavler - måske hollandske blå kakler? - så har det været kønt!

Den værste brand i Tønders historie havde nemlig i 1581 lagt store dele af byen i aske. I september måned, natten efter Mikkelsdag, brød ilden ud, hele Vestergade og hele Storegade brændte, 300 huse ialt foruden selve rådhuset, men alt var nu genopbygget.

.....

Som ovenfor nævnt fødte Cathrine den 12.december 1587 familiens femte barn, en lille dreng, som blev kaldt Hans efter sin morfar. Knap fem måneder efter drengens fødsel døde Thomas Andersen, den 2.maj 1588, kun 45 år gammel; han blev bisat i Sct.Nicolaj Kirke.

Årsagen til hans tidlige død er ukendt. Cathrine var kun 35 år og stod nu alene med fem børn, men hun giftede sig ikke igen.

Derimod holdt hun i 1589 bryllup for deres ældste datter Marina. Brudeparret var meget ungdommeligt, Marina var 16 og brudgommen, Lorenz Petersen, var 17 år gammel. Han var sandsynligvis også af velhavende købmandsslægt i Tønder. (Lorenz Petersen er 13.gen.4096/2271 i anetavlen).

.....

Den eneste middelalderlige kirke, der i Tønder overlevede reformationen, var byen's hovedkirke, Sct. Nicolaj, indviet til de søfarendes helgen. Den havde et stort, kraftigt tårn i røde og gule munkesten, holdt sammen med lange jernankre - og et pragtfuldt, spåntækt spir, der ragede højt op over Tønders huse og træer og kunne ses viden om. Selve kirken var dog brøstfældig og ikke rummelig nok til hele Tønders borgerskab.

I byrådet var man blevet enig om at skaffe midlerne til en ny kirke, hvilket blev støttet kraftigt af den unge arvefyrste Johan Adolf, der var ærkebiskop i Bremen og biskop i Lübeck; bidrag indløb fra Bremen, Hamburg, Buxtehude, Krempe, Itzehoe, Slesvig og Flensborg.

Nicolajkirkens store tårn lod man stå, men ellers blev den gamle kirke revet ned. Der måtte graves ned i 3 meters dybde under jordsmonnet, før man fandt fast lerbund til fundamentet. Her blev grundstenen lagt den 1. maj 1591.

Ved en højtidelig gudstjeneste den 4. oktober 1592 blev kirken indviet til Kristus. Kristkirken blev den kaldt.

Det blev en af Danmarks få renaissancekirker - med midterskib og to sideskibe under ét stort tag. Kirken blev udsmykket med prægtigt udskåret træværk, for en stor del udgået fra Tønders billedskærere, Peter Petersen og Søns værksted.

De forreste af kirkens stolerader blev magistratens (øvrighedens), meget smukt udført og dateret 1592 og 1593; men dér hvor Thomas Andersen burde have siddet, sad en anden. Hans jordiske levninger var hensat fra Nicolajkirken til en grav under gulvet i Kristkirken.

Kristkirken blev borgernes kirke, med bisættelser under kirkegulvet, nogle under store, pragtfulde ligsten, og på vægge og bærepiller blev det ene epitafium efter det andet sat op.

Det første epitafium stammer fra 1586, fra Nicolajkirken, og blev ophængt til minde om borgmester Karsten Andersen, som menes at være Thomas Andersens ældste bror; det næste var til minde om Thomas Andersen og hans hustru Cathrine. Begge epitafier var oprindeligt i højrenais-sancens stil, men har senere været udsat for overmalinger og delvise stilændringer.

Ved restaurering i 1940erne lykkedes det at få det oprindelige billede afdækket på Karsten Andersens epitafium,

men ikke på Thomas Andersens; hans oldebørn fjernede det oprindelige billede og indsatte et maleri af 'Den vantro Thomas' med bibelordet (på tysk): 'Salige er de, der ikke ser, men dog tror', hvad der kan være meget á propos; samtidigt erstattede de den oprindelige indskrift med en ny, fik sig selv tilbørlig nævnt og havde den godhed at udnævne deres oldefar til borgmester!

Men af Karsten Andersens billede kan vi måske få et indtryk af, hvordan omtrent Thomas Andersen og hans Cathrine har set ud. Under en Kristi Himmelfart-scene knæler Karsten Andersen og hans to hustruer; den første var Agneta af den adlede familie Frodsen, den anden var den store husejerske i Tønder, den stænrige Elsabe. Han har 'karsehår' med høje tindinger og nedhængende fipskæg; den hvide pibekrave står op om ører og nakke; damerne har hvide, tætsluttende kyser, så intet af deres hår ses; alle har store, sorte kapper med lyse brømmer, hvor de bedende hænder stikker frem.

Begge epitafier hænger på sideskibenes østvægge, henholdsvis i det sydlige og det nordlige kirkeskib.

.....

Cathrine overlevede sin mand i 20 år; hun så sine børn godt i vej og de fire af dem godt gift, men døde tre dage før, at den yngste, Hans, holdt bryllup.

Cathrine blev kun 56 år gammel og har utvivlsomt følt sig syg og svag, da hun i 1608 gav en stor pengesum til byens hospital. Hun lukkede sine øjne den 8. september 1608 og blev bisat i Kristkirken ved sin mands side. Ovenover på bærepillen (den nordøstre, på østsiden) blev ophængt en tavle med navn og data på alle de familiemedlemmer, der i de kommende år blev bisat i familiegravstedet.



Carsten Andersens Epitafium, 1586.

Fra Nationalmuseets Blaa Bøger 1951.



Stærkt ændret epitafium over Thomas Andersen, 1542-88, og hans hustru Cathrine Hansdatter Jensen, 1552-1608. Rammen er oprindelig. Bemærk de to våbenskjolde foroven. Nationalmuseet fot.



Bomærker for lavsbrødre i Fastelavnsgildet.

Thottske Samlinger, Kgl. Bibliotek.



horm. Andersen



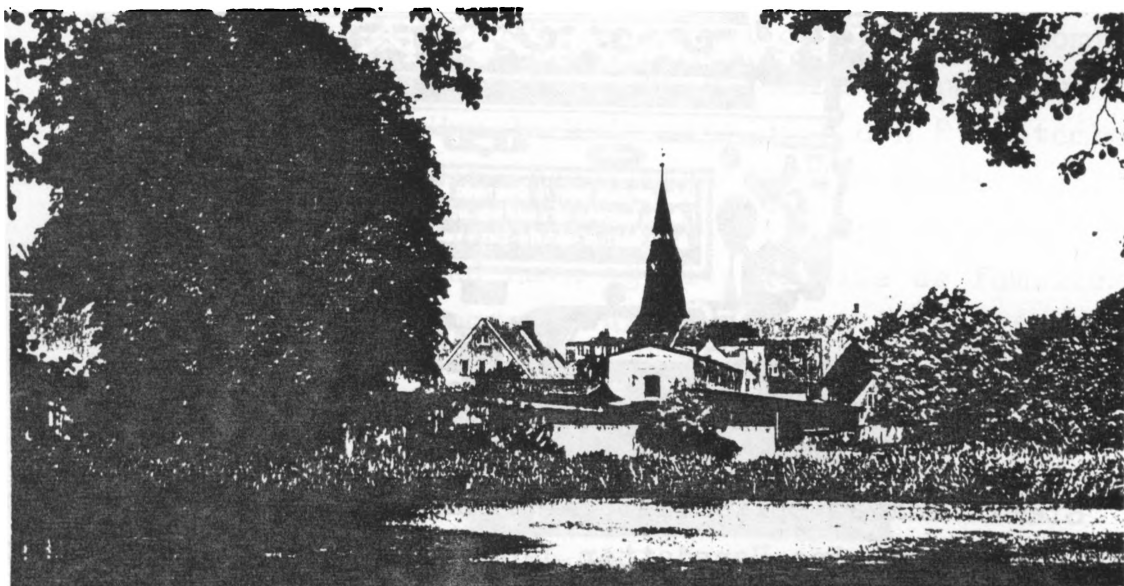
Andr. Jonsen



Bere nd de Behr

Våbenmærker fra sangerpulpituret i Kristkirken, 1624.

Dr. E. Schlee fot.



Parti fra Vidåen. Kristkirkens spir rager op over byens tage. Bybilledet har ikke ændret sig meget siden kirkens indvielse i 1592.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Fjerde slægtled

- 12.gen.2o48/1129 Thomas Andersen (1542 - 2/5 1588)
Købmand og rådmand i Tønder
gift ca. 1572 med
- 12.gen.2o48/113o Cathrine Hansdatter Jensen (1552 - 8/9 16o8)
- Børn:

Femte slægtled

- a) Marina (1573 - 12/11 1643
gift 1589 med
Lorenz Petersen (1572 - 23/6 1618)
Købmand og rådmand i Tønder
(se afsnit XV C, litra c, 6 og 7)
- b) Andreas Thomsen d.y. (1576 - 22/6 1624)
Købmand og rådmand i Tønder
gift med
Magdalena de Behr (1576 - 23/8 1661)
(se afsnit XV C, litra c, 5)
- c) Catharina (12/8 1581 - 8/6 1624)
gift 1597 med
Lübert Widow, købmand og rådmand i Tønder,
død i Emden 1628. (Epitafium)
- d) Anna (- 14/3 1615)
gift med
Simon Petersen (- 7/12 1613)
Købmand og rådmand i Husum
- 11.gen.1o24/565 e) Hans Thomsen (se nedenfor)
-

Femte slægtled

- 11.gen.1o24/565 HANS THOMSEN (12/12 1587 - 26/4 165o)
og hans hustru
- 11.gen.1o24/566 CHRISTINA (MATTHIASDATTER) TYCHSEN
(15/7 159o - 16/3 1667)

Hans Thomsen blev født kort før jul, den 12.december 1587, som yngste barn i familien. Han var ikke blevet fem måneder gammel, da hans far, Thomas Andersen døde, den 2.maj 1588.

Som lille dreng har Hans gået i Tønder og set på, at den gamle Nicolajkirke blev revet ned og den nye Kristkirke bygget op, han har set al den stads, der var, da kirken blev indviet i 1592.

Som andre børn har Hans glædet sig til julen og alle de morsomme, usædelige julelege, som hans uskyldige barnesind ikke har forstået dybderne af. Men den jul, da Hans lige var fyldt 6 år, blev ikke morsom. Julenat 1593 tog stormen fat og hylede og rasede forfærdeligt! Da havet brød gennem digerne den julenat, var det slut med fornøjelserne for denne gang.

Da Hans var 15 år, kom pesten til Tønder. Den kom i 1602 og varede til langt ind i 1603, den bredte sig op i Danmark og udslettede hele familier, også mange i Tønder, især mindre børn.

Kun 20 år gammel havde Hans allerede fundet sig sin brud, Christina, en ung pige på 18 år, datter af den gottorpske husfoged i Tønder Amt, Matthias Tychsen (12.gen. 2048/1131). Bryllup blev fejret den 11. september 1608, men under noget triste omstændigheder, da brudgommens mor var død tre dage forinden.

Som sine forfædre var Hans købmand. 22/2 1617 blev han udnævnt til kæmner i Tønder for et år - efter sædvanen; byrådet sendte straks Hans Thomsen til øen Pellworm i 1618 - altså midt om vinteren! - for at engagere Johs. Gudeknecht, dersom han blev fundet egnet, til skolevæsenet i Tønder. Da vådehavssøerne var beboet af frisere, kan man tænke sig, at der i Tønder har været brug for en frisisk lærer!

Fra 1619 til 1637 var han rådmand; i 1624 betegnes han som 'der Stadt Cemerer oder Bawmeister' (hvordan det nu skal forstås?); gennem ham blev borgerskabets klager over rådet, over krænkelser af de borgerlige rettigheder og forrettigheder 'laut' (= bekendt); han optræder som byens befuldmægtigede i spørgsmål om byjorden og bybesiddelser i det hele. I 1629 skrives der, at byrådet består af 16 borgere, der er valgt af 'die Gemeinde' (kommunen eller sognet?).

Fra 10. november 1637 til sin død den 26. april 1650 var han den ene af byens to borgmestre. Den anden samtidige borgmester var hans brorsøn, Thomas - Andersen, Andreasen, Amndersen eller Ambders, det sidste foretrak han og hans efterkommere at kalde sig.

Byens råd og øvrighed havde besluttet at give et sangerpulpitur til den nye kirke; det skulle stå som en adskillelse mellem kirkens kor og midterskib, og derfra skulle latinskoledrenge glæde kirkegængerne med deres sang. Pulpituret blev smukt udskåret af billedskærererne Peter Petersen og Søn i Tønder; det blev prydet med bibelske billeder, malt af Hans Schmidt; det blev smagfuldt forgyldt hist og her, og det blev forsynet med givernes våbenmærker i farver. Dette 'mesterværk i billedskærererkunst' stod færdigt i 1624; regningen blev betalt i 1627.

Blandt de 18 våbenmærker ses de beslægtede familier Ambders og Thomsen, der begge beklædte de sidestillede borgmesterposter og begge nedstammede fra Thomas Andersen (12.gen.2048/1129). Det kendes på våbenmærkerne, at Ambders og Thomsen er af samme stamme. På Ambders' skjold ses i blåt felt en brun vandret liggende rod; herfra opstiger tre gyldne stængler med hver et brunt kløverblad, hvert med en gylden stjerne svævende foroven. På Thomsens skjold ses i grønt felt en brun vandret liggende gren; herfra opstiger to gyldne stængler med hvert et brunt lindeblad, og mellem dem ses en gylden sol svævende foroven.

.....

Hans og Christina fik ni børn: Catharine blev født 15.april 1610, Thomas 2.maj 1612, Johan(nes) (10.gen.512/283) blev født ca.1614, Marina 1616, Christina den 13.marts 1620, Matthias 1621, Andreas 29.april 1623, Laurens (Lauritz) den 5.juli 1625 og Nicolaus (Claus) den 29.marts 1629. Som man ser, blev familienavnene flittigt brugt, kun de to sidste navne er ukendte, måske fra moderens familie? I samfulde 20 år var Christina bestandig gravid eller med små spædbørn.

.....

Men tiderne var ikke så gode, som de havde været. Købmandslavets gilder ophørte i 1622, efter at der i en årrække stadigt var skåret ned på udgifterne.

Skattebyrderne begyndte at tynde også købmandsstanden. Den gottorpske hofhusholdning var meget dyr. Det store

renaissanceslot, der i 1565-68 var blevet bygget op, delvist omkring den ældre borg, var et samlingssted for kunst og videnskab, men tillige var selve hoflivet på slottet ganske overdådigt, prægtigere end mangen konge ville og kunne præstere det, og dertil direkte ødselt. Der går opsigtsvækkende historier om storslået sløseri i køkken og vinkælder! Bønderne i det lille hertugdømme bar den tunge ende af skattebyrderne, prisgivet som de var under hertugens uindskrænkede magt, men også købstæderne måtte, trods repræsentation i fællesregeringen på Landdagen, bære deres del, og den kunne mærkes; i 1624 udskrev hertugen således en ekstraskat, 'da vi ikke kan betale renterne af vor store gæld'!

I disse år væltede ulykkerne ind over Tønder - de stedse tilbagevendende ulykker. Der var stormflod den 30. november 1615, da det høje kirkespir blæste ned med stort rabalder, og man måtte sejle i gaderne. Men det værste år var 1634: Den 3. juli brændte hele Vestergade og atter den 13. september brændte 40 huse i samme gade; natten mellem 10. og 11. oktober rev 'det grusomme salte vand' broerne væk ind til Tønder og stod tre alen højt inde i Kristkirken; næste nat forsvandt 19 af øen Nordstrands 22 sogne i havet. Pest var der både 1627, 1629 og 1639. Men det nye og det værste var krigen.

.

Trediveårskrigen var brudt ud i Böhmen i 1618. De protestantiske fyrster følte sig stærkt truet af den katolske kejsers sejrende magt og indgik et forbund; ingen af dem følte sig dog kaldet til at tage kampen op - undtagen den danske konge, Christian IV. Imod det danske rigsråds ønsker, men som hertug af Holsten - med tilslutning af det holstenske ridderskab - samlede han lejetropper, gik ned i Tyskland og led et forfærdeligt nederlag ved Lutter am Barenberg i august 1626; han forsøgte at samle sine styrker til et forsvar af Holsten mod de kejserlige tropper, der forfulgte ham. Hertugen af Gottorp søgte at mægle og beordrede samtidigt et vist beredskab sat på benene.

'Voldgraven' nord for byen, Vidåens nordre arm, blev uddybet, og der blev købt ammunition i Holland. På hertugens ordre af 7.februar 1627 blev der sat 'gode og stærke slagbomme' op ved byens fire porte, hvor der skulle holdes vagt nat og dag af fire musketerer og to hellebardere. Ved to af portene fandt man ved inspektion en nat byens forsvarere i dyb søvn, og kun ved at larme og ruske ordentligt i dem, fik man dem vækket.

Alle i Tønder var opskræmt. Hans Thomsen vinkede farvel på stranden til Christina, der i 1627 flygtede med deres otte børn (lille Christina var død 1622); de sejlede med en af købmandsskuderne til Emden i Østfrisland, hvor Hans Thomsen havde gode forretningsforbindelser; deres aldrende svoger Lübbert Widow var med på flugten og døde i Emden i 1628; andre flygtede til Holland, atter andre til de danske øer.

Christian IVs allierede faldt fra, også det holstenske ridderskab, og i løbet af sommeren 1627 brød det danske forsvar sammen, først i Holsten, så ved Flensborg, og de panikslagne tropper - udskrevne danske og lejede tyske - flygtede som en plyndrende og hærgende bandé gennem Åbenrå og Haderslev op i Nørrejylland.

Efter dem kom Wallensteins tropper; de var mere under kontrol, men de var frygteligt mange: Mellem 20 og 30.000 mand besatte den jyske halvø! Uden et sværdslag rykkede de ind i Tønder den 16.oktober 1627 - og i de næste 1 1/2 år måtte borgerne trækkes med fast indkvartering. De måtte betale det hele, også når soldaterne rykkede ind i deres hjem 'mit Weib und Kind'. Wallenstein forbød al udførsel af korn og kvæg - det var byens hovedindtægt, der røg!

Hertugen understregede sin neutralitet for om muligt at slippe nogenlunde nådigt fra besættelsen; derfor stillede Wallenstein 'sauvegarder' til at holde styr på sine tropper i de gottorpske områder. Men hvem holdt styr på 'sauvegarderne'? De plyndrede rask væk, huse og kramboder blev brudt ned og raseret; kom det til sammenstød

mellem borgere og soldater, fik borgerne aldrig ret; de måtte ydmygt undskylde sig, når de satte sig til modværge eller bare skældte ud.

Der var én stor jammer i byen. I 1628 skriver byrådet i en klage: 'Den gæld, denne liden stad er kommen i, vil hverken vi eller vore børn kunne afdrage.'

I 1629 kom en ny pestepedemi, og da måtte Hans og Christina se deres lille søn Laurens bukke under.

Tidligt på året 1629 havde hertugen af Gottorp sluttet sig aktivt til Danmarks fjender. Kongen lod derfor danske tropper besætte Vesterhavssøerne, og efter freden i Lübeck den 12.maj indtog Christian IVs søn Frederik (senere Frederik III) Tønder Slot, velvilligt mødt af borgere og bønder i Tønder og omegn; de tilbød at hjælpe med at besætte og plyndre slottet, hvor den lille gottorpske besætning hurtigt kapitulerede. Den 9.september samme år drog de kongelige besættelsestropper væk igen, 'og Gud være evig tak, vor by blev overladt til os alene'!

Allerede fra Wallensteins besættelse af Tønder i 1627 havde småkårsfolk beklaget sig over uretfærdig fordeling af indkvarterings-byrderne. I 1630 beklager borgmester Thomas Ambders det samme. I 1631 slutter en del af Tønders storborgere sig til småborgernes klage til hertugen over tyngende skatter: Man vidste nok, hvad skatterne blev brugt til, men skatteligningen var uretfærdig, og hertugen aflagde aldrig regnskab!

Også lediggang og utugt fulgte i krigens spor; byens kag på Lilletorv blev flittigt brugt, og de kagstrøgne blev udvist af byens skarpretter.

.

Hans Thomsen og hans hustru Christine fik den store sorg at miste deres ældste søn Thomas i en alder af kun 20 år. Thomas havde fået en god uddannelse og var i købmandslære i Hamburg, da han døde dernede den 6.juli 1632. Forældrene bestilte en stor ligsten af sortblå kalksten, hvor hans

og deres navne blev indhugget, med plads til endnu ukendte data - samt en skjoldbærende engel. De ville ligge i samme grav som deres kære søn. Stenen, der er stærkt nedslidt, ligger i gulvet i Kristkirkens søndre sideskibs østligste fag. Men om forældrene til den unge Thomas virkelig kom til at ligge der, er et spørgsmål, for deres navne står opført på slægtstavlen sammen med andre familiemedlemmer, som ifølge indskriften alle skulle ligge i samme gravsted. Slægtstavlen hænger på østsiden af den nordøstligste bærepille.

Krigene bølgede stadig i Europa. Den svenske general Torstenson rykkede uden krigserklæring ganske uventet ind i Holsten den 12. december 1643 i et længe planlagt angreb på Danmark. Hertugen af Gottorp erklærede sig straks neutral, og Torstenson fritog hans hertugdømme fra indkvartering - mod at få Trittau Amt, Kiel og Egernfærde udleveret, foruden løfte på 100.000 rd. samt løfte om at hertugen ville afstå fra enhver hjælp til den danske konge. Det var en hyggelig jul på Gottorp Slot. Den 9. januar 1644 gik de svenske tropper ind i Nørrejylland.

Denne krig gik således forbi Tønder, og der havde været fred så længe, at et nyt rådhus kunne bygges. Det stråttækte rådhus med de påklinede tavler, der blev bygget efter branden i 1581, var velsagtens så medtaget af krigsfolkernes hærgen, at et nyt måtte til. Det var færdigt i 1643, et stateligt hus der - med nogen restaurering - står den dag i ag og kan minde os om borgmestrene Hans Thomsen og Thomas Ambders og de samtidige rådmænd; flere af dem hører med i familieskabet.

.....

Hans Thomsen var 50 år, da han blev borgmester i Tønder. Han havde beklædt denne post i 13 år og følte måske, at livet var ved at ebbe ud, da han og Christina i 1650 gav en stor messinglysekrone til Kristkirken; de havde ladet den lave som en helt personlig ting; en engel, lig den

der ses på sønnens gravsten, svæver også her som topfigur og under hængekuglen - med sværd og palmegren.

Samme år døde Hans Thomsen, den 26. april 1650, 62 år gammel. Christina overlevede ham i 17 år og døde den 16. marts 1667 i en alder af 76 år.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Femte slægtled

11.gen.1024/565 Hans Thomsen (12/12 1587 - 26/4 1650)
Købmand, kæmner, rådmand og borgmester
i Tønder

gift 11/9 1608 med

11.gen.1024/566 Christina (Matthiasdatter) Tychsen
(15/7 1590 - 16/3 1667)

Børn:

Sjette slægtled

a) Catharine (15/4 1610 - 19/7 1652)
gift 18/10 1635 med
Bernhard Mauritius (- 1652), provst

b) Thomas Hansen (2/5 1612 - 6/7 1632)
i købmandslære i Hamburg

10.gen.512/283 c) Johan(nes) Thomsen (se nedenfor)

d) Marina (1616 -)
gift 1642 med
Hans Lassen (Lassæus) (- begravet 28/2
1689, rådmand i Tønder

e) Christina (13/3 1620 - 3/4 1622)

f) Matthias Thomsen (1621 -)
1667 kgl. Pensionarius i Priorskov,
Lolland, ugift

g) Andreas Thomsen (29/4 1623 - begravet 27/9
1681), købmand, kæmner og rådmand i Tønder
gift 1) 7/9 1651 med Botilla (Christiansdatter
Thomsen (30/4 1633 - 1/9 1659)
gift 2) 30/5 1671 med Agneta Peter
Widowsdatter fra Hamburg (ca. 1643 -
31/3 1721)

h) Laurens (Lauritz) Hansen (5/7 1625 -
24/7 1629) død af pest

- i) Nicolaus (Claus) Thomsen (29/3 1629 - 1680), købmand og rådmand i Flensborg, gift med Anna Bartoldsdatter, købmandsdatter fra Flensborg.

.....

Sjette slægtled

lo.gen.512/283 JOHAN(NES) THOMSEN (ca. 1614 - begravet 8/11 1691)

og hans hustru

lo.gen.512/284 BEATA (CHRISTIANSDATTER) THOMSEN (1634 eller 1635 - 27/10 1661)

Hvad den lille dreng, der omkring 1614 blev født i købmandshjemmet i Tønder, egentlig kom til at hedde, er noget uvist. Utvivlsomt er han opkaldt efter sin far, der igen var opkaldt efter sin morfar, og de hed begge slet og ret Hans. Om præst eller forældre har villet pynte på navnet, så kunne det tænkes, at præsten foretrak det bibelske navn Johannes og har prentet det i kirkebogen, mens forældrene brugte den tyske forkortelse af navnet og kaldte ham Johan - til forskel fra sin far! Senere kom én dattersøn til at hedde Johan og en anden dattersøn Johannes, og begge drenge var opkaldt efter ham! Jeg forestiller mig, at Johannes var hans officielle navn, men at han i daglig tale blev kaldt Johan. Jeg vælger derfor Johan!

Johan var omkring de 13 år, da krigsrygterne svirrede og man kunne vente sig alt ondt af flygtende og forfølgende tropper. I 1627 flygtede hans mor med sine otte børn fra Tønder; de indskibede sig på en af familiens købmandskuder og sejlede langs Vesterhavsøerne ned til Emden i Østfrisland, hvor Hans Thomsen havde gode forretningsforbindelser, der nok ville tage sig af hans kone Christina og deres børneflokk.

Der var mange forbindelser mellem Emden og Tønder, og det menes, at sangerpulpituret i Kristkirken i Tønder har sit forbillede i Storkirken i Emden. Byen ligger ved floden Ems' tragtformede munding på den østre bred, som er

tysk, mens den vestre bred er hollandsk; dog bebos begge bredder af frisere, der er og altid har været et eget folkefærd.

.

Johans ældre bror Thomas døde kun 20 år gammel. Thomas havde gået i latinskolen i Tønder og derpå i 1629 besøgt en skrive- og regneskole i Hamburg og var gået i praktisk købmandslære i Hamburg, da han døde i en alt for ung alder. Formodentlig har Johan fået en lignende uddannelse, og som den næstældste søn var han selvskreven til at gå i de fædrene fodspor.

Som det fremgår af foranstående oversigt over familien, hed de to brødre, der døde tidligt, Hansen efter gammel dansk navneskik, mens resten af brødrene med Johan i spidsen kaldte sig Thomsen som deres far og dermed indførte et familienavn, der skulle gå igen i kommende slægtled. Sådanne familienavne var mere almindelige i Tyskland end i Danmark på den tid.

Johan Thomsen blev medlem af byrådet og opnåede efter 30 år at være ældste rådmand i Tønder. Egentlig kaldte rådmændene sig nok rådsherrer efter tysk mønster (Ratsherr); de, der var stive i latinen, kaldte sig senatorer, og når det skulle være fint, blev byrådet kaldt senat og øvrigheden magistrat.

Den 27. august 1640 blev Johan Thomsen viet til Marina Ambders, en datter af hans fætter, borgmester Thomas Ambders (Andersen, Andreasen). Brudeparret var jævnaldrende, han 26 og hun 25 år. Marinas mor hed Anna Preuss, og denne familie Preuss - man kan gætte på, hvor den kommer fra! - har efterladt sig et stort epitafium i Kristkirken.

.

Året før sit bryllup var der hændt Marina Ambders noget enestående. På den tid var det moderne, både for mænd og kvinder, at bære fine kniplinger på krave og manchetter - de gifte koner også på deres kyser. Marina købte sine kniplinger af en ung bondepige, Kirsten Svendsdatter fra Østerby i Daler Sogn - mellem Højer og Møgeltønder.

Kirsten Svendsdatter og andre kniplepiger fulgtes gerne ad den lange vej til og fra Tønder. En sommerdag i 1639 snublede Kirsten over en trærod i grøftekan- ten, lige ved Gallehus. Næste gang pigerne gik hjem fra Tøn- der, snublede Kirsten på samme sted - 'og som hun iler / og på elskov grubler / hun snubler'! De andre piger lo, men Kirsten bøjede sig ned for at se, hvad det var, der stak op af jorden. Et jægerhorn! Hun vaskede det af i grøften, det var flot, af messing; det var sat sammen af brede ringe med underlige figurer på; nogle af rin- gene var gået løs. Kirsten tog det hele med hjem til Østerby og gemte det under sengen, men børnene fandt det og legede med ringene. Da Kirsten skulle til Tønder med nogle fine kniplinger, som borgmesterens datter havde be- stilt, tog hun et par af ringene med. Hun viste ringene til Marina, for hun havde fået den tanke, at der måske kunne laves lysestager af dem; selv ville hun gerne have én, så kunne Marina få den anden. Marina så undersøgende på ringene, hun var ikke sikker på, at de var af messing. Om hun nu viste ringene til sin far eller til sin forlove- de, Johan Thomsen (det er ham, der nævnes i kilderne, skønt han endnu ikke var gift med Marina) - så blev det en stor overraskelse for de kyndige købmænd: ringene var af det pure guld! Hed om ørerne skyndte Kirsten sig hjem - og fandt alle hornets dele igen! Det samlede horn blev taget i øjesyn - et guldhorn af den størrelse! Amtmanden på Tønder Slot fik det at se og sagde, at hornet burde gives til stiftamtmanden i Ribe, fordi det var fundet i de kongerigske enklaver, der hørte under Ribe Stift. Stift- amtmanden var klar over, at det var danefæ og bragte hor- net til kong Christian IV, der opholdt sig på Glückstadt Slot. Kongen sendte Kirsten Svendsdatter en findeløn - efter ønske et skørt, forhåbentlig et overordentlig godt skørt! Hornet gav han til sin søn, den udvalgte prins Christian. Prinsen var nok interesseret i guld, men ikke i gamle sager, han ville lade det omstøbe til en moderne pokal. Men kyndige folk ved hoffet rådede prinsen til at lade hornet beholde sin gammeldags façon - det havde vel

været et drikkehorn! - fra hedenold! - og prinsen rettede sig efter deres kloge råd, fik loddet en guldprop i bunden og brugte det som drikkehorn!

Næsten 100 år senere fandt en ung bonde endnu et guldhorn ved Gallehus - og hornene kom på Kunstkammeret - og de blev stjålet og smeltet om af en nedrig guldsmed - og Oehlenschläger skrev sit skelsættende digt 'Guldhornene'.

.

Tønderkniplingerne kan med sikkerhed spores tilbage til 1595. Måske har piger og koner i Tønder og omegn selv fundet på at kniple, men sandsynligvis stammer kunsten fra Flandern.

Derimod er det en skrøne, at en købmand Steinbeck hidkaldte tolv gamle mænd fra sin hjemegn Westphalen for at lære kunsten fra sig; der har aldrig været knipleindustri i Westphalen. Men ellers er der noget om snakken.

Købmand Johann Steinbeck fra Dortmund i Westphalen havde slået sig ned i Slesvig By, men handlede i Tønder - til tondringernes forargelse uden borgerskab - med kød, sild, klæde, men frem for alt med Tønderkniplinger, som han opkøbte dér, men afsatte ved hoffet på Gottorp, der var stor-aftager. Derved har han givet den tønderske knipleindustri et opsving, som er blevet helt sagnagtigt.

Også det danske hof havde behov for kniplinger, men de er muligvis blevet opkøbt direkte fra de kongerigske enklaver ved Tønder. Den hue, som Christian IV bar på 'Trefoldigheden' i 1644, var lavet af Tønderkniplinger.

Omkring 1648 fik Johann Steinbeck borgerskab i Tønder, og den 14. januar 1656 ægtede han Geschke (Geske), en datter af købmand Josias Kiel og dennes anden hustru, enken Marina von Lahr, en datter af storkøbmanden i Tønder, Berend de Behr, personer, som skal omtales i det følgende.

Med sin mand, Johan Thomsen, fik Marina tre børn, Christina, Thomas og Johan Christian, men måtte lægge sine to første-fødte i graven før hun selv døde, den 5.marts 1652, kun 37 år gammel.

Johan Thomsen var 38 år og stod alene med sin lille Johan Christian. Inden året var omme, havde Johan Thomsen giftet sig igen, med den purunge Beata (Christiansdatter) Thomsen. De var i familie med hinanden gennem hans far og Beatas mor, men det var langt ude; trods navneligheden 'Thomsen' var brudens far, købmand og rådmænd Christian Thomsen (ll.gen.1024/567) tilsyneladende ikke i slægt med brudgommen, Johan Thomsen. Beata var vokset op i et meget velhavende købmandshjem i Tønder.

Johan Thomsens yngre bror Andreas var allerede i 1651 blevet gift med Beatas yngre søster Botilla, så det var familieidyl, to søstre gift med to brødre, alle fire af Tønders bedste borgerskab.

Beata var kun 17 år gammel, da hun trådte ind i ægtestanden med en enkemand på 38 år og en lille stedsøn. Selv fik hun fire børn, Catharina, Marina (9.gen.256/142), Christina og til sidst en søn, Christian.

.....

Torstensonkrigen var endt med den hårde fred i Brømsebro i 1645. I 1657 var kong Frederik III letsindig nok til at prøve en revanche krig mod Sverige. Men Karl Gustav ilede med sine tropper fra Polen, og på sin march mod Jylland besøgte han sin svigerfar, hertugen af Gottorp. På Gottorp Slot, den 12.september 1657, forpligtede de sig til gensidig militær hjælp, og her lovede Karl Gustav at bistå hertugen i hans ønsker: 1) Ophævelsen af Fællesregeringen i hertugdømmerne og 2) Frigørelse fra lensbåndet til den danske konge.

Efter Karl Gustavs march over isen den vinter og den danske kapitulation fik danskerne ved forhandlingerne i Høje Tåstrup Præstegård indskrænket svenskekongens uhyrlige krav på nogle punkter; således skulle den gottorpske hertugs krav udskydes til en senere forhandling mellem Danmark og Gottorp.

På Roskildefredens sidstfristede dag, den 2.maj 1658, blev der - under svensk pres - opnået et 'forlig' med her-tugen, der blev frigjort fra sit lensforhold til den danske konge, altså blev suveræn fyrste, men - på indtrængende henstilling fra det holstenske ridderskab - blev Fællesregeringen ikke ophævet.

Mod givne løfter kom Karl Gustav frygteligt tilbage, men denne gang med noget mindre held.

For Tønder og omegn blev det af betydning, at den sejrrige feltherre fra Slaget ved Nyborg, Hans Schack, som belønning for sin dåd fik det kongelige gods Møgel-tønderhus i eje i 1661 - som et grevskab med navnet Schackenborg.

.

Dette år 1661 mistede Johan Thomsen sin unge hustru Beata. Efter ni års ægteskab døde hun den 27.oktober 1661, kun 26 år gammel. Johan Thomsen stod for anden gang som enke-mand, nu med fem moderløse børn. Han var blevet 47 år og han giftede sig ikke igen.

Også Botilla var død i en ung alder, den 1.september 1659, kun 26 år gammel. Man fristes til at tro, at disse unge koner, Marina, Beata og Botilla alle er døde i barselseng. Brødrene Johan og Andreas Thomsen måtte fra nu af for en stor del selv opdrage deres børn.

De havde ellers nok at tage vare på, da det var vanskelige tider for købmændene og for byen. I 1643 havde der endnu været 14 skibe hjemmehørende i Tønder, i 1673 var der ikke ét skib. Det gik i de år stærkt tilbage for købmandsstanden.

Johan Thomsen levede i 30 år som enkemand og så sine børn flyve af reden. Den søn, han havde fået med Marina, blev sognepræst ved Sct. Nicolaj Kirke på Før; den yngste søn, Christian, vides der ikke meget om, tilsyneladende blev han hverken købmand eller rådmænd; de tre døtre blev standsmæssigt gift - men ikke med unge købmænd og vordende rådmænd.

.

De hårde fredsbetingelser efter Svenskekrigene, da de søfarende magter i 1660 tvang kongen til at give endeligt afkald på de danske landskaber øst for Øresund, fik sine efterveer.

Den unge konge, Christian V, tænkte kun på at genvinde Skånelandene hurtigst muligt, men belært af sørgelig erfaring måtte han se at uskadeliggøre hertugen af Gottorp forinden, for at undgå at få fjendtlige tropper op gennem Holsten og Sønderjylland igen.

I sommeren 1675 kom chancen! Hertugen opholdt sig i Rendsborg, der ligesom de andre købstæder nord for Ejderen i sidste ende var 'kongens by'. Der blev hertugen taget til fange og i september samme år begyndte Den skånske Krig.

Den fangne hertug nægtede at afgive sin suverænitet, og det lykkedes ham at flygte til Hamburg, mens kongen besatte den gottorpske del af Sønderjylland.

Tønder Slot blev besat af danske tropper, og i 1677 blev slottets volde og grave sløjfet og fæstningsværkets hjørnetårne blev brudt ned. Samme år blev der indkvarteret danske dragoner for at give agt på tondringernes 'laden og gøren'; dragonerne blev der kun kort, men borgerne blev stadig holdt under observation, således at 'næsten al frihed og magistral consultation og disposition er bleven constringeret og os frataget', klager byrådet til den landflygtige hertug, der fra Hamburg stadig holdt forbindelsen vedlige. Tønder By og Amt måtte betale skatter, levere korn og heste, artillerikuske og matroser til den danske konge; 40 matroser fra Tønders omegn deltog i Niels Juels sejr i Køge Bugt.

Tønder blev plaget af indkvartering, og byen var dybt i gæld; handel og skibsfart var ødelagt; misvækst, nye digebrud og oversvømmelser; alt kastede deres skygger over byen; og folk fortrak, flyttede over til 'det haderslevske'.

Den skånske Krig endte med 'en skiden og skammelig fred' (som en københavnsk præst var dristig nok til at sige) i Fontainebleau 23.august 1679, og hertugen fik sin suverænitet tilbage.

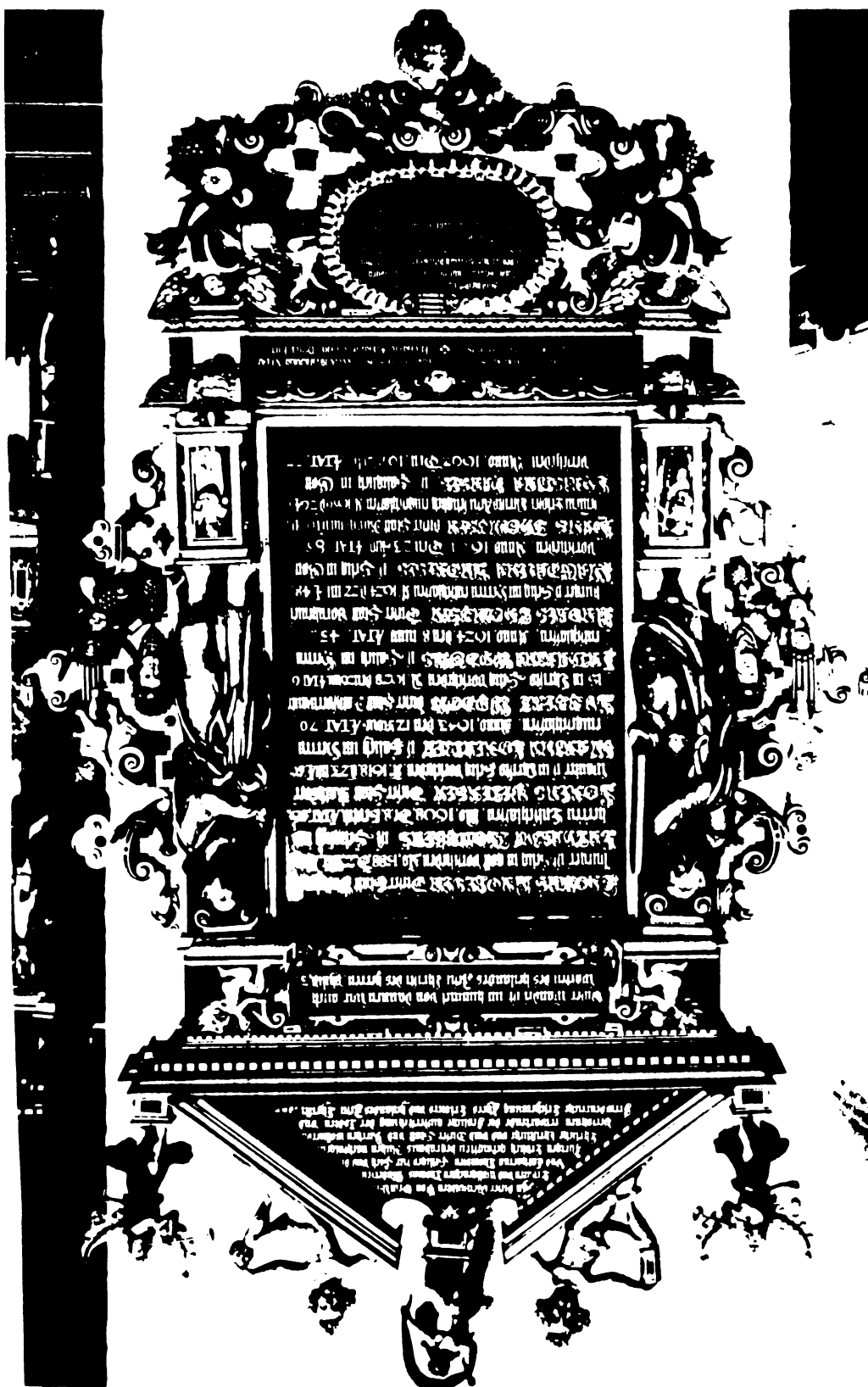
Det var, som om en ond ånd var faret i de forhen temmelig samdrægtige tønderborgere. Hertugen nedsatte i 1680 en kommission til undersøgelse af deres forhold og til beskyttelse af deres næring, men der var strid og spektakel nok. En lille herskende klike af købmænd holdt sig tæt op ad hertugen og det gottorpske hof; der var korrupsion og underslæb; særligt ondartede var Heinrich v.Hatten, Johann og Peter Preuss samt Barthold Schultz, der opførte sig tyrannisk over for andre rådmænd og borgere.

Mellem konge og hertug var forholdet det dårligst tænkelige; de kunne ikke komme overens på noget punkt; i 1683 var danske tropper påny indkvarteret i Tønder, og den 30.maj 1684 okkuperede kongen den gottorpske del af Sønderjylland og incorporerede den i sin del.

Borgerne i Tønder aflagde ed til kong Christian V og ansøgte om 'Hs. Mayestæts verdensberømte kgl. Mildhed' til opdrift af byens næringsliv, og kongen var særdeles imødekommende, nød at triumfere over Gottorp!

Alt dette har den stakkels Johan Thomsen oplevet, før han som en ensom gammel enkemand fik lov til at lukke sine øjne, 77 år gammel. Han blev begravet den 8.november 1691, måske i familiegravstedet i Kristkirken, men hverken hans eller hans hustruers navne er opført på tavlen; den var allerede fuld af navne på bisatte slægtninge.

Mindetavle over Thomas Andersen og de af hans slægt, der er begravet i kirken, 1626. Nationalmuseet fot.



Andreas Andersen Thomsen og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1744

Andreas Thomsen Thomsen og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1742

Thomas Andersen Thomsen i Tønder 1742 og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1742

Andreas Thomsen Thomsen og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1742 og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1742

Table with multiple columns containing names, dates, and family details. Includes entries for Thomas Thomsen, Catharina Thomsen, and their children.

Johann oder Hans Thomsen allehens sølsøfjæns Ræffensvandt i Tønder, sin hustru Hans Thomsens hustru Catharina Thomsen

1. 1690. 17. Aug. Maria, Thomas Andersen Thomsens hustru i Tønder og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1742

2. 1692. Jan. Beata, Christian Thomsens hustru i Tønder og hans hustru Catharina Thomsen i Tønder 1742

Table with columns for names, dates, and family details. Includes entries for Thomas Thomsen, Catharina Thomsen, and their children.

Table with columns for names, dates, and family details. Includes entries for Anna Beata, Johann Christoph Hansfeldt, and their children.

Udsnit af de Mollerske Samlinger, 201 I og 201 III angående slægten Thomsen i Tønder, Momme Andersens efterkommere.

Statarchiv Flensburg.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Sjette slægtled

- 10.gen.512/283 Johan(nes) Thomsen
(ca. 1614 - begravet 8/11 1691)
Købmand og rådmænd i Tønder
gift 1) 27/8 1640 med Marina Ambders
(ca. 1615 - 5/3 1652)
gift 2) med
- 10.gen.512/284 Beata (Christiansdatter) Thomsen
(ca. 1635 - 27/10 1661)

Børn:

Syvende slægtled

- I 1.ægteskab:
a) Christian (1641 - 19/6 1644)
b) Thomas (død som lille)
c) Johan Christian Thomsen (-)
Sognepræst til Sct.Nicolaj på Før,
gift med sin forgængers, Johs. Lillii, enke
- I 2.ægteskab:
d) Catharina (-)
gift 19/10 1680 med rektor Christoph Bluhme
i Tønder
- 9.gen.256/142 e) Marina se nedenfor)
f) Christina (-)
gift 1) 18/10 1685 med Severin Klug
dansk-norsk officer
gift 2) med Mogens Dortanssen
g) Christian Thomsen (-)
gift med Anna Jensen.

Syvende (kvindelige) slægtled

- 9.gen.256/142 MARINA THOMSEN (ca 1655 -)
gift ca 1686 med
9.gen.256/141 N.N. HAHNEFELDT (-), rektor

Marina var det næstældste barn i rådmænd Johan Thomsens andet ægteskab. Hun havde en ældre halvbror, Johan Christian, og en storesøster, Catharina. Efter Marina kom først Christina og derpå lillebror Christian til verden.

Marinas forældre havde holdt deres bryllup sidst på året 1652. Det vides ikke bestemt, hvornår børnene er født,

men Marina kan måske være født 1655 eller 1656, og der kan ikke have været stor aldersforskel mellem børnene.

Deres unge mor døde den 27. oktober 1661, og da kan Marina kun have været omkring 5-6 år gammel. Nogen særlig munter barndom kan børnene ikke have haft efter moderens alt for tidlige død. Deres far var på det tidspunkt en midaldrende mand, og han giftede sig ikke påny. Han må have haft nok at se til som købmand og rådmænd, tiderne var urolige, og næringslivet i Tønder gik bestandig nedad. Det var ikke alt for lysteligt.

Dog var der to gamle bedstemødre, farmor og mormor, der kan have hygget om børnene. Farmor (Christina Tychsen, ll.gen.lo24/566) levede til 1667, og mormor (Catharina de Behr, ll.gen.lo24/568) levede til 1669.

Marina var omkring 14 år, da alle hendes bedsteforældre var væk. Men tre jævnaldrende søstre kan have megen fornøjelse af hinanden, og Marina må have lignet de to andre piger temmelig meget, hvis man kan dømme efter valg af ægtefæller.

.....

Fra 1675 blev Tønder Slot besat af danske tropper, og i 1677 blev slottets volde og grave sløjfet og fæstningsværkets hjørnetårne brudt ned. Der har været noget at kigge på for de tre unge piger, Catharina, Marina og Christina, når de forlod karnappen i det gavlvendte hus og lukkede den fornemme gangdør bag sig; de gik ned ad Pebergade, forbi 'Sønder bag Staldene' (sml. engelsk 'the mews'), hvor der lugtede af dyr, og ned til 'Jomfrustien' på diget ved Vidåens bredning; her kunne de plukke violer, herfra kunne de se over til slottet og kigge på, hvordan udenværkerne blev jævnet med jorden. Der var flotte officerer i danske uniformer, og hjerterne begyndte at banke.

Catharina, den ældste af søstrene, giftede sig dog besindigt, med latinskolens rektor, Christoph Bluhme. Brylluppet stod den 19. oktober 1680; næste år sad Catharina og vuggede en lille dreng; han blev opkaldt

efter sin morfars døbenavn Johannes, men hed desuden Bartholomæus; han blev siden hofprædikant hos den pietistiske danske konge, Christian VI.

Men Marina og Christina havde stadig tid til at gå på Jomfrustien og kigge på slottets officerer. (Der findes også en Jomfrusti i Hamburg på diget langs Alsteren; når nogen siger, at Jomfrustier er bordelgader, tror jeg ikke på det; dertil var der alt for luftigt både ved Alsteren og ved Vidåen; jeg tror, at de stier var yndet af rigtige små skønjomfruer, den slags som også gik på volden i København og som Poul Martin Møller besynger:

Hulde piger små,
røde, hvide, blå,
sender deres blikke rundt som pile -)

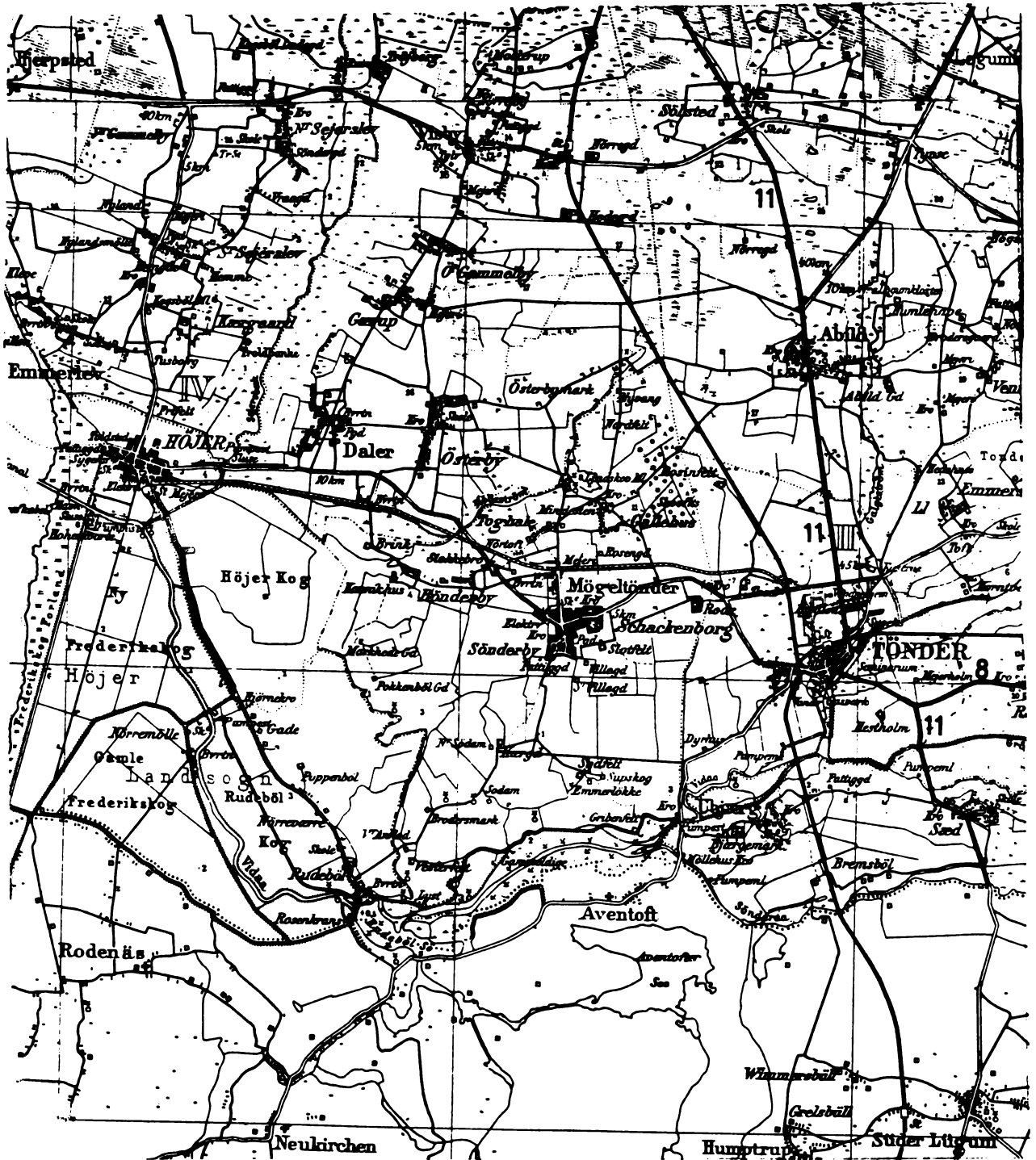
Først fandt Marina sig en officer, kgl. dansk-norsk ingeniørofficer Heino Gerhard Riga; hans navn klinger tysk-baltisk, ikke desto mindre var han i kongens tjeneste. De blev gift den 19. juli 1683. Marina var ikke purung længere, godt op i 2oerne. Heino Gerhard Riga havde evner som korttegner, han udførte i 1685 et smukt og omhyggeligt kort over Tønder med nærmeste omegn. De fik en lille pige, som blev kaldt Anna Beate.

Christina fandt sig en anden kgl. dansk-norsk officer, Severin Klug; han havde deltaget i krigen mod tyrkerne, der blev standset ved Wien i september 1683. Han var således nyligt vendt hjem fra krigen, var blevet tjenstgørende officer i Jylland og holdt nu bryllup i Tønder den 18. oktober 1685.

Hverken Klug eller Riga levede længe, og snart stod de to søstre som enker. Christina giftede sig med en mand, der bar det danske fornavn Mogens og det sjældne efternavn Dortanssen, et -sen-navn som almindeligt i Danmark; han døde kun et år efter deres bryllup.

Men Marina gik som enke over til det mere besindige; det har sikkert været hos sin ældre søster, i rektorparret Bluhmes hjem, at hun traf den rektor Hahnefeldt, som hun giftede sig med omkring 1686. (Se afsnit XV C, litra c, HAHNEFELDT).

.



omkring Tønder. N.n.v. ses Trøjborg. Vadehavet skimtes ved
 Herlev. Midt i kortet ses Daler, Østerby og Gallehus, Møgel-
 tønder og Schackenborg. S.s.ø. ses Sønder Løgum.

Generalstabskort 1:100.000, 1946.

Afsnit XV C

Litra c,2

CATHRINE HANSDATTER JENSEN

INDLEDNING

Denne sønderjyske slægt figurerer endnu engang blandt Marina Thomsens (9.gen.256/142) aner, et ane-sammenfald med såkaldt ane-tab for alle hendes og hendes helsøskendes efterkommere.

Første slægtled

13.gen.4096/2259 (= 15.gen.16384/9087)
Hans Jensen (omkring 1551)

Andet (kvindelige) slægtled

12.gen.2048/1130 (= 14.gen.8192/4544)
Cathrine Hansdatter Jensen (1551 eller 1552 - 1608)
gift ca. 1572 med
12.gen.2048/1129 (= 14.gen.8192/4543)
Thomas Andersen (1542 - 1588)

TO GENERATIONER AF SLÆGTEN JENSEN I TØNDER

På mit hjertes skorsten brænder
en harpikset elskovs brand,
den er tændt i begge ender,
elskovs gud den tændte an.

(Johan Herman Wessel, af Kærlighed uden strømper)

Første slægtled

13.gen.4096/2259 HANS JENSEN (omkring 1551)

Hans Jensen var uden tvivl borger i Tønder, formentlig hørte han til blandt byens større købmænd. Tønder var på hans tid en meget driftig handelsby; der var gode konjunkturer, købmandslavet havde store dage, og det gik livligt til.

Datteren Cathrine (12.gen.2048/1130) blev født 1551 eller 1552, men moderen er ikke kendt. Derimod er der en Lucie Nissen, som i 1566, i en alder af kun 15 år, giftede sig med 'Gewürtzhandler' Hans Jensen; hun satte 11 børn i verden i løbet af godt 14 år, hvorpå hun døde - i

barselseng? - i 1581, knapt 30 år gammel. Hvis den livskraftige Hans Jensen, som Lucia var gift med, er Cathrines far, synes jeg, at ovenstående vers passer godt til ham.

En 'Gewürzhandler' handler med krydderier, i dette tilfælde nok i stor målestok, sandsynligvis sammen med al mulig anden handel på Holland, hvortil de nyåbnede verdensdeles spændende og efterspurgte varer blev hjemført og derfra solgt videre.

Andet (kvindelige) slægtled

12.gen.2048/1130 CATHRINE HANSDATTER JENSEN
(1551 eller 1552 - 8/9 1608)

gift ca. 1572 med

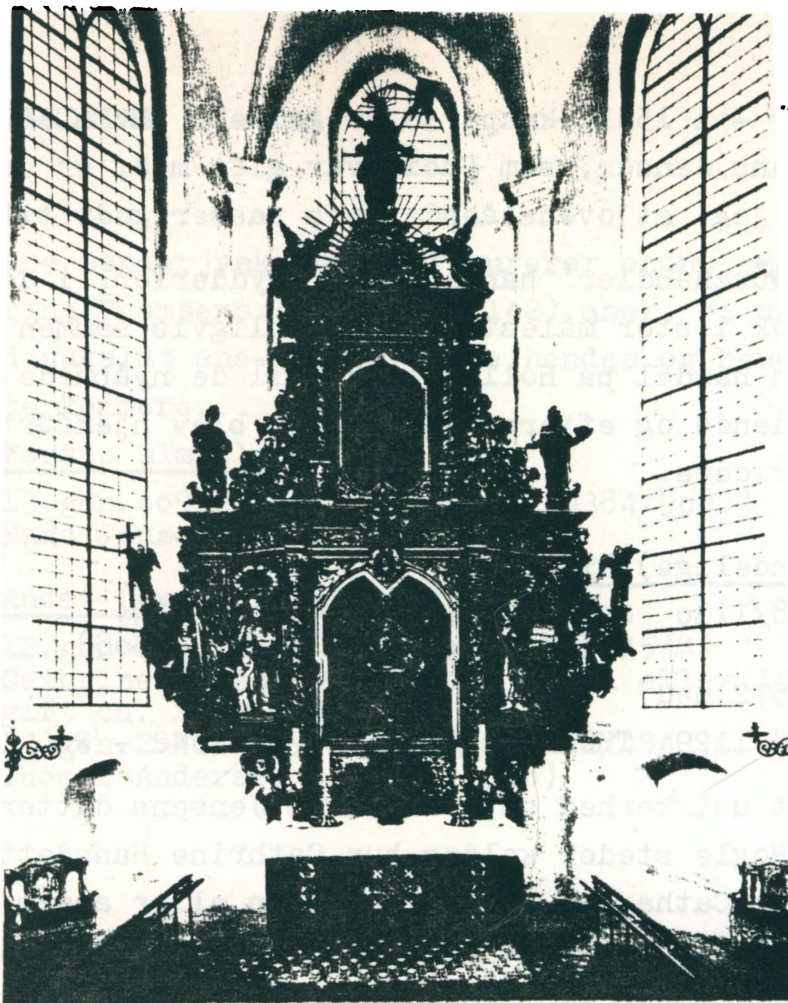
12.gen.2048/1129 THOMAS ANDERSEN (1542 - 2/5 1588)

Der er lidt usikkerhed om, hvad Hans Jensens datter egentlig hed. Nogle steder kaldes hun Cathrine Hansdatter, andre steder Catharina Jensen eller en eller anden form for begge dele! Catryn er også en stavemåde, der får navnet til at klinge jysk! Men i hvert fald, Hans Jensens navn er såre dansk, og på dansk ville hans datter blive kaldt Cathrine Hansdatter.

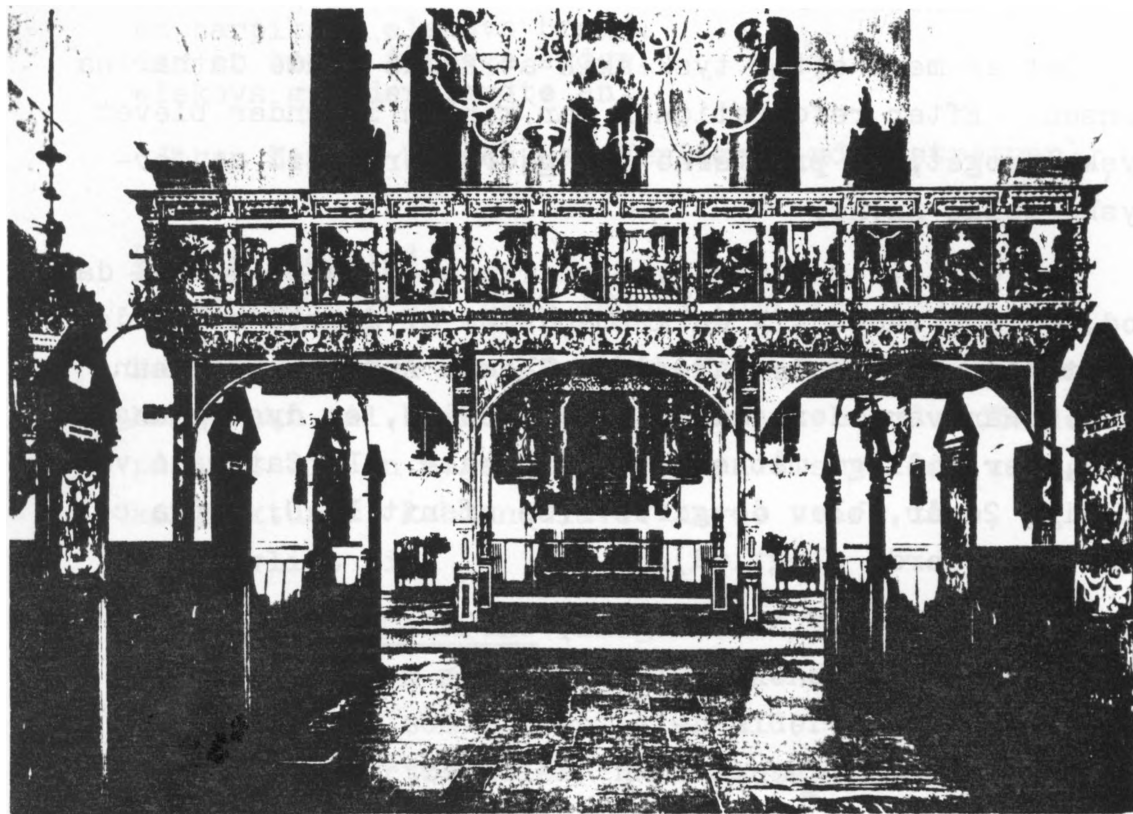
Det er mere efter tysk skik at kalde hende Catharina Jensen. Efter reformationen var kirken i Tønder blevet tysk-sproget, så præsterne har gjort deres til at for-tyske folks navne.

Nok om det. Cathrine var en Tønder-pige af gammel dansk rod, og hun fandt sig en købmandssøn af gammel købmandsslægt, hjemmehørende i Tønder, Thomas Andersen var hans navn. Han var ti år ældre end Cathrine, en dygtig ung mand, der tidligt måtte klare sig selv. Da Cathrine var omkring 20 år, blev de gift. (Se afsnit XV C, litra c,1 THOMSEN, fjerde slægtled).

.



Fra Kristkirken i Tønder. Postkort.



Sangerpulpituret med våbenmærker under billederne.
Magistrat-stolerader m. smukt udskårne gavle. Postkort.

Afsnit XV C

Litra c,3

CHRISTINE MATTHIASDATTER TYCHSEN

INDLEDNING

Efternavnet Tychsen er den dag idag almindeligt i Sønderjylland. Fornavnet kommer muligvis af det græske Tyche, der betyder lykke. Den danske form er Tyge eller Thyge, latiniseret bliver det til Tycho; jeg har aldrig truffet det som et tysk navn.

Stamrækken er denne i al korthed:

Første slægtled

12.gen.2048/1131
Matthias Tychsen (- 1622?), gift med
12.gen.2048/1132
Marina

Andet (kvindelige) slægtled

11.gen.1024/566
Christine Matthiasdatter Tychsen (1589 eller 1590 - 1667)
gift 1608 med
11.gen.1024/565
Hans Thomsen (1587 - 1650)

TO' GENERATIONER AF SLÆGTEN TYCHSEN I TØNDER

Vi bygge os Borg, vi bygge os Fæste,
end dog vi kun ere fremmede Gjæste -
(Første strofe af indskrift på flere danske herregårde)

Første slægtled

12.gen.2048/1131 MATTHIAS TYCHSEN (- 1622?)
og hans hustru
12.gen.2048/1132 MARINA (-)

Matthias Tychsen har utvivlsomt været hjemmehørende i Sønderjylland. Hans fødsel kan groft beregnes til omkring ca. 1565.

Han var 'fyrstelig husfoged' i Tønder Amt. At hans titel var 'fyrstelig' betyder, at han tjente fyrstehoffet,

det hertugelige hof, som i hans ungdom var hoffet på Haderslevhus, indtil hertug Hans d.æ. døde i 1580. Derefter tilfaldt Tønder By og Amt ved lodtrækning hertug Adolf af Gottorp; at Matthias Tychsen var 'husfoged', vil sige, at han havde tilsyn med amtets veje og broer samt de offentlige bygninger, og her må især nævnes Tønder Slot. Hertug Adolf begyndte straks efter lodtrækningen at ombygge og udbygge Tønder Slot til en moderne fæstning, og da må den hertugelige husfoged have haft en meget betroet stilling.

Det fortælles, at under byggeriet havde slotsuret ingen klokke til timeslag, og da vægterne ikke kunne høre kirkeuret helt derud, lånte de hos storkøbmanden Lütke de Behr et af de timeglas, som han importerede fra Holland.

Hertug Adolf døde i 1586, og da han samtidigt med lodtrækningen havde opnået arveret til det gottorpske 'hertugdømme', blev sønnen Johann Adolf automatisk hertug (1586 - 1616) og derpå sønnesønnen Frederik III (1616 - 1659) - ikke at forveksle med den danske konge; de overlappede hinanden i tid, men var alt andet end identiske!

.

Matthias Tychsen giftede sig (ca. 1588?) med Marina, som var af 'urgammel og fornem slægt i Tønder'! Desværre er der ingen oplysninger om, hvilken slægt, hun kom af, eller hvor urgammel den var, men det har utvivlsomt været en gammel købmandsslægt. Pigenavnet Marina var meget yndet i Tønder, men kendes også i Flensborg; det er et helgenindenavn, som kommer af latin: mare = hav! Havpigen, havfruen, om man vil.

I 1615 kom Matthias Tychsen ind i byrådet i Tønder, og det kom man kun, hvis man var købmand. Det er ikke utænkeligt, at den fyrstelige husfoged er kommet ind i Marinas fædrene handelsvirksomhed.

Et årstal i en kirkebog kunne tyde på, at Matthias Tychsen døde i 1622.

Andet (kvindelige) slægtled

11.gen.1024/566 CHRISTINE MATTHIASDATTER TYCHSEN
(1589 eller 1590 - 16/3 1667)

gift 11/9 1608 med

11.gen.1024/565 HANS THOMSEN (12/12 1587 - 26/4 1650)

Christine var eneste datter, måske enebarn, i sine forældres velhavende og fremtrædende hjem i Tønder; hun var ganske sikkert 'et godt parti' og blev da også gift kun 18-19 år gammel. Brudgommen var den 20-årige unge købmands søn Hans Thomsen, som også var af 'urgammel og fornem slægt i Tønder'.

Der har sikkert været forberedt stort bryllup med bymusikanten og hans svende til at ledsage brudeparret fra kirken til hjemmet med piber og trommer og violiner. Muligvis blev det dog ikke helt så festligt, da brudgommens mor, Cathrine Hansdatter Jensen (12.gen.2048/1130) døde den 8.september, tre dage før brylluppet fandt sted, den 11.september 1608. (Se afsnit XV C, litra c,1, THOMSEN, femte slægtled).

Afsnit XV C

Litra c,4

BEATA (CHRISTIANSDATTER) THOMSEN

INDLEDNING

Den slægt, som her skal omtales, var formodentlig hjemmehørende i Sønderjylland, måske endda i Tønder, skønt den ikke kan spores der. Stamfaderen må nok være en Thomas, der har givet sin søn det mest yndede drengenavn i Danmark: Christian. Navnet kom på mode med de oldenburgske konger; en folkelig dansk form er Christen. I Tyskland er navnet Christian ikke ukendt, men sjældent; den tyske folkelige form er Carsten, og den bruges hyppigt i hertugdømmerne, især i det holstenske.

De mange -sen-navne, man træffer i Tyskland, især i Nordtyskland, er ikke oprindeligt tyske, men danske, og stammer oftest fra Sønderjylland. Mange familienavne i Tyskland er opstået af faderens navn i genitiv: Peters, Carstens, men også disse navne kender jeg kun fra det holstenske.

Stamrækken er igen kort:

Første slægtled

11.gen.1024/567

Christian Thomsen (1595 eller 1596 - 1669), gift med

11.gen.1024/568

Catharina de Behr (1612 eller 1613 - 1669)

Andet (kvindelige) slægtled

10.gen.512/284

Beata (Christiansdatter) Thomsen (ca.1635 - 1661),

gift 1652 med

10.gen.512/283

Johan(nes) Thomsen (ca. 1614 - 1691)

TO GENERATIONER AF SLÆGTEN THOMSEN I TØNDER

De bredeste enge, jeg nogentid så,
her duger det mossede svær;
blankhornede høv' der på ravgullig tå
går rundt i de knortede kær.

(Jeppe Aakjær, af Der dukker af disen)

Første slægtled

11.gen.1024/567 CHRISTIAN THOMSEN (1595 eller 1596 - 23/6 1669)
og hans hustru

11.gen.1024/568 CATHARINA DE BEHR (1612 eller 1613 - 10/6 1669)

Christian Thomsen er formodentlig født i Tønder, hvor man bramfrit og på godt dansk kaldte ham Christen. I 1632 benævnes han som ny borger ('Neuburger'), men det behøver ikke at betyde andet, end at han har fået næringsbrev i Tønder, måske efter sin fars død? Måske er han kommet ind i sin svigerfars store virksomhed?

Christian Thomsen blev omkring 1630 gift med en datter af Tønders førende storkøbmand, Berend de Behr (12.gen. 2048/1135), hvis eneste søn var optaget af juridiske studier; det er derfor ikke usandsynligt, at en dygtig og velegnet svigersøn skulle være blevet optaget i hans forretning.

Christian Thomsen blev i hvert tilfælde en stor købmand. Tønders vigtigste eksportvare var levende stude. De kom oppe fra Nørrejylland og blev i store drifter drevet ned ad Oksevejen, som førte ned i Holsten, men undervejs havde afstikkere - som ud til Tønder; her kunne studene græsse i de saftige marskenge og hurtigt lægge sig det huld til, som de havde tabt på den lange vandring, før de blev indskibet og sejlet til Østfrisland eller Holland. Næst efter studene var korn den vigtigste udførselsvare, og dertil kom røget og saltet flæsk.

Som ballast på hjemturen havde man oftest byggematerialer fra Rhinlandet og de berømte hollandske kakler, der pryder så mange gamle hjem i Sønderjylland; desuden hjemførte man vin, tobak, krydderier, klæde og andet godt.

Da Christian Thomsen i eller før 1630 blev gift med 17-18-årige Catharina de Behr, gjorde han nok det bedste parti, han overhovedet kunne gøre i Tønder, i hvert fald med hensyn til penge og indflydelse; men standsbevidst og hoven har den unge dame været.

Christian Thomsen og hans unge hustru Catharina var i 1630 til bryllupsgilde i Tønder, da Gesche (Geske) Lassæus (Las-datter) blev gift med en stor marskbonde fra Ejdersted, Jacob Hunnens. I forstuen stod en dame, Anna, født og opvokset i et borgerhjem i Tønder og gift med rådmand Thomas Andersen (hvem jeg ikke kan gøre rede for!). Anna stod og så sig om efter en siddeplads ved de tæt besatte borde, da en åbenbart snobbet dame opfordrede Anna til at sætte sig ved hendes side. Det ville Anna gerne, men så blev Agneta nødt til at flytte sig. Agneta var bondedatter, men gift med købmand Josias Kiel i Tønder.

Agneta rejste sig, men satte sig på Annas skød, og dér blev hun siddende under det påfølgende skænderi. Catharina Thomsen, Berend de Behrs 18-årige datter, blandede sig i det og råbte: 'En borgerdatter må vel gå forud for en bondedatter!' Agnetas mor svarede: 'En bonde er vel lige så god som en rådmand!', og Agneta selv, der sad på Annas skød, råbte: 'Jeg skider på din rådmandsstand'!

Stor forargelse! Alle råbte i munden på hinanden, og den stakkels Josias Kiel måtte tage skade for hjemgæld på sin kones vegne. En del af bryllupsgæsterne, blandt dem næsten hele byrådet, løb hen ad gaden og brød ind i Josias Kiels hus og øvede et hærværk, knuste og ødelagde vinduer, døre og bohaver!

Josias Kiel ville forståeligt nok have erstatning, men han havde praktisk talt hele byrådet imod sig; den eneste rådmand, der helt stod udenfor alt dette, var Hans Koch. Han prøvede at få sagen retsligt bilagt ved tre af ham udnævnte borgere, men forgæves! Ophidselsen var stadigvæk så stor, at sagen måtte afgøres ved det hertugelige råds dom, som desværre ikke kendes.

.

Christian og Catharina fik syv børn, men med betydelig aldersforskel. Den ældste datter, Botilla, blev født den 30. april 1633, og omkring 1635 kom Beata (lo.gen.512/284) til verden. De to døtre vides der en del om, men næsten intet om de andre børn, udover at en søn blev gift i Ribe i 1669.

Christian Thomsen kom ind i byrådet og var øjensynligt en meget stor mand. I 1654 lod han i Kristkirken et mægtigt epitafium i overdådig brusk-barok ophænge til minde om sig selv og sin familie. Det store gruppebillede af familien må være malet i 1651 eller 1652, for Botilla, der blev gift den 7. september 1651, har frue-hovedtøj, mens Beata, der blev gift hen mod slutningen af 1652 er barhovedet som en ung pige, måske med et hvidt bånd om den opsatte nakkefrisur.

De mørke skyer foroven i billedet splittes af et himmelsk lysskær, hvor Gudfader ser ned til familien, mens engle svæver omkring dem. Alle har hænderne samlet i bøn - undtagen den yngste, en allerkæreste lille pige med hvid blomsterkrans i håret; hun ser ud til at være 2-3 år gammel. De står på et sort-hvid-tavlet gulv, i midten ægteparret Thomsen; han ser ganske jovial ud: Høj skaldepande, venlige øjne, en stor klumpnæse, vejrbidte kinder og fip-skæg med 'Schnurbart'; Catharine ser derimod alt andet end behagelig ud: Hærget, stramtandet, oppustet og matroneagtig; den stivede kniplingskyse sidder lavt omkring panden, men står ud som to vinger om tindingernes stramt tilbagekæmmede hår; halsudskæringen er kantet med flad kniplingskrave; det hele fremhæver kun hendes posede udseende; Beata ser ligefrem yndig ud, rank, slank, med en ungpigelig sødme; de tre drenge, måske i alder fra ti til fem er langhårede med lokker ved ørerne; alle af hankøn har korte kofter over pludderbukser og kravestøvler; Christian Thomsens dragt fremhæves som rent nederlandsk fra ca. 1595 til ca. 1635, altså lidt gammeldags i 1654. Hele familien har flade kraver og manchetter af fine Tønderkniplinger; på en pude på gulvet foran drengene ligger et lille blegt svøbelsesbarn, som ikke skulle glemmes.

Rammen udenom dette billede er en helt overdådig opbygning af forgyldte krummelyrer med et væld af allegoriske figurer og relieffer, mest interessante er de små statuetter, der symboliserer ni alderstrin i mandens liv - alle iført samtidens dragter.

Epitafiet, der er et Flensborg-arbejde, kom op i god tid; i 15 år kunne familien hver søn- og helligdag beundre sig selv og de sindrige symboler.

Også det våbenmærke, som Christian Thomsen havde lagt sig til og ladet anbringe på epitafiet, vidner om hans sans for symbolik: I blått felt ses tre liljer (symbol på livet), der vokser ud af et forgyldt kranium, de to liljer kommer ud af øjenhulerne, den tredje midt op af hovedskallen; hans initialer C og T er anbragt på hver side af kraniet; op fra våbenhjelmens står også tre liljer; de samme ses på et billede med et spædbarn, mens kraniet ses på et billede med en døende olding. Alt sammen sikkert meget fromt og meget gennemtænkt - indtil det overdrevne, synes man nu om stunder.

Christian og Catharine Thomsen døde begge i juni måned 1669, hun den 10., han den 23., muligvis af en smitsom sygdom? Christian Thomsen blev 73, men Catharina kun 56 år.

Andet (kvindelige) slægtled

lo.gen.512/284 BEATA (CHRISTIANSDATTER) THOMSEN
(ca. 1635 - 27/10 1661)

gift 1652 med

lo.gen.512/283 JOHAN(NES) THOMSEN
(ca. 1614 - begravet 8/11 1691)

Beata og Botilla var temmelig jævnaldrende og i nogle år familiens eneste børn, to søstre, der lignede hinanden overordentlig meget. Som døtre af Tønders måske rigeste købmandsfamilie var der tidligt bud efter de to høje, ranke unge piger.

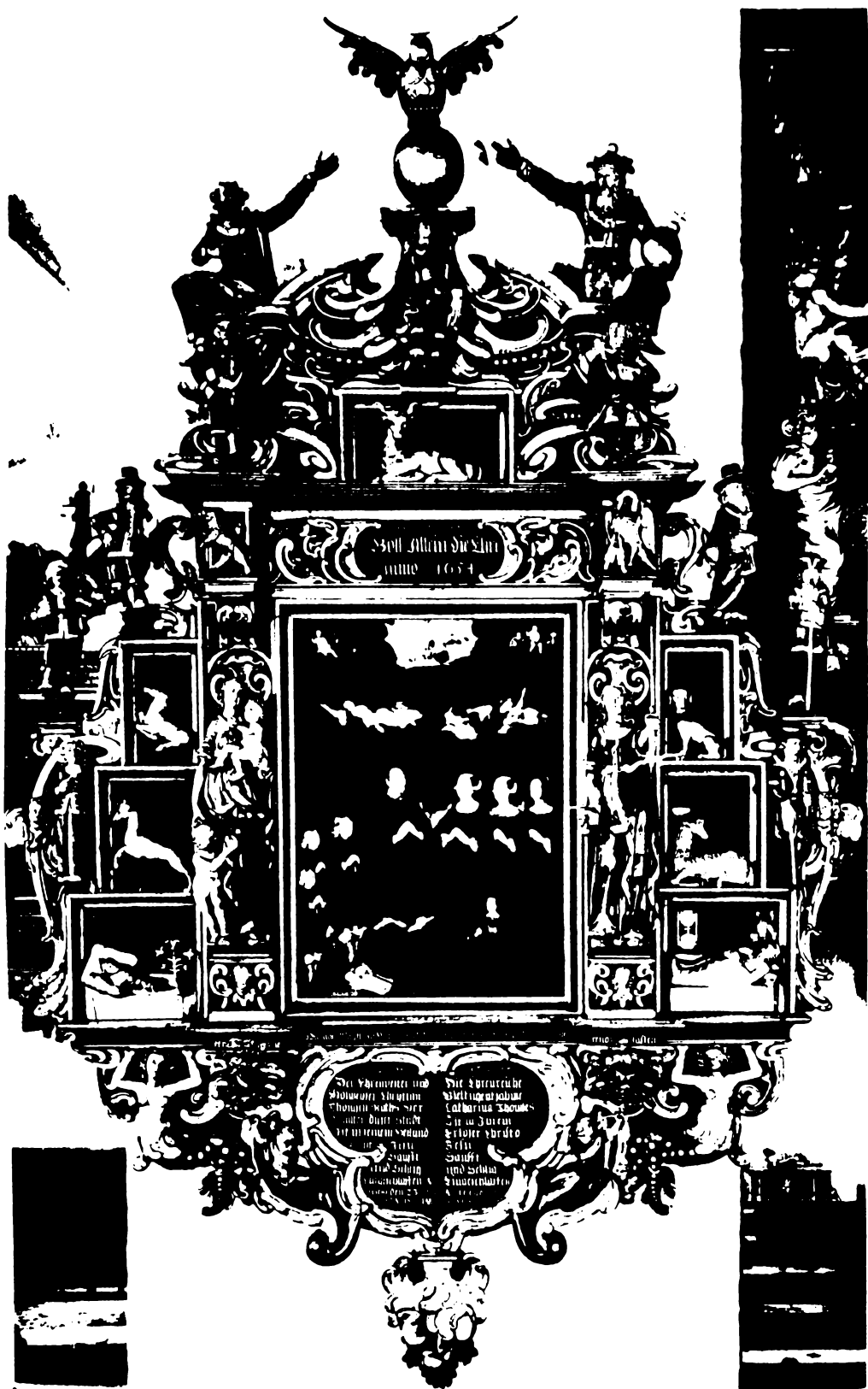
Botilla, den ældste af de to, blev i en alder af 18 år gift med den 28-årige unge købmand Andreas Thomsen (se afsnit XV C, litra c,1, femte slægtled, oversigt over

familiens børn g.) Brylluppet stod den 7.august 1651. Selvskrevne gæster må have været brudgommens ældre bror Johan(nes), der var gift med den Marina Ambders, der var en af de første, som fik dele af det store guldhorn at se, fundet ved Gallehus i sommeren 1639 af den unge kniplepige Kirsten Svendsdatter.

Kun seks måneder efter svogerens bryllup, døde Marina, formodentlig i barselseng, den 5.marts 1652.

Beata var deltagende i familiens sorg. Hun var sød at se på, 17 år. Hun sagde ja, da enkemanden Johan Thomsen friede til hende; han var 38 år og havde en lille søn, Johan Christian; inden året var omme, var de gift.

.



Epitafium af 1654 over Christian Thomsen (1595/96-1669) og hans hustru Catharina de Behr (1612/13-69). Døtrene Botilla (1633-59) g.m. Andreas Thomsen, og Beata (ca 1635-61) g.m. Johan(nes) Thomsen, ses ved siden af moderen. Nationalmuseet fot.

Afsnit XV C

Litra c,5

DE BEHR

INDLEDNING

Navnet de Behr skrives næsten lige så ofte de Bähr (på tysk = bjørn), undertiden Bahr, Beher, Beer eller Bær. Familiens våbenmærke er en brun bjørn, der sidder opret eller rejser sig på bagbenene, i grønsvær mod en blå himmel.

I en ligprædiken, trykt 1662, hævdes det, at slægten de Behr stammer fra Rom fra den berømte 'Familia der Ursinorum' (latin: urs = bjørn, dvs. af bjørnenes slægt). Om der dermed tænkes på italienske fyrsteslægt Orsini, skal være usagt. Megen genealogi er ført på vildspor af en ubændig trang til ædel byrd. (Orsini = lat. Ursinorum),

Forskere af Tønders historie og familier mener, at slægten de Behr må stamme fra Holland. Uden tvivl regner den sig for adelig, hvad jeg da ikke vil modsige; det lille 'de' tyder derpå.

Ved at regne tilbage i en slægt fra de ældst kendte årstal, kan man løseligt anslå, hvornår omtrent tidligere slægtled kan have levet. Med mange forbehold kan det anslås, at den ældst kendte af slægten de Behr må være født omkring år 1500 - med en bred margin på begge sider.

Stamrækken ser således ud:

Første slægtled

15.gen.16384/9073

Brand de Behr (født omkring 1500?)

Andet slægtled

14.gen.8192/4537

Bernhard de Behr (født omkring 1525?), gift med

14.gen.8192/4538

Lummecke

Tredje slægtled

13.gen.4096/2269

Lütke de Behr (ca. 1550? - 1610) gift med

13.gen.4096/2270

Marina

Fjerde slægtled

12.gen.2048/1135

Berend de Behr (1582 - 1661), gift med

12.gen.2048/1136

Botel (Lorenzdatter) Petersen (ca. 1595 - 1661)

Femte (kvindelige) slægtled

11.gen.1024/568

Catharina de Behr (1612 eller 1613 - 1669) gift med

11.gen.1024/567

Christian Thomsen (1595 eller 1596 - 1669)

FEM GENERATIONER AF SLÆGTEN DE BEHR I TYSKLAND OG DANMARK

Han kom til stormogulen
og der, hvor kæmpekålen gror,
men mellem alle kæmper
ham tyktes ingen stor.

Så gik han ned til havet
og stirred' i det klare vand,
han smilte, thi nu havde
han set den største mand!

(Af børnevisen En lille nisse rejste)

Første slægtled

15.gen.16384/9073 BRAND DE BEHR (født omkring 1500?)

Slægtens ældst kendte mand, Brand de Behr, var kejserlig oberst. Efter løseligt at have anslået hans fødsel til omkring år 1500, må den kejser, han tjente, være Karl V, der var tysk-romersk kejser 1519-1556, konge af Spanien og regerede over et verdensrige, hvor solen aldrig gik ned.

Karl V var født og opvokset i Nederlandene og følte sig mest hjemme der. I årene 1521 til 1546 førte han fire krige mod den franske konge Frans I om besiddelser i Italien, som det lykkedes Karl at håndhæve. Desuden kæmpede han mod tyrkere, mod tunesere og algiere. Endelig førte han Den schmalkaldiske Krig (1546-1547) imod de sammen-sluttede nordtyske evangeliske fyrster og vandt. Der har været muligheder nok for en officer i Karl Vs tjeneste for at komme i ilden.

Om Brand de Behr er gået i kejserens tjeneste fra Nederlandene, fra Italien eller måske fra Tyskland, må stå hen. Titlen som oberst er nok Brand de Behrs sidste. Man må regne med, at han var katolik.

Andet slægtled

14.gen.8192/4537 BERNHARD DE BEHR (født omkring 1525?)

og hans hustru

14.gen.8192/4538 LUMMECKE

Bernhard de Behr må være gået over til den lutherske lære; i hvert fald tjente han en luthersk fyrste.

Fyrsten var greven af Pinneberg, ætling af det schaum-burgske hus, Holsten-Pinneberg; det lille fyrstendømme var opstået i midten af 1200-tallet ved deling af Holsten mellem brødre. Den pinnebergske linje levede længst, uddøde i 1640. Pinneberg ligger ved Elben, lidt nordvest for Hamburg, ved den tragtformede flodmundings nordre bred.

I dette lille fyrstendømme var Bernhard de Behr drost - hvilket nærmest må lignedes ved finansminister.

Sidste gang det pinnebergske hus optrådte på historiens scene var i 1459, da den holsten-rendsborgske linje af huset Schaumburg uddøde og det holstenske ridderskab ikke valgte grev Otto af Pinneberg, men kong Christian I af Danmark-Norge til deres hertug. Grev Otto var skuffet og vred og slog stærkt på sit arvekrav. For at slippe for vanskeligheder med ham, lånte ridderskabet Christian I 43.000 rhinske Gylden til at købe grev Otto ud med. Denne uhyre sum må have spækket godt i den fyrstelige kasse, den kasse, som Bernhard de Behr nu 100 år senere sad og administrerede.

Bernhard de Behrs hustru hed Lummecke; det mærkelige navn lyder plattysk eller hollandsk, i hvert fald diminutiv-endelsen -cke, der kommer af -chen, kendt fra navne som Dyveke (= lille due) og Vibeke (= lille kvinde, af Weib-chen).

Tredje slægtled

13.gen.4096/2269 LÜTKE DE BEHR (- 1610)

og hans hustru

13.gen.4096/2270 MARINA (- 1622?)

Lütke de Behr er formodentlig født i Pinneberg - omkring midten af 1500-tallet. Hans fornavn er typisk plattysk og betyder egentlig lillebitte, Lüt-ke, Lüt-chen, måske var han den yngste i en søskendeflok, 'den lillebitte af bjørnene'. Med egen hånd skrev han sig senere Ludtke Beher, men hvor meget man skal lægge i den skrivemåde, ved jeg ikke, man tog det ikke så nøje.

Lütke de Behr bosatte sig i Tønder, og i årene omkring 1570 slog han sig igennem som købmand med den handel, der for byens borgere var så givtig. Hvad han handlede med er angivet i denne morsomme rækkefølge:

Laurbærblade, 'Hohlwurz' (hulrod? et krydderi?), vitriol, 'Diriakel' (= Theriak 'tho den kranken beestern' - 'til de syge dyr', en mavemikstur, ofte med opium, måske især mod kolik?), safran, stødt nellike, pudder (?), ingefær, rosiner, peber, ris, Lüneburg-salt, spansk og frisisk salt, krudt, the, træ, klæde, timeglas, jern, stude, flamske sild, Eimbeck-, Hamburg- og Rostock-øl, fiskegrej, etc.

Omkring 1575 giftede Lütke de Behr sig med en pige, der bar det gode og anvendelige tønderske pigenavn Marina, og de fik seks børn.

I 1579 blev Lütke de Behr medlem af købmandslavet, det berømte Fastelavns-Selskab, og i 1591 blev han medlem af byrådet.

Af de seks børn døde to små drenge i 1603, formodentlig af pesten, der kom til Tønder i 1602, men også ind i 1603 krævede sine ofre.

De fire børn, der blev voksne, én dreng og tre piger, giftede sig alle ind i fremtrædende, velhavende familier i eller ved Tønder.

Lütke de Behr skænkede en stor sum penge til byens hospital, overdrog sin omfangsrige handel til sønnen og de tre svigersønner og døde derpå, kort før sin eneste søns bryllup, i 1610.

.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Tredje slægtled

13.gen.4096/2269 Lütke de Behr (- 1610)
Købmand og rådmand i Tønder,
gift omkring 1575 med
13.gen.4096/2270 Marina (- 1622?)

Børn:

Fjerde slægtled

a) Magdalena
(1576 - 23/8 1661)
gift med
Andreas Thomsen d.y.
(1576 - 22/6 1624)
Købmand og rådmand i Tønder fra 1608
(Afsnit XV C, litra c,1, fjerde slægt-
led, oversigt over familien, b)

12.gen.2048/1135 b) Berend de Behr (se nedenfor)

c) Catharina (1585 - 7/7 1659)
gift med
Balthasar Alteneck (8/11 1632),
fra 1607 slotsskriver på Trøjborg,
købmand, fra 27/2 1619 rådmand i Tønder.

d) Heilwig (1587 - 9/10 1653)
gift med
Thomas Andersen d.æ.
(1575 - 19/10 1639), købmand og rådmand
i Tønder

samt to små drenge, der døde i 1603, for-
modentlig af pest.

Fjerde slægtled

12.gen.2048/1135 BEREND DE BEHR (/12 1582 - 15/3 1661)
og hans hustru

12.gen.2048/1136 BOTEL (LORENZDATTER) PETERSEN
(1594 eller 1595 - 13/4 1661)

Berend de Behr blev født i Tønder i december 1582. Han døbenavn er formodentlig Bernhard; undertiden kaldes han Bernt, men oftest Berend. Han gik i latinskolen i Tønder, hvis dygtige rektor Laurentius Thomaeus gav den velbegavede dreng et solidt grundlag i kristendom og de tilkommende studier; det latin, som Berend lærte i sin barndom, sad godt fast - til nytte og glæde for ham gennem hele livet.

17 år gammel blev Berend sendt på et to-årigt gymnasium i Hamburg, og derpå har han 'bey Occasion seiner Kauffmannschaft verschiedene Academien als Rostock / Rintelén /Cölln / Leyden / Utrecht / Groningen und viele andere Städte peregrinando (= i det fremmede) besucht und daselbt mit den Professoribus vornehmste Kundschaft gemacht'; sikkert en første-classes uddannelse for en dygtig ung mand.

Efter at hans to små brødre var døde i 1603, var Berend sine forældres eneste søn. I 1610 må hans far, Lütke de Behr, have følt, at døden nærmede sig; han overdrog sin omfattende handelsvirksomhed til Berend og de tre sviger-sønner, Andreas Thomsen d.y., Balthasar Alteneck og Thomas Andersen d.æ.; Lütke de Behr var død, inden Berendts bryllup fandt sted den 18.november 1610. Berend var da knapt 28 år og hans brud 16! Hun hed Botel (= Bodil!) og var datter af en storkøbmand i Tønder, Lorenz Petersen (13.gen. 4096/2271).

Berend de Behr nævnes 8/6 1611 som 'ny borger', måske hentydes der til det næringsbrev, som han kan have fået efter faderens død? Han blev medlem af købmandslavet i 1613 og fra 9.februar 1618 fik han sæde i byrådet.

Berend de Behrs handel voksede hurtigt, han anses for at være den største og fornemste (!) købmand, som Tønder nogensinde har haft. Han havde forretningsforbindelser i Stralsund, Rostock, Skåne, Sjælland, Norge, Hamburg og

Holland,- handlede med klæde, silke, krydderier, bygge-materialer, stangjern, sild og især med kvæg.

Han afkøbte jyske adelsmænd over 100 stude ad gangen og sendte dem som levende fragt til Holland. I 1614 udførte han halvdelen af alle stude fra hele Tønder Amt; i 1622 næsten halvparten af de 1042 stude, der blev udskibet af Tønders handelsmænd; i 1631 udførte han 485 af de 2065 stude, 'som gik over havet'!

Østersøhandelen gik over Åbenrå. Fra gammel tid havde Tønder haft fri ind- og udskibning i Åbenrå, men i 1620 opstod der uenighed, og de Behr kunne ikke få gennemført denne hævdevundne ret. Der måtte et hertugeligt dekret til, som beordrede Åbenrå-borgerne til at gengive tondringerne deres rettigheder og betale dem erstatning for de tab, som denne uenighed havde medført.

Berend de Behr slog sig også på ejendomshandel og har sikkert tjent en del derved.

I 1622 gav han og hans hustru Botel en pragtfuld messinglysekrone til Kristkirken til minde om hans forældre; sandsynligvis var moderen, Marina, død kort forinden; lysekronen kendes på, at dens topfigur er en opretstående bjørn, mens hængekuglen er smykket med en vindrueklase. Naturligvis var Berend de Behr blandt giverne af Kristkirkens berømte sangerpulpitur.

.....

Med Christian IVs nederlag ved Lutter am Barenberg i 1626, kom krig og plyndringer uhyggeligt nær. Berend de Behr blev 'Stadthauptmann', chef for borgervæbningen i Tønder - fra februar 1627 til og med 1629. Det var måske ham selv, der fandt musketerer og hellebardere snorksovende ved to af byportene og ruskede dem op af søvnen? I august bestilte de Behr 'gut Muschetenpulver', bly og lunter i Holland, finansierede selv indkøbet af ammunition. Den 4. september forbød han alle våbenføre mænd at forlade Tønder, og han befalede - da hamstring og vildt kornopkøb satte ind - at alle skulle forsyne sig med brød og øl. Da de

kongelige tropper - på vild flugt for de kejserlige - røvede og plyndrede i den østlige del af Tønder Amt, forbød han al handel med marketendere og krigsfolk.

De urolige tider fortsatte, måske særlig på havet, hvor sørøvere overfaldt fragtskibene. Det blev derfor almindeligt, at de tungt lastede skibe ventede i bugten ved Emmerlev nord for Højer, til der var samlet en lille flåde; skibsrederne beskikkede da den mest erfarne skipper til 'Admiral der Flotte' eller leder af konvojen. I 1632 havde Berend de Behr udsendt et skib fra Højer til Holland - med stude, forsikret for 1200 Rtlr. i Hamburg; dette skib med sit gæve mandskab ombord, fangede ude på havet en fribytter fra Ostende og besatte selv sørøverskibet!

Ikke underligt, at Berend de Behr havde søvnløse nætter, som han forkortede med at vandre frem og tilbage i sit hus, mens han citerede latinske oder og salmer; helt op i sin høje alder kunne han fremsige 'Buchanani Psalterium Davidicum' udenad!

.

Allerede før krigen havde handelen ikke været så blomstrende som før, indtægterne blev mindre, og man måtte sætte tæring efter næring. Det købmandslav, der fra midt i 1500-tallet havde boltret sig med fastelavnsgilder og andre overdådige fester, havde i de senere år bestandig skåret ned på udgifterne, men fra og med 1622 indstillede det alle festligheder.

Gildeskapitalen blev betroet i ærlige hænder, og disse hænder sad på rådmand Balthasar Alteneck; han var slotsskriver ude på Trøjborg nord for Tønder, han var købmand og svoger til Berend de Behr, gift med søsteren Catharina.

Da Balthasar Alteneck døde i 1632, blev gildeskapitalen betroet til hans ældste søn Lütke, rådmand og købmand som sin far. Men Lütke Alteneck druknede, gik ned med skib, mand og mus, stude, gods og rede penge i en forrygende storm i 1641. Tabet var stort i enhver henseende.

Lütkes bror Lorenz overtog nu købmandslavets gildeskapital. Skønt moderen, Catharina de Behr, havde været særdeles velhavende, var familien nu blevet så fattig, at Lorenz ikke var god for den ham betroede kapital; i 1647 eftergav borgmester og råd ham gælden mod en kontant udbetaling på en fjerdedel af dens pålydende. Dette var Fastelavnsgildets svanesagn.

.....

Berend og Botel fik ni børn, én søn og otte døtre. To af døtrene døde som små. De syv, der blev voksne, vil jeg gøre rede for allerede her.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Fjerde slægtled

12.gen.2048/1135 Berend de Behr
(/12 1582 - 15/3 1661)
Rådmand i Tønder
gift 18/11 1610 med
12.gen.2048/1136 Botel (Lorenzdatter) Petersen
(ca. 1595 - 13/4 1661)

Børn:

Femte slægtled

- a) Marina
(1611 - 27/6 1643)
gift 1) med Franz von Lahr
(død før 1634), købmand.
gift 2) 1639 med Josias Kiel
(1596 - 24/7 1673),
købmand i Tønder, han
gift 1) med Agneta Mikkelsdatter Christens
(død i eller efter 1630)
- b) Ludolf de Behr
(- 1682), licentiatus juris
utriusque i Tønder, gift med ??
- c) Botilla (-)
gift med
Heinrich Schallichius
(- 4/5 1648), statssekretær og
advokat, formodentlig på Gottorp i
Slesvig By.

- 11.gen.1024/568
- d) Cahtarina de Behr (se nedenfor)
 - e) Lucia (1617 - 5/6 1643)
gift med
Johann Schlick fra Minden i Westphalen
 - f) Agathe (- begravet 19/4 1675)
gift med
Hermann von Langenberg
(1602 eller 1603 - 28/7 1673)
Købmand og rådmand i Tønder
 - g) Laureta (- begravet 8/3 1697)
gift 27/6 1647 med
Peter Preuss (- 10/12 1686)
Kornskriver, købmand, rådmand og
borgmester i Tønder

samt to små piger, der døde tidligt.

.

Rækkefølgen er noget usikker, da mange fødselsdata mangler. Der findes fyldigere oplysninger om Ludolf de Behr, som førte slægten videre. Den uddøde i 1709 med borgmester Johann Christian de Behr, formodentlig hans søn.

Det ældste barn i søskendeflokken i Berend de Behr og Botels hjem var Marina; hendes første ægteskab med Franz von Lahr synes ret kort, men efter en del års enkestand giftede hun sig med den købmand Josias Kiel, hvis hus og hjem var blevet raseret af en flok vrede bryllupsgæster i 1630, fordi hans første hustru, Agneta, havde fornærmet medlemmerne i byrådet. Efter Agnetas død må forholdet mellem Josias Kiel og byrådet have bedret sig stærkt, så stærkt at en ægteskabelig sammensvejsning lod sig gøre. En datter af Marina og Josias Kiel var den Gesche (Geske), som den 14. januar 1656 blev gift med den navnkundige kniplingshandler Johann Steinbeck, der blev myteskabende (se s. 110).

Lucias mand, Johann Schlick var blandt de mange reformatorer, der flygtede fra Westphalen, hvor katolikkerne for frem imod dem med stor grusomhed. Flugtruten er formodentlig gået ad floden Ems til Emden og derfra med skib til Tønder eller andre steder, hvor de kunne være i fred.

Både Marina og Lucia døde i 1643, måske i barselseng? Hvordan kvindernes lod end var, blev dog hvert nyt bryllup fjeret med fest og glæde, således også da den yngste af Botel og Berend de Behrs døtre, Laureta holdt bryllup med kornskriver, senere borgmester, Peter Preuss. Nogle vittige hoveder havde i dagens anledning forfattet en munter vise med overskriften

Per und Laures Brullup Schnack
 uth Korthwiell erdacht thom Ehrn
 Herrn Peter Preussen als Broygam und
 Junffer Laurethe de Bahr,
 dessen Brudt im Jahre 1647
 den 27 juny.

Hvis denne skønne blanding af plattysk og dansk skal oversættes, må det blive omtrent sådan: 'Per og Laures bryllupssnak, tænkt som tidskort til ære for hr. Peter Preuss som brudgom og jomfru Laureta de Behr, hans brud i året 1647 den 27. juni'. Visen er lavet som en snak mellem to bønder, der bruger mange danske vendinger i det plattyske og som underfundigt hentyder til Pers vellykkede bjørnejagt!

Det var den Peter Preuss, der sammen med nogle andre storborgere - i sidste ende af 1600-tallet - blev ilde lidt af mange i Tønder for ufin omgang med pengesager, leflen for Gottorphoffet og tyranni over for medborgere.

.....

'1. januar 1651' står der på en mindetavle, som Berend de Behr lod ophænge i Kristkirken på en beskeden plads, på vestsiden af sydvestligste bærepille, hvor den ikke blev set af mange kirkegængere. I sig selv er mindepladen yderligt beskeden i sammenligning med mange af de samtidige voldsomt prangende epitafier, og det til trods for at Berend de Behr var byens rigeste mand, eller måske netop derfor. Den enkle træplade har en smuk profileret ramme; på det mørke træ er alt skrevet på latin med gule bogstaver: Under hans døbenavn og titel som rådmænd i Tønder ses et par våbenmærker og nogle valgsprog. På våbnet til venstre ser man den oprettsiddende bjørn, med

omskriften: 'Du skal ikke røre en bjørns dampende snude'. På våbnet til højre, som måske kan være hans hustrus eller moders, ses en mand på vej op i eller ned fra et træ, med omskriften: 'Intet er umuligt for Kristus'; måske er det Zachæus i figentræet? Midt mellem disse to våben ses - utydeligt - en slags vildmand stående med store støvler på midt i nogle vækster, og dette billede har sikkert forbindelse med det første valgsprog: 'Begynd blot at tro på Gud, så vil du være frelst, fodbeklædt (beskyttet) mellem torne'. Det næste valgsprog tydes sådan: 'Selvom underverdenens konge ubehersket råber til mig fra verden og underverden og fremsætter frygtelige trusler, vil jeg dog ikke underkaste mig ham, men tværtimod gå dristigere, i tillid til din store hjælp, Jehova'. Under en lille stiliseret blomst står til sidst: 'Guds højre hånd kan vende alt til det bedre'.

(Til oversættelsen af disse latinske indskrifter samt til indsamling af genealogisk stof har jeg fået bistand af min fætter, civildommer Jørgen Kisbye Møller).

Alt tyder på, at Berend de Behr har været en alvorligt troende mand, lidt af en filosof og meget glad for latin, dertil mere ansvarsbevidst og mere beskeden end så mange andre.

Berend de Behr døde den 15.marts 1661, 78 år og 4 måneder gammel, og den 13.april samme år døde Botel, i en alder af 66 eller 67 år.

.

Femte (kvindelige) slægtled

11.gen.1024/568 CATARINA DE BEHR (1612 eller 1613 - 10/6 1669)
gift før eller i 1630 med

11.gen.1024/567 CHRISTIAN THOMSEN (1595 eller 1596 - 23/6 1669)

Catharina de Behr var vistnok det fjerde barn i flokken af ni søskende i Tønders rigeste og mest fremtrædende købmandshjem, født 1612 eller 1613. Kun 17-18 år gammel blev hun gift med den dygtige og stræbsomme Christian Thomsen, der

var omtrent dobbelt så gammel som hun selv. Catharina har sikkert som ung været ganske køn, men meget tyder på, at rigdom og medgang var gået hende til hovedet, og det er ikke utænkeligt, at Christian Thomsen i hende mest af alt så et godt parti. (Se afsnit XV C, litra c,4, første slægtled).



Mindetavle af 1651 over Berend de Behr (1582-1661).

Afsnit XV C

Litra c,6

BOTEL (LORENZDATTER) PETERSEN

INDLEDNING

Slægten synes hjemmehørende i Sønderjylland med blandede tyske og danske navnetraditioner. Stamrækken er i kort-hed denne:

Første slægtled

13.gen.4096/2271

Lorenz Petersen (1572 - 1618) gift 1598 med

13.gen.4096/2272

Marina (Thomasdatter) Andersen (1573 - 1643)

Andet (kvindelige) slægtled

12.gen.2048/1136

Botel (Lorenzdatter) Petersen (1594 eller 1595 - 1661)

gift 1610 med

12.gen.2048/1135

Berend de Behr (1592 - 1661)

TO GENERATIONER AF SLÆGTEN PETERSEN I TØNDER

- men des længer kan vi skue
over markens lærketue,
følge desto mere frit
fugle-sving og sole-ridt!

(Chr. Richardt, af Venner, se på Danmarks kort)

Første slægtled

13.gen.4096/2271 LORENZ PETERSEN (1572 - 16/6 1618)

og hans hustru

13.gen.4096/2272 MARINA (THOMASDATTER) ANDERSEN
(1573 - 12/11 1643)

Lorenz Petersen blev født i 1572, formodentlig i Tønder, i et velstående købmandshjem. Hans fornavn er den tyske udgave af det latinske helgennavn Laurentius; danske udgaver af navnet er især Laurids, Lars, Lasse. Lorentz kan staves forskelligt; navnet var umådelig yndet i Sønderjylland, hvor mange slægter idag bærer efternavnet Lorentzen; endelsen -en eller -sen er udpræget dansk.

Lorenz Petersen gik købmandsvejen og i 1589, kun 17 år gammel, giftede han sig med den 16-årige Marina, der var af gammel købmandsslægt i Tønder, datter af Thomas Andersen (14.gen.8192/4543, identisk med 12.gen.2048/1129) og hans hustru Cathrine Hansdatter Jensen (14.gen.8192/4544, identisk med 12.gen.2048/1130) (se afsnit XV C, litra c,1, fjerde slægtled).

Marinas far var død den 2.maj 1588. Når moderen indlod sig på at bortgifte sin purunge datter til et ungt menneske på 17 år, må der have været tungtvejende grunde, enten at de to unge allerede havde et fælles barn i vente, eller at den ungdommelige Lorenz var et så godt parti, at moderen trygt kunne lade ham få sin ældste datter. Som enke så hun sikkert gerne Marina vel forsørget. Ingen fødselsdata peger på den første mulighed, jeg tror, at den anden mulighed er den rette.

Lorenz var en velanskreven ung mand, der i 1588 - kun 16 år gammel - var blevet medlem af købmandslavet; for at blive medlem af dette byens fornemste lav, behøvede man enstemmig tilslutning fra lavets medlemmer samt solide pekuniære forhold. Meget tyder på, at Lorenz Petersens far er død tidligt, at sønnen har overtaget arven og købmandsvirksomheden, og at han var en dygtig og selvstændig ung mand. Senere blev Lorenz Petersen da også medlem af byrådet.

.....

Lorenz og Marina fik ni børn, hvoraf de tre døde som spæde. Der er ikke mange konkrete oplysninger om familien, men noget kan læses ud af det smukke barok-epitafium, der hænger i Kristkirken, ind mod midtergangen på den midterste af de tre sydlige bærepiller.

Lorenz Petersen døde den 16.juni 1618, kun 46 år gammel. Epitafiet blev ophængt i 1619, altså efter hans død, men det store familie billede er nok malt i hans levetid. Han ses som en mørkhåret mand med mørkt kortstudet fuldskæg. Bag ham knæler hans to sønner. Mellem Lorenz

Petersen og hans hustru ses tre blege svøbelsesbørn ligge på én pude på gulvet, måske var de trillinger? Marina knæler, rank og pæn, i sin sorte, udhængende fløjlskåbe og bag hende fire voksne døtre. Hele familien har stivede pibekraver – som de danske præstekraver! De knæler i velordnede, rolige rækker i stærk kontrast til baggrundens dramatiske dommedagsscene, hvor kunstnerens selvportræt ses nederst til venstre. Højere oppe på epitafiet er der et billede af Kristi himmelfart, og på rammen forskellige allegoriske figurer, men alt forholdsvis afdæmpet i den tidlige barokstil.

Hele epitafiet må være fuldentt efter Lorenz Petersens tidlige, sikkert uventede død; hans fødselsår 1572 og hans dødsår 1618 kan nemlig aflæses i den to-delte latinske indskrift under familie billedet; det er et såkaldt 'chronodistichon', hvor man finder frem til de to årstal ved at læse de særligt fremhævede bogstaver som romertal og lægge dem sammen!

Af de seks børn, som voksede op i familien kendes med sikkerhed kun to døtre, og den ene kun flygtigt, Margaretha, der blev gift med Claus Cordes til Buchhorst i Lauenburg. Derimod kendes datteren Botel temmelig godt, og Lorenz Petersen havde den glæde at se hende vel gift i en meget ung alder.

.....

Marina, der fik gjort epitafiet færdigt og fik det hængt op i Kristkirken, var enke i 25 år. Hun oplevede krig og besættelse og onde tider, før hun døde den 12. november 1643, 70 år gammel.

Andet (kvindelige) slægtled

12.gen.2048/1136 BOTEL (LORENZDATTER) PETERSEN
(1594 eller 1595 – 13/4 1661)

gift 18/11 1610 med

12.gen.2048/1135 BEREND DE BEHR (/12 1582 – 15/3 1661)

De kilder, jeg har øst af, er uenige om Botels fødselsår, 1594 eller 1595. Hendes navn Botel kommer af det nordiske

Bodil, der i jysk udgave bliver til Botilde eller Botel. En datter og en datterdatter til Botel kom til at hedde Botilla, vel sagtens fordi man fandt Botel for bondsk og for jysk.

Botel voksede op i gode kår i det store købmandshjem, - og siger en kilde - hun var ikke fyldt 16 år, da hun den 18. november 1610 holdt bryllup med en velbegavet, veluddannet ung købmand på knapt 28 år, Berend de Behr.

.



Epitafium af 1619 over Lorentz Petersen (1572-1618) og hans hustru Marina Thomasdatter Andersen (1573-1643). En af døtrene bag hende er Botel (1594/95-1661), g.m. Berend de Behr. Nationalmuseet fot.

Afsnit XV C

Litra c,7

MARINA (THOMASDATTER) ANDERSEN

INDLEDNING

Slægterne bag Marina Thomasdatter Andersen træffer vi her for anden gang, men - for systemets skyld - med nummerering i forhold til hendes egen placering blandt anerne.

Fædrene stamrække:Første slægtled

17.gen.65536/36337
Anders (omkring 1460 -)

Andet slægtled

16.gen.32768/18169
Momme Andersen (1484 -)

Tredje slægtled

15.gen.16384/9085
Anders Momsen
(1512 - 1559) gift med
15.gen.16384/9086
Marina? (- 1554)

Fjerde slægtled

14.gen.7192/4543
Thomas Andersen gift med
(1542 - 1588)

Femte (kvindelige) slægtled

13.gen.4096/2272
Marina Thomasdatter Andersen (1573 - 1643), gift med
13.gen.4096/2271
Lorenz Petersen

Mødrene stamrækkeFørste slægtled

15.gen.16384/9087
Hans Jensen

Andet (kvindelige) slægtled

14.gen.8192/4544
Cathrine Hansdatter Jensen
(1551 - 1608)

Hendes fædrene slægt er beskrevet i de fire første slægtled i afsnit XV C, litra c,1, og hendes mødrene slægt i afsnit XV C, litra c,2. Beskrivelserne skal ikke gentages her.

Ane-sammenfaldet er opstået ved, at Marinas oldedatter (= datters datterdatter), den purunge Beata Christiansdatter Thomsen (10.gen.512/284) giftede sig med en enkemand i moden alder, som var Marinas brorsøn, Johan(nes) Thomsen (10.gen.512/283), hvilket medførte ane-tab for deres fælles børn og disses afkom.

Marina var ganske uvidende om dette, hun var død ni år før deres bryllup. Marina står her - med de før omtalte slægter i ryggen - som en ung pige, et kvindeligt led i sin faders stamrække; hun bør i denne egenskab have sin egen beskrivelse.

MARINA THOMASDATTER ANDERSEN I TØNDER

Hvad skal jeg sige, når jeg går
blandt blomsterne i enge,
hvor fuglesangen sammen slår
som tusind harpestreng!

(Brorson, af Op al den ting)

Femte (kvindelige) slægtled

13.gen.4096/2272 MARINA THOMASDATTER ANDERSEN
(1573 - 12/11 1643)

gift 1589 med

13.gen.4096/2271 LORENZ PETERSEN
(1572 - 16/6 1618)

Marina var den førstefødte i hendes forældres unge hjem i Tønder. Hendes far havde måttet banke den fædrene handelsvirksomhed op igen, efter beslaglæggelse af familieejendom og formue fra 1554 til 1559. Hendes farfar, Anders Momsen (se afsnit XV C, litra c,1, tredje slægtled) var kommet for skade i 1554 i selvforsvar at dræbe en adelsmand, hvorefter al hans ejendom blev beslaglagt som mandebod til hertug Hans, indtil hans død som fredløs i udlandet 1559.

Forholdene i Marinas barndomshjem har derfor nok været særligt arbejdsomme og stræbsomme, da der var meget at indhente. Men tiderne var gunstige for en dygtig ung købmand.

Marina fik fire søskende: Andreas, Catharina, Anna og Hans (11.gen.1024/565); hun var kun 15 år, da hendes far pludseligt døde, den 2.maj 1588, 45 år gammel.

Året efter blev Marina gift, 16 år var hun kun, med sin unge ven, den 17-årige, meget lovende købmand Lorenz Petersen.

Med Marina kan vi afslutte vores omgang med det store handelsdynasti i Tønder, fra byens opblomstring til det fulde flor og den triste henvisnen. Tiden derefter var moden for pietismen og Brorsons salmer på dansk.

For morskabs skyld vil jeg slutte med den rene kvindelinje, fra Marinas mor og til Marinas tipoldebarn, der også bar det gode tønderske pigenavn Marina:

Cathrine Hansdatter Jensen (1551 eller 1552 - 1608) gift med
Thomas Andersen (1542 - 1588)

Datter

Marina Thomasdatter Andersen (1573 - 1643) gift med
Lorenz Petersen (1572 - 1618)

Datter

Botel Lorenzdatter Petersen ((1594 eller 1595 - 1661) gift med
Berend de Behr (1582 - 1661)

Datter

Catharina de Behr (1612 eller 1613 - 1669) gift med
Christian Thomsen (1595 eller 1596 - 1669)

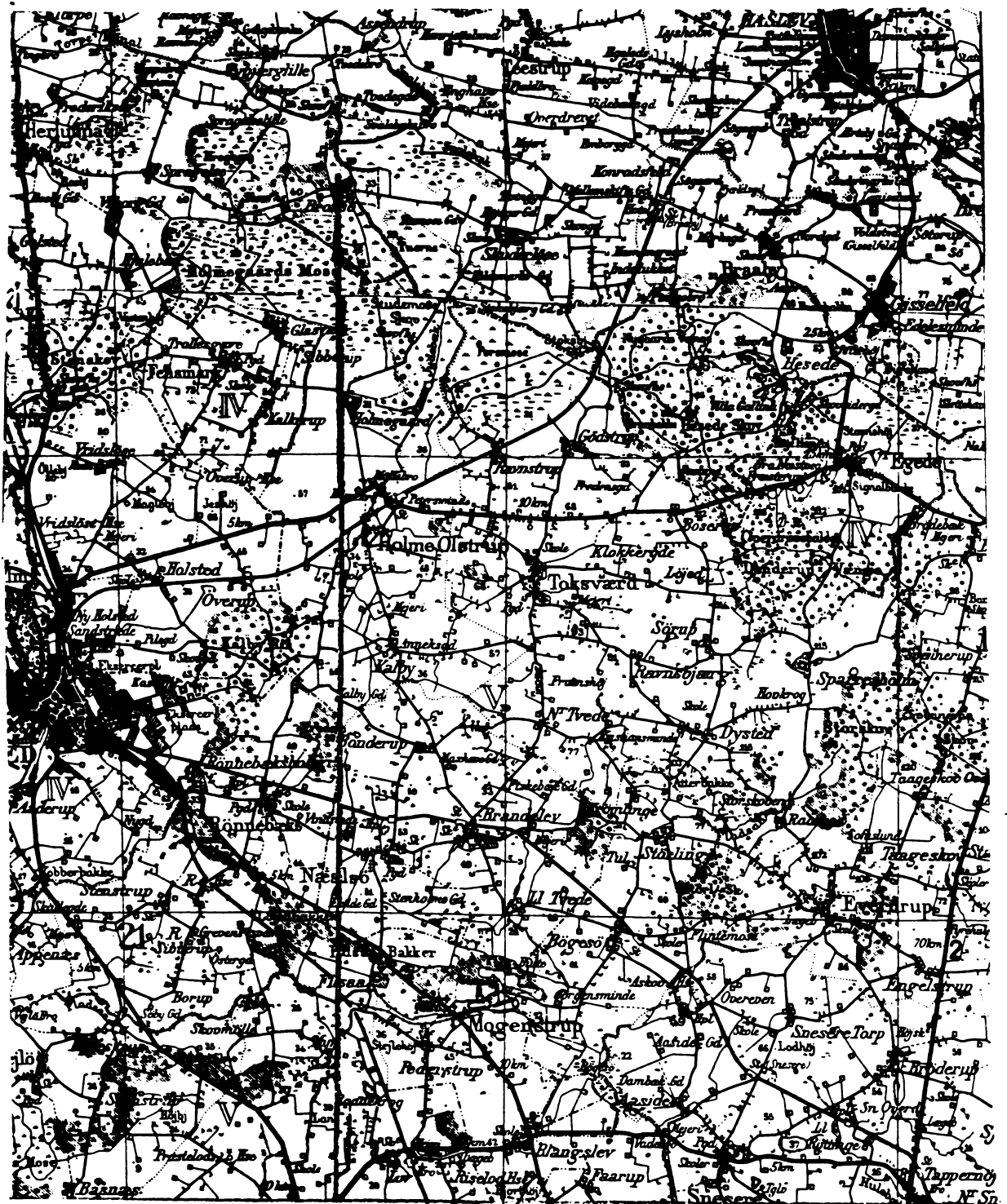
Datter

Beata Christiansdatter Thomsen (ca. 1635 - 1661) gift med
Johan(nes) Thomsen (ca. 1614 - 1691)

Datter

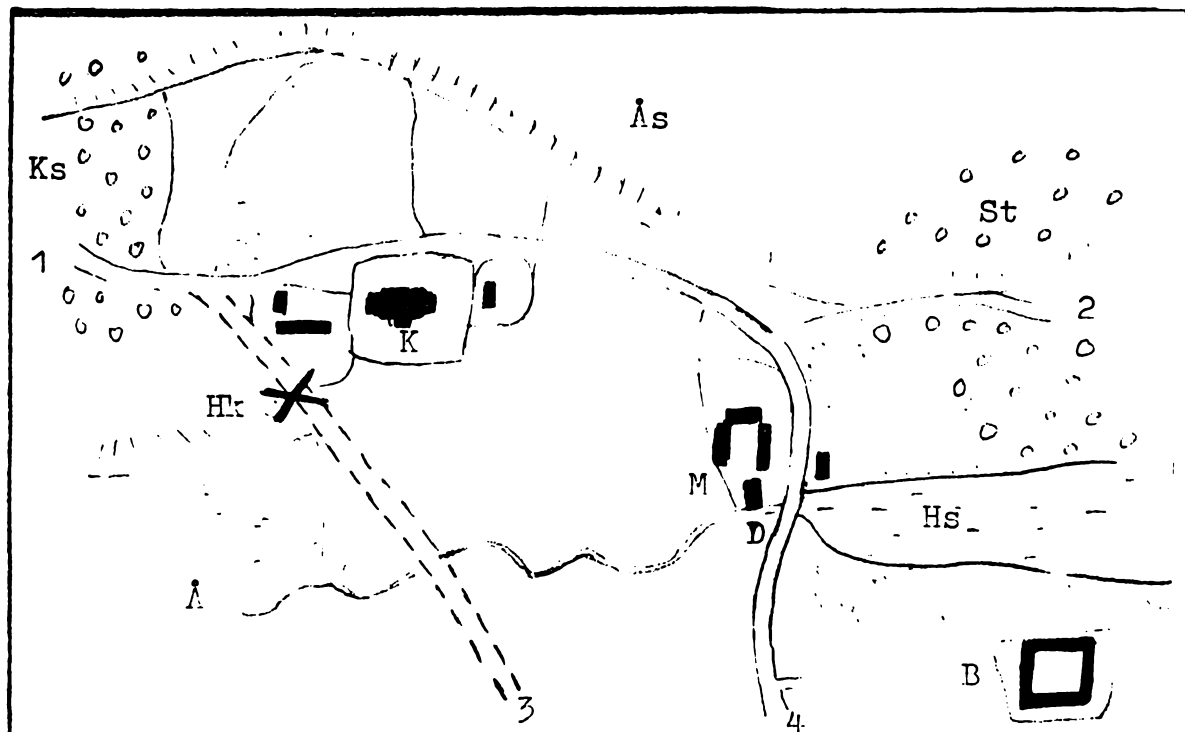
Marina Thomsen, gift ca. 1686 med
Rektor Hahnefeldt.

Det er gennem Marina Thomsen og rektor Hahnefeldts søn Johann Christoph Hahnefeldt (8.gen.128/71) at vi føres til slægten Egeberg og derfra til slægten Gasman og endelig til vores proband: Christian, Merete og Claus Oldenburg!



Afsnit XV D

Egnen omkring Mogenstrup m. Grevensvænge, Fladså, Pederstrup og Blangslev. Øverst fra v. mod ø. Herlufmagle, Holmegård, Gissel-feldt, Troelstrup og Søtorup. Generalstabskort 1:100.000, 1948.



Mogenstrup 1806

- | | |
|----------------------------|--------------------|
| 1. Til Næstved og Næstelsø | Ks. = Kirkeskov |
| 2. " Bøgesø | Ås = Mogenstrup Ås |
| 3. " Præstø (projekt.) | St. = Stenskov |
| 4. " Præstø | Hk. = Helligkilde |
| | K. = Kirke |
| | Å = Fladså |
| | M. = Møllehuse |
| | D. = Dæmning |
| | Hs. = Hjørtso |
| | B. = Borupgård |

Afsnit XV D

MARIE ELISABETH SIMONSDATTER (SIMONSEN)

INDLEDNING

Navnet. Efternavne har fra gammel, ældgammel tid bestået af faderens fornavn med et genitiv-s, der ofte faldt ud ved siden af et andet 's', og derpå -søn eller -datter. Det gjaldt for alle, fra kongen og nedefter. Kun i enkelte tilfælde, når moderens byrd overgik faderens, kunne efternavnet tages efter moderen, f.eks. Svend Estridssøn, ikke Svend Ulfssøn, fordi Estrid var kongedatter, Ulf blot jarl.

Mange har fået eller taget sig et ekstra tilnavn - og disse tilnavne blev ofte hængende som slægtsnavne. Det var oprindeligt almindeligt, at gifte kvinder beholdt deres fulde døbenavn; også deres tilnavn. Birgitte Gøye hed ikke Birgitte Trolle, Gertrud Rasch hed ikke Gertrud Egede. Men havde man ikke noget tilnavn, gled det lange ...-datter ofte ud i daglig tale, og blev erstattet med ægtemandens fornavn eller stilling i genitiv: Karin Jespers var Jespers kone, Sofie Niels Ras var Niels Rasmussens kone (det er svært at sige Sofie Niels'), Stine Slagters var slagterens, Kirsten Skomagers var skomagerens kone.

Først engang i 1700-tallet blev det almindeligt, at kvinder skiftede efternavn ved indtrædelse i ægtestanden, men denne skik er i vort århundrede ved at opgives igen. Det nyeste er, at kvinder skal angive, at de vil skifte til mandens navn, gør de det ikke, beholder de deres pigenavn.

Kvindernes navneskift hang nok sammen med ægtemandens titel, og titler kom på mode med enevælden. Grevinder, oberstinder, etatsrådinder kunne ikke godt hæfte titlen på deres pigenavn. For at tage et eksempel fra den følgende tekst: Grevinde Danneskiold kunne ikke kalde sig grevinde Kaas, selvom hendes slægt var af ældre adel end grevens; ville hun kalde sig grevinde, måtte hun skifte til gemalens efternavn.

Andre, der ikke fik titler med ægteskabet, satte fru eller madam foran mandens efternavn. Frue var finere end madame eller madamme, som man sagde her i landet.

Iøvrigt passede kvinders navneskift godt til romantikkens syn på kvinder.

I bonde- og håndværkerstanden havde man andet at gøre end at tage sig af den slags morsomheder. Man tiltalte hinanden ved fornavn eller med bestillingen: 'Du, møller'! 'Du, smed'! Disse erhvervsnavne blev undertiden hængende som slægtsnavne, ofte endda fortyskede! Men ellers skiftede man efternavn med hver ny generation. Dette holdt sig indtil navneforordningen af 1826. Den kom til at berøre menneskene i den følgende stamrække.

Første slægtled

6.gen.32/19

Simon Pedersen (ca. 1773 - 1823) gift med

6.gen.32/20

Ane Olsdatter (ca. 1771 - 1858)

Andet (kvindelige) slægtled

5.gen.16/10

Marie Elisabeth Simonsdatter (1806 - 1888) gift med

5.gen.16/9

Frederik Christian Egeberg Gasmann (1804 - 1852)

TO GENERATIONER PÅ MOGENSTRUP VANDMØLLE

Dybt nede mellem Banker ret som i en Tragt,
 Hvor tykke Bøgetræer ere Bankernes Pragt,
 Der slynger sig en Skovvei, der risler en Bæk,
 Der Vandmøllen skjuler sig bag ved sin Haugehæk.

(Chr. Winther, Træsnit, af Svend og Inger)

Første slægtled

6.gen.32/19 SIMON PEDERSEN (ca. 1773 - 13/6 1823)

og hans hustru

6.gen.32/20 ANE OLSDATTER (ca. 1771 - 7/2 1858)

Simon Pedersen er født ca.1773, formodentlig på enten Gisselfeldt eller Holmegård gods. Han var ganske sikkert uddannet som møller.

På Gisselfeldt kloster residerede i 1801 greve Christian Conrad Sophus Danneskiold-Samsøe. Han var i sind og skind en mand af sin tid; hans portræt viser Napoleonstidens vejrbidte type med kortklippet, vindblæst hår - iklædt kammerherreuniform med høj, opretstående krave omkring en masse 'kalvekrøs'. Grev Danneskiold købte i 1801 Holmegård og Broksø, der dengang var ét gods, for 200.000 rd., men frasolgte straks Broksø til godsets tidligere ejer, von Post. Grev Danneskiold var ivrig for bøndernes frigørelse og fik gennemført 80 selvejer på Holmegård, men ikke på Gisselfeldt, hvor bønderne satte sig imod de nymodens idéer.

Greven var gift med Johanne Henriette Valentine Kaas, af gammel dansk adel. Hun roses højt for sit milde sind og sin omsorgsfulde dygtighed. (Som enke gennemførte hun i 1825 sin mands tanke om at oprette et glasværk ved Holmegård mose).

Til Holmegård hørte - foruden et udstrakt bøndergods - også 6 kirker, blandt disse også Mogenstrup kirke (8 km fra Næstved ad vejen mod Præstø) med kirkeskov og en 'Helligkilde', der i umindelige tider havde tiltrukket en mængde mennesker og et årligt 'Kildemarked'.

I juni 1801 solgte møller Mathias Pedersen vandmøllen i Mogenstrup med alle dens bygninger, marker (kun de allernærmeste?), indretninger samt to huse til grev Danneskiold for 8.500 r.d.

Grevinde Danneskiolds nære slægtning, vistnok søster, frøken Birgitte Sophie Christiane Kaas, stiftsdame i Vallø, var også en dygtig og foretagsom dame. Hun havde allerede i 1800 købt Grevensvænge gods med Pederstrup og Fladså by og jorder, der næsten på alle sider indesluttede Mogenstrup kirke, skov og vandmølle. Vandmøllens egentlige landbrugsjord havde fra 1750 hørt med til Pederstrup by.

Grev Danneskiold forpagtede Mogenstrup vandmølle til en ung mand fra et af sine godser. Det var Simon Pedersen. Han kom til Mogenstrup i eftersommeren 1801, vistnok nygift. Hans kone, Ane Olsdatter, var ca. to år ældre end han, født i 1770 eller 71. Jeg gætter på, at hun kom fra Herlufmagle sogn.

.....

Mogenstrup var dengang den rene idyl, bortset fra de dage, da der var kildemarked. Foruden Borupgården, en firlænget, stråttækt gammel gård, møllen og kirken, var der nogle få huse, ellers kun en vidunderlig natur.

Den å, der var vandmøllens drivende kraft, hedder Fladså. Den udspringer oppe i Storskoven mellem Sparresholm og Rådegård. Suså udspringer på den anden side af samme bakke. De to mødes igen i Karrebæk fjord, men Susåen har gjort en stor omvej.

Om den geologiske tilblivelse af Mogenstrup ås, har jeg forsøgt at redegøre i Afsnit A, GASMANN, tredie slægtled.

Hvor Fladsåen nærmer sig åsens begyndelse ved Stenskoven modtager den tilløb af Snesere å, der udspringer på Bondebakkerne ved Torup, det højeste punkt i det

store tunneldalsystem, der i istiden førte bræns smeltevand fra Præstø bugt op gennem Sjælland til Åmosen. Under stort tryk gravede vandet tunneldalen ud, men når afsmeltningen i perioder gik i stå, dannedes der stillestående smeltevandssøer, hvis aflejringer står som åse i tunneldalen. - Fladsåen løber syd om åsen.

Da landet blev beboet, kunne man sejle fra smålands-havet ind i Karrebæk fjord og på skrå over den sydsjællandske halvø til Præstø bugt og ud i Østersøen. Langsomt hævede landet sig; det påstås, at man endnu på Valdemar Atterdags tid kunne gøre den sejlads. En sørøverborg lå ved den gamle Borupgård ved åen nedenfor Stenskovene.

Sidenhen, da åsystemet ikke længere var sejlbart, men alligevel betydeligt mere vandrigt end idag, drev vandet det ene møllehjul efter det andet. Der var vandmøller ved Snesere å i Askov og ved Fladsåen i Mogenstrup, ved Fladså by, ved Skovmølle, Rettestrup og formodentlig endnu flere.

Nedenfor Stenskovene lå Hjortsøen, der var dæmnet op ved Mogenstrup vandmølle; fiskeriet blev delt mellem møllen og Borupgården. På mølledæmningen gik vejen mellem Næstved og Præstø. Vejen fra Næstved gik dengang ned igennem Fladså by og op i Kirkeskovene, gik nord om Mogenstrup kirke, over dæmningen (bag den nuværende krohave) og videre op ad Pusterbakken.

Der var således god tilkørsel. Møllehjulene blev drevet ved underfaldsvand. Der var to kværne og et stampeværk. Stampemøller blev brugt til at stampe huder, stampe klude til papirmasse eller stampe krudt. Den sidste mulighed vil jeg udelukke her.

Ved folketællingen i 1785 var der syv personer i møllen; den ene af dem var en logerende ved navn Hans Frydendahl - han var kgl. ridende post!

Ved folketællingen i februar 1801 var der en ny møllefamilie: Mathias Pedersen, hans kone, der var født Juul, deres datter og mandens mor, fire ugifte tjenestefolk samt et ungt ægtepar. Der var bygget to nye huse til to ældre ægtepar, den ene ældre mand var skovfoged.

.....

Sådan var forholdene, da grev Danneskiold købte møllen, og nu rykkede Simon Pedersen og hans kone ind.

Den 5. juni 1802 blev der født en dreng i møllen. Han blev hjemmedøbt af pastor Rudolf Mariager, stedets sognepræst, der boede oppe i Næstelsø. Drengen fik navnet Friderich Christian Simonsen. En ny, løsere navneskik var opstået, og hvem han måske er opkaldt efter, får stå hen.

Fredag den 25. juni blev drengen fremstillet i kirken. Ikke én af fadderne var fra Mogenstrup sogn, hvor møllereis åbenbart endnu ikke kendte nogen særlig godt.

Gudmoderen, der bar barnet, var præstefruen fra Herlufmagle, fru Hammer. De andre faddere var: Grev Danneskiold til Gisselfeldt (og Holmegård) og Frøken Kaas fra København (hun ejede Grevensvænge, men boede der åbenbart ikke) - det var møllerfamiliens to herskaber. Desuden: Løjtnant Kleist fra Helsingør og forvalter Hansen fra Holmegård. Både løjtnanten og forvalteren kan være Simon Pedersens tidligere overordnede. Og Ane har måske tjent i Herlufmagle præstegård hos fru Hammer?

Det har ofte været på mode at få sine foresatte til at vise den gunst at lade sig indskrive som faddere til sine børns dåb, men det var vistnok ikke altid ensbetydende med, at de var tilstede i kirken? Fru Hammer var der i hvert fald.

I sommeren 1805 blev der i møllen født en lille pige, som ved hjemmedåben fik navnet Hendriette Sophia. Hun blev fremstillet i kirken den 6. søndag efter Trinitatis.

Stadigvæk er forbindelsen til hjemegnen stærk. Gudmor var smeden Christian Kejls kone på Gissenfeldt (sådan siger man i Sydsjælland!); to andre faddere var fra samme egn: Husmand Niels Pedersen i Søtorup ved Gissenfeldt(!) og Peder Simonsen i Troelstrup (var det måske Simon Pedersens bror og far?); men denne gang var der også et par lokale faddere: Annexbonden Niels Povelsen i Fladså (annexgården var den tidligere præstegård i Fladså, hvorfra sognepræsten var flyttet op til Næstelsø; nu var der kro for rejsende), og desuden gårdfæster Hans Olsen i Borupgården ved møllesøen.

Det tredje barn blev født 20.oktober 1806, i hjemmedåben kaldt Marie Elisabeth (5.gen.16/10) og fremstillet i kirken l.søndag i Advent. Denne gang er alle fadderne fra Mogenstrup sogn: Smedens kone i Pederstrup bar hende; de andre faddere var: Naboen Hans Olsen i Borupgården, en gårdmand fra Blangslev og et gårdmandspar fra Pederstrup.

Napoleonskrigenes dønninger nåede også til Mogenstrup sogn. I august 1807 gjorde engelskmændene landgang på Sjælland - medens den danske hær stod ved Danmarks sydgrænse. Det syd- og vestsjællandske landeværn blev udkommanderet for at tage kampen op mod invasionsmagten. Bønderkarle drog afsted, mødte fjenden den 29.august ved Køge og efter en lang og bitter kamp blev landeværnet splittet op (se GASMANN, andet slægtled). Efter Københavns bombardement og kapitulationen den 6.september spredtes de britiske tropper ud over Sjælland, indtil de i slutningen af oktober kunne indskibes og sejle bort med deres bytte, den dansk-norske flåde. Briterne kom også til Mogenstrup; det vides, at syv engelske heste var staldet ind på Borupgården.

I marts 1808 kom spaniolerne til Danmark som et led i Napoleons strategi. To spanske regimenter havde hovedkvarter i Roskilde. I Spanien udbrød der oprør mod Napo-

leon den 24.maj 1808. Rygtet nåede også til Sjælland og der blev mytteri den 31.juli i Roskilde; derpå blev spanierne lagt i kvarter rundt om på Sjælland. Den 11. og 12.august blev de alle afvæbnet og ført til Holmen som franske krigsfanger, hvorfra de blev bragt til Spanien på britiske transportskibe.

Spanierne var almindeligt vellidt i Danmark for deres høflige, muntre og børnevenlige væsen. Nogle af dem kom en dag til Mogenstrup vandmølle, og de sorthårede unge fyre løftede møllerens lyslokkede, lille Marie højt op i deres arme. Hun skreg og lo på én gang, og forældrene fortalte siden så levende om dette optrin, at Marie syntes, hun kunne huske det.

Omkring 1811 fik møllerens nok en lille pige, som de kaldte Louise (Lovise).

Møllehjulene gik deres gang og livet gik sin gang. Børnene voksede op og blev konfirmeret og sønnen Frederik kom i møllerlære.

Den 13.juni 1823 døde Simon Pedersen, kun ca. 50 år gammel, og blev begravet den 17.juni på Mogenstrup kirkegård, lige over for våbenhusets dør. Sønnen, som var ugift, overtog møllen efter sin far.

.....

En ny tid var ved at oprinde, der skulle ændre Mogenstrup meget.

I 1824 blev vejen lagt om efter så lige linier som muligt i det bakkede landskab, tværs gennem åsen uden om Fladså by og sydøst om Mogenstrup kirke, lige oveni den hellige kilde; derfra over Fladsåen på en jernbro, båret af granitsokler og videre på en ny dæmning over ådalen.

Kirkeskoven blev plantet større, blev en hel lystskov med plæne, hvor et hvidt marmormonument blev rejst til minde om grev Christian Conrad Sophus Danneskiold. Den hellige kilde blev omdannet til et stort bassin med rækværk om og bænke til at hvile sig på, og på den stejle

åbred blev bygget en repos, hvor helt friskt kildevand kom ud af et løvehoved omgivet af stensætning og med en mindeplade for samme grev Danneskiold. Det var i den bedste kurbadestil, og der findes (i privateje - desværre ikke i vort!) et bedårende billede, malet af L.A.Ring, hvor man ser keramikervfamilien Kähler fra Næstved drikke kildevand ved løvehovedet.

Trafikken gik nu udenom vandmøllen og udenom Fladså by. Den rejsekro, som frøken Kaas i 1800 havde fået bevilling til at oprette i en af længerne til den forhenværende præstegård (annexgården) lå nu, bogstaveligt talt, ude af vejen.

I 1826 fik frøken Kaas bevilling til at nedlægge Fladså by og oprette en schäfergård i stedet.

Der skete nu det sørgelige, at den unge møller Frederik Christian Simonsen døde den 17.maj 1829, kun 27 år gammel.

Dette dødsfald fik måske frøken Kaas til at fatte nye planer. Hun købte møllen af sine slægtninge på Gisselfeldt og overdrog forpagtningen til den unge afdøde møllers mor. Den 2.juli 1829 fik frøken Kaas bevilling til at flytte kroen fra Fladså til Mogenstrup. Hun gik hurtigt igang med at bygge den smukke, nye kro, en lang gul bygning med bred frontespies og rødt tegltag, lidt tilbage trukket fra trafikken. Bag den blev anlagt en stor krohave med lysthuse, musikpavillon, vipper og gynger. Og nede ved den nye landevej blev der bygget en stor stråttækt rejselade.

Frøken Kaas var stadig fuld af planer. I Næstveds gamle sortebrødre kloster var der et brændevinsbrænderi, som hun ejede. Nu i 1829 ansøgte hun om at få brænderiet flyttet til Mogenstrup. Det vakte en del modstand i ministerielle kredse, man ønskede ikke brænderierne ud på landet. Men hun fik gennemtruffet sin plan på følgende måde: Hun meddelte, at hun ville nedlægge brænderiet i Næstved (hvorved 'kongens kasse' ville miste afgifterne!)

og tilbød i stedet at oprette et bryggeri i Mogenstrup, hvor hun ville lade brygge en kvantitet sundt og stærkt øl til gratis uddeling blandt omegnens fattige, syge og rekonvalescenter, til hvilken brug enkegrevinde, geheimekonferensrådinde Danneskiold-Samsøe og (dennes søn) overdirektøren for Gisselfeldt kloster (grev D-S) agter at skænke 150 tønder byg foruden den fornødne humle, brændsel, m.m.

Ministeriet blev så charmeret over dette tilbud, at man pr. 13.marts 1832 lod hende flytte brændevinsbrænderiet til Mogenstrup, hvor det vistnok blev installeret i vandmøllen. Bryggeriet blev anlagt i en ny kampestensbygning ved den nye landevejsbro over åen, der også her trak et vandhjul. Begge virksomheder blev nedlagt i 1850. Samme år blev møllen bortforpagtet til en mand ved navn Christian Carlsen, der i 1852 også forpagtede kroen som den femte i rækken af kroholdere i Mogenstrup.

Jeg tror, det var som en følge af denne sidste kontrakt, at vandmøllen blev nedlagt og krogården blev bygget til at overtage møllens landbrug. Da havde frøken Kaas forlængst solgt Grevensvænge med hvad dertil hørte.

.....

Ved navneforordningen af 1826 skiftede Ane Olsdatter navn. Mølleren Simon Pedersen var død tre år tidligere, så hun kom ikke til at hedde Ane Pedersen, men fik sønnens navn; Ane Simonsen hed hun fra nu af. Og døtrene hed fra nu af ikke mere Simonsdatter, men Simonsen.

Ane var omkring 50 år, da hendes eneste søn, den unge møller døde. Hun overtog forpagtningen af møllen, og min far har fortalt mig, at hun tjente ganske godt på brændevinsbrænderiet. På den anden side kan man vel ikke forestille sig, at hun kunne drive møllen, til Carlsen forpagtede den i 1850, da hun var op mod de 80? Men måske? Der var 'krummer' i den familie, det véd vi!

Hun døde som aftægtskone i et lille hus i Mogenstrup den 7.februar 1858, 87 år gammel. Den 12.februar blev hun begravet på Mogenstrup kirkegård.

OVERSIGT OVER FAMILIEN

Første slægtled

- 6.gen.32/19 Simon Pedersen (ca.1773 - 13/6 1823)
 gift ca.1801 med
 6.gen.32/20 Ane Olsdatter (Simonsen)
 (ca.1771 - 7/2 1858)

Børn:

Andet slægtled

- a) Friderich Christian Simonsen
 (5/6 1802 - 15/5 1829)
 Møller i Mogenstrup vandmølle.
- b) Hendriette Sophia Simonsdatter
 (/5 1805 -)
- 5.gen.16/10 c) Marie Elisabeth Simonsdatter (Simonsen)
 (se nedenfor)
- d) Louise Simonsdatter (Simonsen)
 (ca.1811 - 18/9 1825)
 gift 16/7 1830 med
 Johan Christian Lund
 (ca.1806 - 1835)
 Møller i Askov vandmølle.



L.A.Ring : Familien Kähler fra Næstved drikker vand ved den moderniserede kilde i Mogenstrup. Privateje.

Andet slægtled

5.gen.16/10 · MARIE ELISABETH SIMONSDATTER (SIMONSEN)
(20/10 1806 - 8/1 1888)

gift med

5.gen.16/9 FREDERIK CHRISTIAN EGEBERG GASMANN
(28/9 1804 - 5/3 1852)

Marie Elisabeth Simonsdatter blev født i Mogenstrup Vandmølle den 20.oktober 1806. Som sine to ældre søskende blev hun hjemmedøbt hurtigt efter fødslen. Den 1.søndag i Advent blev hun fremstillet i kirken til 'dåbs konfirmation'.

Hun mente selv, at hun kunne huske, at spaniolerne havde løftet hende højt op, men hun var kun godt 1 1/2 år i sommeren 1808, da de kom til Mogenstrup.

Maries barndom i møllen må have været ganske underholdende med trafik af gående, af ryttere og hestevogne på mølledæmningen - og med bønderne, der kørte deres korn til, og deres mel fra, kværnene, hvor hendes far og møllerlærlinge og svende arbejdede, hvidpudrede over det hele. I møllesøen blev der fisket ål og bækørred; i Kirkeskoven og i Stenskoven var der dejligt at gå og plukke anemoner. Hver søndag gik familien op til Mogenstrup kirke og mødte der folk fra Fladså, fra Pederstrup og fra Blangslev.

Årets begivenhed var det store kildemarked på ved midsommer, da folk strømmede til fra hele Sydsjælland - også efter at kilden blev ødelagt i 1824. Den berømte åbne landauer, der kørte fra Nysø engang mellem 1838 og 44, hvor baronesse Stampe sad med Thorvaldsen ved sin side og med Oehlenschläger og H.C.Andersen overfor, og den mere landlige Grundtvig på bukken ved siden af kusken - den kørte til kildemarked i Mogenstrup! Og dér mødtes de med Ingemann og Hauch, der kom fra Sorø!

Meget troligt har den lille Marie på kildemarkedet mødt en pæn dreng, der kom oppe fra Næstelsøgården, og som hed Frederik Gasmann. Hans forældre havde boet på den egn, som Maries forældre kom fra, og de har meget sandsynligt haft fælles bekendte i Herlufmagle og Fensmark ved Holmegård.

Maries far døde, da hun var knapt 17 år gammel. Hendes ældre bror Frederik blev møller i Mogenstrup efter ham, men han døde allerede i 1829. Moderen overtog møllens forpagtning efter sin søn.

Marie kom til at tjene som pige hos enkegrevinde Danneskiold, der boede hos sin søn grev Frederik Christian på Gisselfeldt. Enkegrevingen var kendt for sin mildhed og dygtighed, og Gisselfeldt var et sted, hvor en ung pige kunne lære en fin og stor husholdning at kende.

Marie var rank og køn med klare, lyseblå øjne og et regelmæssigt, fast ansigt. Hun kom hjem fra Gisselfeldt til sin mor i Mogenstrup vandmølle til 1.maj 1830 for at gifte sig med den unge Frederik Gasmann, der siden 1828 havde siddet alene på Næstelsøgården. Han kunne ikke have gjort bedre valg.

Men forinden skulle hendes lillesøster Louise stå brud i Mogenstrup kirke, vistnok kun 19 år gammel, da hun 16.juli 1830 blev gift med den 24-årige ungarl Johan Christian Lund af Askov Mølle, en stor vandmølle ved Snesere å. Møller Lund var forlover for sin søn, mens Louise - i mangel af mandlige slægtninge - havde moderens førstemand i Mogenstrup vandmølle, Søren Jørgensen, som forlover.

Tre uger senere stod Maries bryllup med Hr. Frederik Gasmann, den 6.august 1830. Som forlover havde hun Louises svigerfar, møller Lund i Askov. Frederik Gasmanns forlover var hans svoger, husmand Niels Hansen i Næstelsø.

Frederik Gasmann var 25 år og hans Marie 23. Sammen drog de op til Næstelsøgården, hvor de skulle tilbringe

de første 17 år af deres ægteskab. (Se afsnit XV A, GASMANN, tredje slægtled).

I Askov fik det andet unge ægtepar kun et kort åremål tildelt. Allerede i 1835 blev Louise enke og flyttede hjem til sin mor i Mogenstrup vandmølle, hvor hun døde den 18. september 1835, kun 24 år gammel.

.....



L.A. Ring: Mogenstrup Kirke, 1888-89.

Den Hirschsprungeske Samling. Postkort.

Indholdsfortegnelse

Forord	side	5
Sultzer		7
Egeberg		17
Ester Westidatter		41
Aarbye		45
Jespersdatter		57
Riber		61
Vallekilde		65
Hahnefeldt		71
Thomsen		79
Cathrine Hansdatter Jensen		119
Christine Matthiasdatter Tychsen		123
Beata Christiansdatter Thomsen		127
de Behr		135
Botel Lorentzdatter Petersen		149
Marina Thomasdatter Andersen		155
Marie Simonsdatter (Simonsen)		159

Personnavneregister tilAfsnit XV B, C og D

Kvinder er fortrinsvis opført under deres pigenavn.
 Et stort bogstav efter sidetal angiver, at personen
 er yderligere omtalt i pågældende del af Afsnit XV.
 n = nævnes, eneste eller sidste gang.

T = Tønder

N-M = Næstelsø-Mogenstrup pastorat.

Abel, hertug af Sønderjyll., da. konge, ca 1218-52: 83

Adeler, Cort, no.-da. admiral, 1668-1739: 52

Adolf, hertug af Holst.-Gott., 1526-86: 90f, 95f, 101-105,
 125

- VIII, hertug af Sønderjyll, 1421-59: 82ff

Albrecht d.æ., hertug af Preussen, 1490-1568: 94

Alteneck, Balthasar, Trøjborg, rådm. T, -1632: 140f, 143

-, Lorenz, Trøjborg, n 1647: 144

-, Lütke, " , 1641: 143

- Anders, købm. T, n.1484: 80-83,86,156
- Andersen, Anna Thomasdt. g.Petersen T, 1615: 99,157
- , Catharina Thomasdt. g.Widow T, 1581-1624: 99,157
- , Hans Chr., da.digter, 1805-75: 171
- , Karsten, borgm. T, n.1578: 89,97f
- , Marina Thomasdt. g.Petersen T,1573-1643: 95f,99f,
150-158
- , Momme, rådm. T, 1484- : 80ff,85-89,156
- , Thomas d.æ.,rådm.T, 1575-1639: 140f
- , Thomas, rådm.T, 1542-88: 80,89,94-99,101,120f,
151,156,157f
- , Thomas, rådm.T, n.1630: 130
- Anker, norsk slægt: 20
- Anna, g.Andersen T, n.1630: 130
- , pige hos Sultzer, n.1771: 11f A
- Ambders, Marina g.Thomsen T, ca 1615-52: 111f, 115,
133
- , Thomas, borgm.T, n.1639: 100f,104f,108ff
- Augustenborg, Chr. August I, hertug af, 1696-1754: 29
- Bartoldsd., Anna g.Thomsen, Flensborg, ca 1650: 107
- Behmann, Johan H., overtoldbetj., Norge, 1738-1814:18,
38
- Behr, de: 136f
- , Agathe de, g.de Langenberg T, -1675: 145
- , Berend de, rådm.T, 1582-1661: 110,129,137,140-147,
150,152f,158
- , Bernhard de, drost, Pinneberg, ca 1525- : 136
- , Brand de, oberst, ca 1500- : 136
- , Botilla de, g.Schallichius T, omkr.1620: 144,153
- , Catharina de, g.Alteneck T, 1585-1659: 140,143f
- , Catharina de, g.Thomsen T, 1612/13-1669: 116,128ff,
132,137,145,147f,158
- , Heilwig de, g.Andersen T, 1587-1653: 140
- , Johann Chr. de, borgm. T, -1709: 145
- , Laureta de, g.Preuss T, -1697: 145f
- , Lucie de, g.Schlick T, 1617-43: 145f

Behr, Ludolf de, jurist T, -1682: 144
 -, Lütke de, rådm. T, ca 1550-1610: 125,136,139ff
 -, Magdalena de, g.Thomsen T, 1576-1611: 99,140
 -, Marina de, g.v.Lahr, g.Kiel T, 1611-43: 110,144ff
 Blume, Christoph, rektor T, n.1680: 73,115ff
 -, Johs.B., hofprædikant Kbh., 1681-1753: 107,116f
 Brolund, borgm. Ærøskøbing, n.1723: 74
 -, Heino G., præst, Hørup, 1723-95: 26ff,33,74,78
 Brorsom, H.A., digter, præst T, 1694-1764: 157
 Bryndum, Andr., provst, Marvede, 1772-1831: 35,39 A
 Burchhardi, Christiane A.,g.Brolund, 1745-1804: 28
 Busch, Arnold, forl.,1871- : 32

Callundborg, Hans, omkr.1536: 66f
 -, Mikkel Hansen, præst Vallekilde, ca 1536-1613:66f
 Carl Friedrich, hertug af Gottorp, 1700-39: 73f
 Carlsen, Chr., forp. Mogenstrup, n.1850: 169
 Christensen, Agneta Hansdt, g.Kiel T, n.1630: 130,
 144f
 -, Hans, bonde, omkr.1600: 144f
 Christian I, da.-no.-sv. konge,1426-81: 82,84.138
 - II, da.-no.-sv. konge, 1481-1559: 86,89
 - III, da.-no. konge, 1503-59: 87,89
 - IV, " " " , 1577-1648: 93,102f,109f
 - V, " " " , 1646-99: 76,113f
 - VI, " " " , 1699-1746: 31,117,142
 - VII, " " " , 1749-1808: 77,93
 -, udvalgt da.-no. prins, 1603-47: 109f
 - August I, hertug af Augustenborg: 1696-1754: 29
 - August, prins af Gottorp, 1673-1726: 73
 Cordes, Claus, Buchhorst, Lauenburg, ca.1620: 152

(David, salmist): 21,147

Danneskiold-Samsøe, Chr.C.S., Gisselfeldt, -1823:
 162f,165,167f A

-, Frederik Chr., Gisselfeldt, n.1829: 169,172 A
 Dortansen, Mogens, ca 1685: 115,117

(Drachmann, Holger, digter, 1846-1908) 47

- Egberg, Hans Heinrich, prospektmaler, 1723-84: 31
 Egeberg: 17f,158
- , Einar Westye, gross.Kra.,1851- : 19,44 A
 - , Einar " , jun. " ,1883- : 19
 - , Ester, g.Esbensen, Als, 1725- : 25,28,33,69
 - , Ferdinand J., gross. Kra, 1842- : 19 A
 - , Ferdinand Westye, Skinnarbøl, 1973- : 20,44
 - , Frederikke, g.Koch, 1757-1836: 34,36,38
 - , Halvor Westye, Skinnarbøl, 1975- : 20,44
 - , Hans Henrik, prospektmaler, 1723-84: 24f,28,31ff,
69,76f
 - , Henriette S., g.Gasmann, 1766-1828: 18,30,35-40,
69,158 A
 - , Ida Amalie, g.Behmann, 1756-1833: 18,34,38
 - , Inger Hansdatter, n.1723: 22,24
 - , Inger S., g.Petræus, Als, 1739- : 25,28,33f
 - , Johanne M., g.Wellejus, g.Bryndum, 1764-1847: 35f,
38ff A
 - , Lucy W.P., g.Høegh, Oslo, 1907: 20
 - , Martin W., præst, Lysabild, 1718-80: 18,23,25,
27-30,34,36,44,55,68,72,76ff
 - , Oscar, forstkand., Skinnarbøl, n.1984: 20,44
 - , Peder C., konsul, Kra., 1810-74: 19
 - , Sara Marie, g.Brolund, n.1750: 25,28,33,69,74
 - , Sara Marie, g.Jacobsen, 1753-1825: 34,36ff
 - , Sofie M., g.Iversen, 1751-1825: 30f,34,36f
 - , Valborg C., g.Rehder, 1761-1800: 35,38
 - , Westi Hansen, præst Lysabild, 1697-1778: 18, 22-28,
30,34,36,43f,46,54f,66,68,78
 - , Westye, bøsseemager Lysabild, 1735-66: 25,28,33
 - , Westye, gross., Kra., 1770-1830: 18f,30,35f,37f,
44,69 A
 - , Westye, skovejer ved Skinnarbøl, n.1984: 20,44
 - , Westye M., konsul Kra.,1805-98: 19,44 A
 - , Westye P., gross. Oslo, 1877- : 19,44
- Eggeberg, H.H., prospektmaler, 1723-84: 33
 Elsabe, g.Andersen T, n.1586: 98

- Emmiksen, Erik, junker Tyrstrupgård, n.1554: 93f
 Erik af Pommeren, da.-no.-sv. konge, 1382-1459: 26
 Esbensen, Esben, synsm. Lysabild, n.1775: 28,33
 Esmann, Michel, Kbh., n.1734: 14
- Fabricius, madam, Kbh., n.1734: 14
 Fabritius, fam. sølv-lødighedsprøvere, 1749-1823:37
 Fink, Troels, dr.phil.,1912- : 85
 Frans I, fr. konge, 1494-1547: 137
 Frauch, Anna M., g.Brolund, -1780: 28
 Frederik I, hertug af Gottorp, da.-no. konge, 1471-1533:
 74,84-87
 - II, da.-no. konge, 1534-88: 74,95
 - III, " " " , 1609-70: 104,111,113
 - IV, " " " , 1671-1730: 24f,74
 - V, " " " , 1723-66: 31ff,76
 Friedrich III, hertug af Gottorp, 1597-1659: 102-105,
 111f,125
 - IV, hertug af Gottorp, 1671-1702: 73,113f
 Frodsen, Agneta, g.Andersen T, n.1586: 98
 Frydendahl, Hans, kgl. post, Mogenstrup,n.1785: 164
 Fugl, Matthias Henriksen, degn Føllenslev, n.1740: 54
- Gasmann, Chr. Fr., Fladså, 1839-1917: 19 A
-, Chr. Fr., Næstelsøgård, 1767-1826: 11f,13,15,35ff,
 38,40,69,158 A
-, Frederik Chr.E., Fladså, 1804-52: 39,161,171f A
-, Friederich, gross. Kbh., 1703/04-1767: 8,10f,
 14f,37 A
 -, Marie D., g.Hoffmann, ca 1742- : 13 A
 Gert (Gerhard), greve af Schaumburg, ca 1292-1340: 83
 Glücksburg, hertug af, n.1720: 74f
 Gottorp, hertuger af: se efter Aa
 Grundtvig, N.F.S., digter, præst, 1783-1872: (58,
 66),171
 Grønnegaard, Hans, snedkersv.,Kbh.,n.1771: 12
 Görtz, G.H., gottorpsk min.,1668-1719: 73f

Hahnefeldt: 69,71f

-, N.N., rektor, n.1688: 72,76,80f,115ff,158

-, Frederikke, g.Egeberg, ca 1732-84: 18,29ff,34,
36,72,76ff A

-, Johann C., amtsforv., Ærø, ca 1688-1770: 30,69,
72-78,107,158

-, Suzanne D., g.Egeberg, 1735-85: 28,33,76ff

Hans d.y., hertug af Sønderborg, 1545-1622: 74

-, d.æ., hert. af Sl.-Hol., Haderslev, 1521-80: 90,
94f,125,157

-, da.-no.-sv. konge, 1455-1513: 82,84f

Hansdatter, Catharina, g.Mauritius T, 1610-52: 101,106

-, Christina T, 1620-22: 101,103,106

-, Marina, g.Lassen T, 1616- : 101,106

Hansen, forv. Holmegård, n.1802: 165

-, Laurens T, 1625-29: 101,104,106

-, Melchior, præst Raklev, -1555: 58f

-, Niels, arvefæst. Næstelsø, ca 1739-1842: 172 A

-, Thomas, lærling, Hamburg, 1612-32: 101,104ff,108

Hammer, præstefrue, Herlufmagle, n.1802: 165

Hatten, Heinrich v., rådm. T, n.1680: 114,

Hauch, Carsten, digter Sorø, 1790-1872: 171

Hee, Thomas Christensen, præst, n.1729: 25

Heftye, Jacob, gross. Kra., n.1786: 18

-, Thomas D., " " , n.1786: 18

Hellegaard, Else, g.Aarbye, omkr.1680: 51

Henrik Løve, hertug af Sachsen, 1129-95: 82

Holberg, Ludvig, forf.prof.Kbh., 1684-1754: 14

Hunnens, Jacob, Eidersted, n.1630: 130

(Haas, løjtn. Gentofte, omkr.1792?): 35

Ingemann, B.S., digter Sorø, 1789-1861: 171

Iversen, Erik, skipper, Sønderborg, n.1776: 31,34,36f

(Jacobsen, J.P. digter, 1869-1918): 78

-, Niels, tolder, Norge, 1758-91: 34,37f

(Jensen, A.Egeberg, T., n.1922): 81

- Jensen, Anna, g.Thomsen T, omkr.1680: 115
-, Cathrine Hansdt.,g.Andersen T, 1551/52-1608: 80,
 94-100,119ff,126,151f,156,158
Jensen, Hans, købm. T, omkr. 1551: 95,107,120f,156
 (-, Johs.V., digter, 1873-): 42
Jespersdatter, g. Nielsen, Raklev, ca 1608: 46f,57f,
 60
 -, Anna, Raklev, ca 1560: 59f
 Jespersen, Jens, Raklev, ca 1560: 59f
 Joachim II, markgreve af Brandenburg, omkr. 1556:94
 Johan Adolf, hertug af Gottorp, 1575-1616: 97,125
 Juel, Niels, admiral, 1629-97: 113
 Juul, g. Pedersen, Mogenstrup Mølle, n.1801: 165
Jünsen, Sophie Margr., g.Hahnefeldt, -1746/47: 72f,
 76f
 Jäger, Caspar, Kbh., n.1734: 14
 Jørgensen, Lorentz, billedskærer, Holbæk, n.1648:22
 -, Søren, møllersv. Mogenskrup, n.1830: 172
- Karin, Jespers, Raklev, omkr.1560: 59f
 Karl, ty-rom. kejser, 1500-56: 87,137f
 Karl Friedrich, hertug af Gottorp, 1700-39: 73f
 - Gustav, sv.konge, 1622-60: 50,52,111f
 Kejl, Christian, smed Gisselfeldt, n.1805: 166
 Kellermann, jomfru Kbh.,n.1734: 14
 Kibemann, rådm. snedkerm. Kbh., n.1731: 9
 Kiel, Geschke Josiasdt.,g.Steinbeck T, n.1656: 110,
 145
 -, Josias, købm. T, 1596-1673: 110,130,144f
 Kleist, løjtn. Helsingør. n.1802: 165
 Klug, Severin, da.-no. officer T, n.1685: 115,117
 Koch, Chr., præst Kastelskirken, 1750-89: 34,36,38
 -, Hans, rådm. T, n.1630: 130
 Kähler, Herman A., keramiker, Næstved,1846-1917:
 168,170 A
Kaaberøe, Hans, degn St. Egebjerg, n.1697: 18,21ff,
 42,44,69

- Kaas, B.S. Christiane, Grevensvænge, n.1832: 163f,
165,168f A
- , Johanne H.V., g.Danneskiold-Samsøe, n.1830: 162f,
169,172 A
- Lahr, Frantz v., købm. T, omkr.1630: 144f
- Langenberg, Hermann v., rådm. T, 1602-73: 145
- Lasdatter, Geschke, g.Hunnens T, n.1630: 130
- Lassen, Hans, rådm. T, -1689: 106
(Lembcke, Edv., digter, 1815-97): 72
- Lillius, Johs., præst Før, omkr.1675: 115
- Lindenow, sønderj. adelsslægt, n.1648: 22
- Lothar II, ty.-rom. kejser, ca 1060-1137: 82
- Lummecke, g. de Behr, Pinneberg, omkr.1550: 136,138
- Lund, møller Askov, n.1830: 172 A
- , Johan Chr. " , ca 1806-35: 170,172f A
- Luther, Martin, reform., 1483-1546: 77,87
- Madsen Vallekilde, Mikkel, provst, 1615/16-92: 43,
52f,66ff
- Mariager, Rudolf, præst (N-M 1786-1808): 165 A
- Marina, g. de Behr T, n.1582: 136,139f,142
- , g. Momsen T, -1554: 80,89-94,156
- , g. Tychsen T, omkr.1588: 124f
- Marselis, Gabriel, holl.købm., 1609-73: 51
- Martin af Tours, fr. biskop, 316/17-397/400: 55
- Mauritius, Bernh., provst T, -1652: 106
- Melchiorson, Jesper, præst Raklev, ca 1530-1611: 47,
58ff
- , Karin Jespers, præstekone " , omkr.1560: 59f
- Mechtilde af Schaumburg, da. dron., -1288: 83
- Michel (Mikkel) ca 1612- : 42f,68
- Michelsson, Westi, ca 1642- : 42ff
- Mikkelsen, Claus, præst Vallekilde, -1620: 67
- , Mads, præst Vallekilde, -1650: 66f
- Momsen, Anders, rådm. T, 1512-59: 80,86,89-94,156f
- , Jürgen T, n.1549: 86

- Mortensdt.? Birgitte? g.Raklev, omkr.1650: 46,
48-51,62f
- Muus, Anna S., g.Egeberg, Norge, 1775-1862: 19,35
- Münter, Balthasar, Dr. ty.præst Kbh,1735-93: 10,13
- Møller, Jørgen Kisbye, civild. Kbh.,1915- : 147 A
- , Lars, brygger Kbh., n.1771: 10,12,15 A
- (-, Poul Martin, digter, 1794-1838): 117
- Napoleon I, fr. kejser, 1769-1821: 166f
- Nielsen, Henrik, præst Raklev, ca 1580-1619: 46ff,
50,58,60,63
- Nissen, Lucie, g.Jensen T, -1581: 120f
- Nordborg-Plön, hertug af, n.1720: 75
- Oehlschläger, Adam, digter, 1779-1850: 109f,171
- Olstdatter, Ane (Simonsen), Mogenstrup, ca1771-1858:
161-173 A
- Olsen, Hans, gårdfæster, Borupgård, n.1806: 166 A
- Orsini, ital. fyrsteslægt: 136
- Oscar II, sv.-no. konge, 1829-1907: 19
- Otto, greve af Pinneberg, n.1459: 84,138
- Pedersen, Mathias, møller Mogenstrup, n.1801: 163,165
- , Niels, husm. Søtorup Gisselfeldt, n.1805: 166
- , Simon, møller Mogenstrup, ca 1773-1823: 161-172 A
- Petersen, Botel Lorenzdt. g. de Behr T,ca1595-1661:
137,141-147,149f,152f,158
- , Lorenz, rådm. T, 1572-1618: 96,99,141,150ff,156ff
- , Margaretha Lorenzdt. g.Cordes, omkr.1620: 152
- , Peter, billedskærer T., okkr.1590: 97,101
- , Simon, rådm. Husum, -1613: 99
- Petræus, forp. Lysabild, omkr.1760: 28,33f
- Philip Ernst, hert. af Glücksburg, n.1720: 74f
- Pinneberg, greve af, omkr. 1550: 138
- Pogwich, Henning, holst. ridder, n.1470: 84
- Pontoppidan, Erik, slotspr. biskop, 1698-1764: 31,33
- Post, T.Th.v., kaptajn Broksø, n.1801 162 A

- Povelsen, Niels, annezbonde Fladså, -1806: 166 A
- Preuss, Anna, g.Ambders T, omkr.1615: 108
- , Johann, rådm. T, n.1680: 114
- , Peter, kornskr.,rådm.T, -1686: 114,145f
- Rach, Johs., prospektmaler, 1721-83: 31f
- Raklev, Jesper Henriksen, præst Årby, -1680: 46-
51,62f
- Ramus, biskop Odense, omkr.1750: 30
- Rasmusdt., Valborg, g.Madsen Vallekilde, 1624/25-94:
53,66ff
- Rasmussen, Hans, snedkersv. Kbh., n.1771: 12
- Rheder, skibsfører Kbh. omkr.1780: 35,38
- Riber, Morten Pedersen, præst Raklev, -1639: 50,
52,61ff
- , Peder, omkr.1580: 62
(Richardt, Chr. digter, 1831-92): 150
- Riga, Anna Beate, g.Brolund, ca 1685- :73f,117
- , Heino G., da.-no. officer, n.1685: 73,117
- Ring, L.A., kunstmaler, 1854-1933: 168,170,172 A
- Schack, Hans, feltherre, Schackenborg, 1609-76: 112
- Schallichius, Heinrich, advokat T, -1648: 144
- Schaumburg, markgreve, Holsten, n.1110: 82
- -Holsten-Pinneberg, greve af, n.1459: 84,138
- , Gerhard (Gert), greve af, Holst.,ca 1292-1340:83
- , Mechtilde af, da. dron., -1288: 83
- Schlick, Johann fra Minden, T, omkr.1640: 145
- Schmidt, Hans, billedmaler T, n.1624: 101
- Schultz, Bartold, rådm. T, n.1680: 114
- Simonsdt. (Simonsen) Marie E.,g.Gasmann, 1806-88:
159,161,166-173 A
- , Hendriette S., Mogenstrup, 1805- : 165,170
- , (Simonsen) Louise, g.Lund, 1811-35: 167,170,172f A
- Simonsen, Ane Olsdt., mølleforp., ca1771-1858: 161-
173 A
- , Friderich Chr., møller Mogenstrup, 1802-29: 165,
167-170,172 A
- , Peder, husm. Troelstrup, n.1805: 166

- Stampe, baronesse Nysø, omkr.1840: 171
- Steinbeck, Johann, kniplingsh. T, n.1656: 110,145
- Sultzer: 7
- , Anna Margrethe, g.m.J.D.Sultzer Kbh.,1702/03-69:
8ff,13,15 A
- , Anna Maria, g.Gasmann, 1734-69: 8,10f,13ff A
- , Johan J.,stud.med. Kbh. -1771: 10,12-15 A
- , Julius D., snedkerm. Kbh.,1701/02-71: 7-15 A
- , Louise, g.Møller, ca 1732- : 10, 13-15 A
- Svendsdt. Kirsten, kniplerske, Østerby, n.1639:
108ff,133
- Tank, Carsten, købm. Frederikshald, 1766-1832: 19
- Thomaeus, Laurentius, rektor T, omkr.1590: 141
- Thomasdt., Anna, g.Petersen T, -1615: 95,99,157
- , Catharina, g.Widow T, 1581-1624: 95,99,157
- , Marina Andersen, g.Petersen, T, 1573-1643: 95f,
99f,150-158
- Thomle, E.A., no. genealog, n.1910: 20,24,35
- Thomsen, slægter i Tønder: 79ff,127f
- , Andreas d.y., rådm. T, 1576-1624: 95,99,140f,157
- , Andreas, rådm. T, 1623-81: 101,106,111f,132f
- , Beata Christiansdt.,g.Thomsen T, ca 1635-61: 81
107,111f,114ff,127f,131ff,156,158
- , Botilla Chr.dt.,g.Thomsen T,1633-59: 106,111f,131ff
- , Catharina, g.Blume T, n.1680: 73,111,115ff
- , Christian, rådm. T,1595/96-1669: 111,128-132,137,
147f,158
- , Christian, T, ca 1661- : 111f,115
- , Christina, T, 1641-44: 111,115
- , Christina, T, g.Klug,g.Dortansen, n.1685: 111,115f
- , Hans, borgm. T, 1587-1650: 81,95f,98-107,124,126,
157f
- , Johan Chr, præst Før, omkr.1675: 111,116f
- , Johan(nes), rådm. T, ca1614-91: 81,101,106-117,
128, 132f,156,158

- Thomsen, Marina, g.Hahnefeldt, T, ca 1655- : 72f,
80f,111,115ff,120,158
- , Matthias, Priorskov, 1621- : 101,106
- , Nicolaus, rådm. Flensborg, 1629-80: 101,107
- , Thomas, -før 1652: 111,115
- Thorvaldsen, Berten, billedhugger, 1768-1844: 171
- Thybo, Nicolaus, gråbrødrepater T, n.1530: 87
- Tordenskiold, Peder Wessel, admiral, 1691-1720: 29
- Torstensom, Lennart, sv. general, 1603-51: 105
- Tychsen: 124
- , Christine Matthiasdt., g.Thomsen T,1590-1667:
81,99-107,116,123-126
- , Matthias, hert.husfoged, rådm. T, ca 1565-1662:
100,124f
- Urne, Lave, biskop Roskilde, ca 1467-1529: 21f
- Ursinorum, rom. slægt: 136
- Valdemar Atterdag, da. konge, ca 1320-75: 164
- V, hertug af Sønderjyll., ca 1315-64: 83
- hin Unge, 1209-31: 48
- II, Sej, da. konge, 1170-1241: 83
- Vallekilde: 65
- , Mikkel Madsen, provst, 1615/16-92: 43,52f,66ff
- , Sara Marie? Mikkelsdt.,g.Aarbye, omkr.1680: 46,
52ff,66,68f
- Wallenstein, Albrecht, ty.feltherre, 1583-1634f
- Wedel-Jarlsberg, no.slægt: 20
- , Ninna, g.Egeberg, 1877- : 20
- Wellejus, Bernh. P., præst Næsby, Glumsø, 1761-1814:
35ff,38f A
- (Wessel, Johan H., digter, 1742-85): 120
- Westidatter, Ester, g.Kaaberøe, n.1697: 18,21f,41f,
43f,68f
- Wichmann, Peter, hofskilder, n.1750: 31

Widow, Lübert, Hamburg, omkr.1643: 106
 -, Agneta Peter, g.Thomsen, ca1643-1721: 106
 (Winther, Chr., digter, 1796-1876): 162
 With, præst Slagelse, n.1725: 24

Zimmermann, Peter, degn Føllenslev, 1693-1740: 23f,
 29,54f

Aarbye: 45f

-, Birgitte Mortensdt.,g.Zimmermann, g.Fugl, ca1694-
 1757: 23,29,53f,63,68
 -, Henrik Jespersen, præst Terslev, 1655-1708: 50ff
 -, Morten Jespersen, provst Vallekilde, ca 1653-1706:
 23,46,50-55,62f,66,68
 -, Valborg Mortensdt.,g.Egeberg, 1699-1779: 18,23-
 28,30,36,43,46,53f,66,68
 (Aakjær, Jeppe, digter, 1866-1930): 129

Hertuger af Gottorp

Friedrich I 1490-1523

Adolf 1544-86

Friedrich II 1586-87

Philip 1587-90

Johann Adolf 1590-1616

Friedrich III 1616-59

Christian Albrecht 1659-94

Friedrich IV 1694-1702

Carl Friedrich 1702-20

Kildeangivelse

- Alstrøm, Anne Louise: Ole Krogh Jensen, Optegnelser om hans fædrene Slægt. Trykt som manuskript 1971. Slægtsgårdsarkivet, Birketinget 6, Kbh. S
- Andersen, H.Hellmuth: Jyllands Vold. Wormianum 1977
- Andresen, Ludwig: Bürger- und Einwohnerbuch der Stadt Tondern bis 1869. Kiel 1937
- , Ludwig: Geschichte der Stadt Tondern bis zum 30. jährigen Krieg. Flensburg 1939
- Bobé, Louis: Die deutsche St.Petri Gemeinde zu Kopenhagen. Kbh. 1925
- Brahm, Erling: Brev af 5/9 1979 m. oplysn. om patricierslægter i Tønder. Tilh. forf.
- Christensen, W.: Brev af 22/10 1979 m. oplysn. om patricierslægter i Tønder. Tilh. forf.
- Danmarks Kirker, Bd. XXI, "Tønder Amt". Nationalmuseets Forlag.
- Dose, Johs., og Niels Hasselmann: St.Petri 1575-1975. Kbh. 1975
- Engelstoft, Povl: Hagerups ill. Konversations Leksikon, 4.udg. Kbh. 1948-53
- Fabritius, Albert og Harald Hatt: Håndbog i Slægtsforskning, 3.udg. Kbh. 1963
- Fink, Troels: Geschichte des Schleswigschen Grenzlandes, Kbh. 1958
- , Troels: Brev af 10/1 1977 m. oplysn. om hist. forh. i Sønderjylland. Tilh. forf.
- Folketællingerne 1785 og 1801, "Mogenstrup Sogn". Landsarkivet, Jagtvej 12, Kbh. N
- Geodætisk Instituts Generalstabskort 1:100.000, "Danmark", Bd. II 1946 og Bd. III 1948
- Grimberg, Carl: Verdenshistorien. Pol.Forl.1958-61
- Hasling, Chr. Lock: Brev af marts 1977 m. oplysn. om Frederikseg. Tilh. forf.
- Hassø, Arthur G.: Danske Slotte og Herregaarde. Kbh. 1944-45

- Kirkebog for Mogenstrup Sogn. Døb 1802,1805,1806, 1811, Vielser 1830. Døde 1823,1829,1835,1858. Landsarkivet, Jagtvej 12, Kbh. N
- , for Sct. Petri Kirke, København. Døb 1734. Vielser 1758. Døde 1769 og 1771. Landsarkivet, Jagtvej 12, Kbh. N
- Kiøbenhavns Skiftekommission, "Behandlingsprotocol" XII 1771-78 og "Forseglingsprotocol" XXII 1771-72. Landsarkivet, Jagtvej 12. Kbh. N
- Koch, Hal og John Danstrup: Danmarks Historie. Pol. Forlag 1963-66
- Lieb Gott, Niels-Knud: Hellige mænd og kvinder. Wormianum 1982
- Mackeprang, M.: "Tønder gennem Tiderne" I og II. Hist. Samf. for Sønderjylland Nr.3. Tønder 1943
- Mogenstrup Sogn, nr.515,2, 1778-1809, nr.515,3, 1810-14 og nr.515,4, 1814-42. Landsarkivet Kbh.
- Mollers Samlinger af slægtstavler fra Tønder. Manuskript fra slutn. af 1700-tallet. Stadtarchiv Flensburg
- Møller, Jørgen Kisbye: Brev af 13/3 1982 m. oversættelse af latinske tekster. Tilh. forf.
- Raadhusests Skifteuddrag, 1769 og 1771. Københavns Stadsarkiv.
- Schmidt, Karl: De fremmede Troppers Ophold i Danmark i 1808. Kbh. 1901
- Stiesdal, Hans: "Tønder Kirke" , Nationalmuseets Blaa Bøger, Kbh. 1951
- Strømstad, Poul, Christian Elling og Victor Hermansen: Holbergtidens København, skildret af maler Rach og Eegberg. Nyt Nord. Forl.Arnold Busck 1977
- Thomle, E.A: Westye Egebergs Slægt. Kra. 1910
- Trap, J.P.: Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark. Kbh. 1858-60
- , J.P.: Slesvigs Beskrivelse, Kbh. 1864
- Wiberg, S.V.: Dansk Præstehistorie. 1879
- Vordingborg Rytterdistrikts Birk, Panteregister 1738-1809, Mogenstrup, "Skøder og Obligationer B.252, 1801, "Tinglæsning" No.83, 1801. Landsarkiv. Kbh.